

Security Brief

Numărul 4 • Noiembrie 2024

SCURTĂ ISTORIE A BASARABIEI – ÎNTRE OCUPAȚIE ȘI SUPRAVIEȚUIRE

INSTITUTUL PENTRU STUDII POLITICE
DE APĂRARE ȘI ISTORIE MILITARĂ

Publicație editată de Institutul pentru studii politice de apărare și istorie militară (ISPAIM), structură de cercetare științifică a Ministerului Apărării Naționale, care funcționează în subordinea Departamentului pentru Politica de Apărare, Planificare și Relații Internaționale. Este atestat de către Ministerul Educației Cercetării și Inovării/Autoritatea Națională pentru cercetare Științifică drept instituție aptă să desfășoare activitate de cercetare științifică. ISPAIM acoperă trei domenii de cercetare: securitate internațională, politica de apărare și istorie militară, inițiind și dezvoltând cercetări fundamentale și aplicative.

ADRESA

Str. Constantin Mille nr. 6, sector 1, București, cod 010142

telefon: 0040.21.315.17.00

fax: 0040.21.319.58.01

<http://ispaim.mapn.ro>

e-mail: ipsdmh@yahoo.com

SECURITY BRIEF

**Scurtă istorie a Basarabiei –
între ocupație și supraviețuire** **2024**

Responsabil de volum: Daniela Șișcanu

SCURTĂ ISTORIE A BASARABIEI – ÎNTRE OCUPAȚIE ȘI SUPRAVIEȚUIRE

Este permisă reproducerea, fără perceperea unor taxe, însă cu respectarea precizării exacte a sursei.

Responsabil de volum:

Daniela Şişcanu

Colectiv de autori:

Andreea-Iuliana Bădilă

Sorin Cristescu

Vlad Gheorghişă

Alexandru Madgearu

Alin-George Oprea

Şerban-Liviu Pavelescu

Manuel Stănescu

Daniela Şişcanu

Tudor Vişan-Miu

CUPRINS

Prefață	7
<i>Teritoriul dintre Prut și Nistru până la 1812</i>	<i>11</i>
<i>Basarabia sub dominația țaristă</i>	<i>21</i>
<i>Unirea Basarabiei cu România</i>	<i>27</i>
<i>Basarabia în dinamica relațiilor româno-sovietice din anii interbelici</i>	<i>35</i>
<i>Anexarea Basarabiei de către Uniunea Sovietică, iunie 1940 ..</i>	<i>43</i>
<i>Basarabia în anii celui de-Al Doilea Război Mondial</i>	<i>49</i>
<i>Basarabia în perioada sovietică</i>	<i>55</i>
<i>Basarabia după 1991</i>	<i>65</i>
<i>Criza identitară și ideologia moldovenismului</i>	<i>75</i>
<i>Republica Moldova în prezent</i>	<i>85</i>
Concluzii	93
Cronologie	97
Bibliografie selectivă	111
Lista ilustrațiilor	119

PREFAȚĂ

Dragi cititori,

Avem plăcerea de a vă oferi spre lectură un nou dosar din seria analizelor scurte (brief), dedicat unei problematici de o importanță deosebită pentru țara noastră – Basarabia.

Istoria Basarabiei reprezintă un capitol complex și sensibil din istoria noastră, caracterizat de tensiuni geopolitice, transformări sociale și culturale majore, precum și printr-o luptă continuă pentru supraviețuire și apărarea identității naționale.

Lucrarea de față își propune să analizeze evoluțiile istorice din Basarabia începând cu secolul al XV-lea și până în zilele noastre, abordând astfel o perioadă de peste cinci sute de ani, marcată de conflicte teritoriale, schimbări de regimuri politice și un context internațional în continuă transformare.

Pe măsură ce Imperiul Otoman își pierdea din influență, secolul al XVIII-lea marchează începutul ambițiilor expansioniste ale Imperiului Rus în regiunea Mării Negre și a Dunării. În 1812, după o succesiune de războaie ruso-turce, Rusia reușește să anexeze Basarabia prin Tratatul de la București, transformând acest teritoriu într-un bastion strategic pentru consolidarea controlului asupra gurilor Dunării și asigurarea proiecției de putere pe direcția balcanică. Anexarea Basarabiei a avut implicații profunde sociale și naționale, determinând o schimbare semnificativă în structura demografică, administrativă și culturală a regiunii.

Acesta este momentul în care destinul Basarabiei începe să fie strâns legat de marile conflicte din Europa de Est și de rivalitatea istorică dintre Imperiul Rus și Imperiul Otoman, precum și de aspirațiile de unitate națională ale românilor. Începând din 1812, românii din Basarabia au fost supuși unui proces accelerat de colonizare, rusificare și modificare a structurilor sociale, într-o încercare de a diminua influența culturală românească în favoarea celei rusești. Cu toate acestea, elementul românesc a reușit să-și

păstreze identitatea națională, iar ideea de unire cu Principatele Române a rămas vie în conștiința reprezentanților elitei locale.

Problematica basarabeană a rămas o sursă majoră de preocupare în competiția geopolitică regională. În urma înfrângerii în războiul Crimeii (1853-1856), Rusia a fost obligată să cedeze României sudul Basarabiei. Recuperarea acestei pierderi teritoriale a constituit o prioritate pe agenda puterii țariste care a reușit să-și realizeze obiectivul în urma războiului ruso-otoman din 1877-1878, când România a fost forțată, practic, să accepte ocupația rusească asupra acestui spațiu.

Anul 1918 a reprezentat un alt punct de cotitură în istoria Basarabiei, atunci când, în contextul prăbușirii Imperiului Rus și al haosului provocat de Revoluția rusă, Basarabia și-a declarat mai întâi independența și s-a unit, ulterior, cu România, prin votul Sfatului Țării. Această decizie a marcat un moment de împlinire a aspirațiilor naționale românești, însă nu fără provocări, atât pe plan intern, cât și internațional. România Mare, formată în urma acestui proces de unificare (care a inclus Transilvania și Bucovina), a adus Basarabiei o perioadă de dezvoltare și modernizare, dar și de frământări politice și multiple provocări din partea Uniunii Sovietice (URSS), care a desfășurat o serie de acțiuni, de la propagandă și acțiuni subversive, până la provocări militare și tensiuni diplomatice, menite să destabilizeze această regiune.

După o scurtă perioadă de relativă stabilitate în perioada interbelică, istoria Basarabiei avea să cunoască un episod dramatic în 1940, când, în urma Pactului Ribbentrop-Molotov, Uniunea Sovietică a impus României cedarea Basarabiei. Aceasta a reprezentat începutul unei noi etape în istoria regiunii, marcată de deportări masive și represiuni politice.

În timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, România a recucerit temporar Basarabia, pentru ca în 1944, teritoriul dintre Prut și Nistru să fie din nou ocupat de forțele Uniunii Sovietice și integrat, la finalul războiului, în componența statului sovietic.

Perioada postbelică a fost marcată de transformări radicale pentru Basarabia, pe fondul politicilor sovietice de industrializare,

colectivizare și de deznaționalizare, menite să distrugă orice urmă de identitate românească. Cu toate acestea, populația locală a dat dovadă de o rezistență pasivă, reușind să păstreze elementele fundamentale ale culturii și limbii române. Chiar dacă regimul sovietic a încercat să suprimă identitatea națională, aceasta a supraviețuit, fiind revitalizată odată cu prăbușirea Uniunii Sovietice.

Căderea URSS în 1991 a deschis o nouă etapă pentru Basarabia, devenită stat independent sub denumirea de Republica Moldova. Această tranziție a fost dificilă, marcată de tensiuni politice interne și de influențele externe contradictorii: pe de o parte, aspirațiile pro-europene și legăturile culturale și istorice cu România, pe de altă parte, imixtiunile constante ale Rusiei și prezența conflictului înghețat din Transnistria, care continuă să creeze provocări majore pentru stabilitatea și suveranitatea Republicii Moldova.

Această lucrare nu își propune doar să aducă în discuție evenimentele majore din istoria Basarabiei, ci și să examineze transformările politice, culturale și identitare pe care le-a traversat acest teritoriu, dar și modul în care populația locală a încercat, de-a lungul timpului, să-și păstreze și afirme identitatea națională în fața presiunilor externe. De asemenea, sunt explorate relațiile complicate dintre România și Uniunea Sovietică privind dosarul basarabean.

Nu în ultimul rând, studiul de față abordează dilemele actuale cu care se confruntă Republica Moldova: integrarea europeană, relația cu România, dar și provocările de securitate în contextul conflictului din Ucraina și al intereselor geopolitice rusești. El este destinat tuturor celor interesați de istoria complexă a Basarabiei, de relațiile sale cu România și Rusia.

Lucrarea cuprinde zece secțiuni, fiecare abordând un capitol reprezentativ în evoluția seculară a acestui teritoriu care, prin poziționarea sa geografică, a constituit o miză cu deosebire importantă în confruntarea și competiția pentru influență între marii actori din spațiul geopolitic Dunăre-Marea Neagră.

De ce este importantă Basarabia? Cum se explică obsesia geopolitică a Rusiei și eforturile puterilor occidentale (vezi 1856) de a împiedica dominația rusească asupra acestui teritoriu? Dacă nu răspundem la aceste întrebări nu prea înțelegem nimic din ceea ce a fost și este soarta Basarabiei ...

De la studenți și cercetători, la cititori pasionați de istorie și geopolitică, sperăm ca acest volum să ofere nu doar o analiză istorică, ci și o mai bună înțelegere a identității basarabene, a provocărilor cu care acest teritoriu se confruntă în continuare, dar și a importanței Basarabiei pentru țara noastră.

*Carmen – Sorina Rîjnoveanu
Directorul Institutului pentru studii politice
de apărare și istorie militară*

TERITORIUL DINTRE PRUT ȘI NISTRU PÂNĂ LA 1812

Originea numelui *Basarabia* • Extinderea statului Moldova până la Nistru. Dezvoltarea sistemului de fortificații • Ocuparea sud-estului Moldovei de către Imperiul Otoman. *Kazalele* Chilia și Akkerman • Sangeacul de Akkerman și Bender. Bugeacul • Începutul expansiunii Rusiei în direcția Mării Negre • Teritoriul dintre Prut și Nistru și războaiele ruso-otomane între 1736 și 1812

Înainte de anexarea sa de către Imperiul Rus în 1812, teritoriul dintre Prut și Nistru nu a fost niciodată o diviziune a statului Moldova. Organizarea teritorială a Moldovei, rezultată din modul în care s-a petrecut expansiunea sa până la limitele naturale Nistru și Dunăre, a fost orientată pe direcția nord-sud: Țara de Sus și Țara de Jos. Fiecare dintre aceste părți era divizată în ținuturi (echivalentele județelor din Țara Românească). Unele ținuturi se aflau de o parte și de alta a Prutului. În conformitate cu descrierea lui Dimitrie Cantemir, „*odinioară Moldova era alcătuită din trei părți: Moldova de Jos, Moldova de Sus și Basarabia, în care se numărau în total 23 de ținuturi mai mici. După ce însă în vremile următoare Basarabia a fost cotropită de tirania turcilor prin trădarea lui Aron Vodă, iar Tighina le-a fost predată împreună cu două părți, au rămas domnitorilor de azi numai 19 ținuturi și nici acestea întregi*”. În privința Basarabiei, Cantemir preciza că era constituită din ținuturile Bugeac, Akerman

(Cetatea Albă), Chilia și Izmail. Prin urmare, denumirea *Basarabia* a fost până în 1812 aplicată doar sud-estului Moldovei.

Originea numelui *Basarabia*

Primele atestări ale numelui *Basarabskaia Zemlja* (Țara Basarabească) desemnau voievodatul Țării Românești, în integralitatea sa. În privilegiul acordat negustorilor din Liov de către Alexandru cel Bun la 8 octombrie 1408, se face referire la mărfurile care vin din Basarabia trecând prin Moldova. Cu accepțiunea restrânsă la cea definită de Cantemir, numele *Bessarabia* a apărut mai întâi în harta lui Sebastian Münster din 1545 (care a devenit sursa pentru numeroase hărți din secolele XVI-XVIII), precum și în cronica polonezului Martin Cromer (Basel, 1568). Cel mai probabil, numele se explică prin dominația exercitată într-o anumită perioadă de către Țara Românească, stat condus de familia Basarabilor. Ceea ce rămâne însă o chestiune controversată este perioada în care s-a creat denumirea. Probabil în timpul domniei lui Mircea cel Bătrân s-a petrecut această extindere teritorială (regiunea ar corespunde cu „părțile tătarești” din titulatura sa). Interesul tătărului stat românesc era de a deține portul Chilia, loc de tranzit către drumurile comerciale spre Polonia și Transilvania. Chilia s-a dezvoltat în special după ce a devenit colonie genoveză în 1352 și a rămas până la cucerirea de către otomani în 1484 un obiect de dispută între Țara Românească, Transilvania și Moldova. Altă posibilitate este ca denumirea să fi apărut în intervalul 1448-1465, atunci când Chilia s-a aflat din nou sub o administrație mixtă asigurată de voievodatele Transilvaniei și Țării Românești.

Extinderea statului Moldova până la Nistru. Dezvoltarea sistemului de fortificații

Teritoriul dintre Prut și Nistru a continuat să fie stăpânit de tătari și după fondarea (de către Bogdan, în 1363) a voievodatului care a avut ca nucleu bazinul râului Moldova. Din cauza ofensivei Lituaniei, care a început expansiunea spre Marea Neagră tot în 1363, centrul de putere tătar de la Orheiul Vechi a fost abandonat

în 1369 și integrat în sistemul defensiv al Moldovei. Cetatea Albă a fost cedată și ea Moldovei de către ducatul Lituaniei în 1378. Hotarul de est al Moldovei a devenit Nistrul. În 1387, la Hotin este atestat un pârcălab al domnului Petru I, iar în 1392, Roman I se intitula *Io Roman voievod, stăpânind Țara Moldovei de la munte până la mare*. Administrația teritoriului dintre Prut și Nistru era exercitată de pârcălabii de Cetatea Albă, Chilia și Hotin. În partea Moldovei dintre Prut și Nistru a fost dezvoltat un sistem de fortificații, pornind de la cele existente la Cetatea Albă, Chilia, Hotin și Orheiul Vechi. În 1463, Ștefan cel Mare a recuperat Hotinul (care fusese cedat Poloniei în 1444) și Chilia în 1465. La Chilia a fost construită în 1479 o nouă fortificație, mai solidă, pe malul de nord al brațului Dunării, iar la două dintre cele mai importante puncte de traversare a Nistrului au fost ridicate fortificațiile de pământ Soroca și Tighina.

Ocuparea sud-estului Moldovei de către Imperiul Otoman. *Kazalele Chilia și Akkerman*

După mai multe tentative eșuate în deceniile anterioare, în campania din vara anului 1484, armata otomană a reușit cucerirea orașelor Chilia și Cetatea Albă (Akkerman). Pierderea lor a lăsat Moldova fără cele mai importante centre comerciale, fără ieșire la mare și a avut un efect dezastruos pe termen lung pentru dezvoltarea sa. Cuceritorul, sultanul Bayezid II, le scria locuitorilor Ragusei că aceste două cetăți sunt porți nu doar către Moldova, ci și către Ungaria, Polonia și Rusia. Pentru Imperiul Otoman, anexarea acestui teritoriu era importantă și pentru că asigura legătura cu Crimeea, al cărei litoral fusese cucerit în 1475, precum și cu Hanatul vasal al tătarilor. Cele două orașe au devenit reședințele a două provincii (*kaza*), dependente de *sangeakul* Silistra. Prin tratatul din aprilie 1486 s-a fixat hotarul pe aliniamentul Palanca (pe Nistru) – lacul Ialpug. Atunci când s-a făcut delimitarea *kazalei* Chilia, au fost consultați localnicii, care au indicat unde se afla odinioară hotarul „când o stăpânea Țara Românească”. Astfel s-a produs prima amputare a teritoriului Moldovei, prin anexarea unei zone care corespunde doar parțial celei aflate anterior sub dominația Țării

Românești, adică Basarabia. În 1512 s-a efectuat o mică extindere spre nord a celor două *kazale*.

Sangeacul de Akkerman și Bender. Bugeacul

Una dintre consecințele războiului purtat de sultanul Soliman Kanunî contra lui Petru Rareș în 1538 a fost anexarea altei părți din Moldova, în jurul Tighinei. Moldova a fost atacată și de la est de către tătari, dar și de către Polonia, care la 19 ianuarie 1533 încheiase un tratat de pace cu Imperiul Otoman. Lipsit și de sprijinul boierilor, Petru Rareș a abandonat domnia.

La Tighina a fost construită o nouă fortificație, care a primit numele Bender („poartă”), devenind centrul unei noi *kazale*, inclusă într-o nouă unitate administrativă, *sangeacul* de Akkerman și Bender. Astfel, o mare parte a teritoriului dintre Prut și Nistru a ajuns sub stăpânire otomană directă, dar și spațiu de așezare pentru tătarii din Crimeea, care au găsit aici un teren propice modului lor de viață

Între 1538 și 1711, partea Moldovei dintre Prut și Nistru a devenit teatru de război în mai multe rânduri în confruntările dintre Polonia, cazacii din Ucraina (partea de sud-est a Poloniei desprinsă în 1654), tătari și Imperiul Otoman. Dintre domnii Moldovei, singurul care s-a luptat pentru recuperarea teritoriului inclus în sangeacul de Akkerman și Bender a fost Ioan Vodă cel Viteaz. Războiul purtat contra armatei sultanului Selim II în Basarabia ar fi avut șanse de izbândă dacă nu ar fi fost pierdută bătălia de la Roșcani (14 iunie 1574). În 1595 s-a creat o nouă *kaza* la Ismail (la vest de Chilia), care în 1622 s-a extins spre vest până la Reni. Denumirea *Bugeac* a fost consemnată prima oară în tratatul dintre Polonia și Imperiul Otoman din august 1630, cu referire la tătarii nogai care se instalaseră între Ciubărciu și Akkerman. Numele înseamnă „colț” în limba tătară. În 1666 a fost efectuată o delimitare între Moldova și teritoriul cedat nogailor. Hotarul era situat pe râul Ialpug și pe valul de pământ „Troianul de Sus”. Acesta este *Bugeacul* menționat de Cantemir în „Descrierea Moldovei”. Teritoriul era doar o parte din cel denumit *Basarabia*.

Începutul expansiunii Rusiei în direcția Mării Negre

În 1672, Imperiul Otoman a atins apogeul extinderii teritoriale prin cucerirea cetății Camenița din Podolia („cheia Poloniei”). Prin tratatul de pace cu Polonia, partea de la est de Nipru a Ucrainei a fost atribuită Imperiului Otoman, care astfel a devenit vecin cu Rusia. Intervențiile Rusiei în estul Ucrainei, în sprijinul unei grupări a cazacilor, au eșuat. Prin tratatul de la Bahçesaray din ianuarie 1681, Rusia recunoștea dreptul Imperiului Otoman asupra Ucrainei dintre Nipru și Nistru. Aceasta a fost dată spre administrare domnului Moldovei, Gheorghe Duca. Conjunctura a devenit însă favorabilă Rusiei după înfrângerea armatei otomane la Viena (17 iulie – 12 septembrie 1683). După eșecul asediului, coaliția Austria-Polonia-Rusia-Veneția a continuat luptele până în 1699. În 1696, Rusia a reușit să ocupe poziții în zona Mării de Azov, recunoscute prin Tratatul de pace de la Constantinopol din 13 iulie 1700. Victoria de la Poltava din 27 iunie 1709 contra Suediei i-a deschis calea spre expansiune nu doar spre Marea Baltică, ci și înspre sud (armata lui Petru cel Mare a pornit în urmărirea celei a lui Carol al XII-lea, care obținuse refugiu la Bender). Boierii moldoveni au sperat că a venit ocazia eliberării de sub dominația otomană, cu ajutorul noii mari puteri creștine de la nord. La instigarea Poloniei, sultanul Ahmed al III-lea a început pregătirea unui război contra Rusiei, cu sprijinul tătarilor din Crimeea. Războiul a fost declarat în noiembrie 1710. În aprilie 1711, forțele otomane au început să fie concentrate la Adrianopol în vederea ofensivei dincolo de Dunăre.

În aceste împrejurări, domnul Dimitrie Cantemir a intrat în contact cu țarul, care i-a conferit, la Luțk, la 13 aprilie 1711, o diplomă care, între altele, recunoștea integritatea Moldovei, inclusiv teritoriile ocupate de Imperiul Otoman.

În manifestul către toate popoarele creștine asuprite de turci din 8 mai, Petru cel Mare susținea că „*nu urmărim nici afirmare a puterii și a extinderii posesiunilor noastre*”, iar în tratatul semnat de țar și de boieri la Iași în 28 iunie (păstrat doar în opera lui Ion Neculce) se reconfirma că „*Țara Moldovei cu Nistru să-i fie hotarul, și cu Bugeacul și cu toate cetățile tot a Moldovei să fie*”.

Armata rusă a traversat Nistrul pe la Soroca la 29 mai, a trecut și Prutul la 5 iunie și a avansat până în apropiere de Huși, unde a instalat tabăra la Stăniliești. Forțele otomane (care traversaseră pe la Isaccea) au împresurat tabăra și au obținut capitularea armatei ruse la 11/22 iulie 1711. După trădarea lui Dimitrie Cantemir, sultanul Ahmed al III-lea l-a numit ca domn al Moldovei pe Nicolae Mavrocordat (inaugurând astfel regimul fanariot), iar în ținutul Hotinului s-a constituit o nouă *kaza* în 1715. Cetatea Hotin a fost, încă din 1431, un obiect de dispută între Moldova și Polonia, iar începând din 1538, a fost râvnită și de Imperiul Otoman. După ocuparea ei în iulie 1713 a fost refăcută de ingineri francezi.

Hartă a regiunii Dunării de Jos, realizată de Johann Baptist Homann, circa 1716-1724.

<https://muzeulvirtual.ro/wp-content/uploads/2020/11/Harta-Danubii-Fluminis-pars-infima...-600x490.jpg>

Teritoriul dintre Prut și Nistru și războaiele ruso-otomane între 1736 și 1812

Teritoriul dintre Prut și Nistru a făcut parte din teatrele de război în cursul conflictelor declanșate de Imperiul Rus (dar și de Imperiul Austriei) împotriva Imperiului Otoman, în scopul

îndepărtării acestuia din Europa și a extinderii dominației lor în Peninsula Balcanică. În cazul Rusiei, obiectivul final era ocuparea Constantinopolului. Politica sa era justificată de fantasma ideologică a Moscovei („a treia Romă”) și de pretenția de a exercita rolul de eliberator al creștinilor de diferite naționalități din Imperiul Otoman. În toamna anului 1735 a fost reluată această politică de expansiune prin atacarea Hanatului tătar din Crimeea. În războiul ruso-austro-otoman din 1735-1739, de interes pentru chestiunea teritoriului dintre Nistru și Prut sunt ofensiva în direcția Bender din iulie 1738 (respinsă de forțele otomane) și operațiunea de cucerire a Hotinului din iulie-august 1739. La 1 septembrie 1739, trupe ruse sub comanda lui Constantin Cantemir (nepotul fostului domn) au intrat în Iași. La 5 septembrie, unii dintre boieri au semnat un tratat prin care recunoșteau suzeranitatea țarinei Ana. Astfel a fost introdus pentru prima oară un regim de ocupație rusesc în Moldova, care a durat însă doar până la 24 septembrie, când s-a aflat despre pacea separată dintre Austria și Imperiul Otoman. Armata rusă a trebuit să evacueze Moldova, deși fusese victorioasă. Prin tratatul din 28 decembrie 1739 de la Constantinopol, ea se obliga să restituie Hotinul. Sultanul Mahmud I l-a retrocedat imediat după aceea Moldovei.

Următorul conflict ruso-otoman a început în 1768. În prima etapă, războiul s-a desfășurat în regiunea Hotin-Cămenița. În septembrie 1769 a început ofensiva în Moldova a armatei ruse comandate de generalul Petru Aleksandrovici Rumiantsev. Domnul Constantin Mavrocordat a fost înlăturat și s-a instaurat ocupația rusă până în 1774. În primăvara și vara anului 1770, principalul teatru de operațiuni s-a mutat între Prut și Nistru, împotriva forțelor Hanatului din Crimeea și a armatei otomane care pătrunsese în regiune pe la Isaccea. În primăvara anului 1771 a fost invadată Crimeea și s-a constituit un stat tătar sub protecția Rusiei. Astfel a fost eliminat un aliat important al Imperiului Otoman. Sultanul Mustafa al III-lea s-a văzut nevoit să inițieze negocieri de pace, demarate în iulie 1772 la Focșani, dar armata rusă a reluat ofensivele în Bulgaria sub comanda generalului Alexandru Suvorov. Noul sultan Abdul Hamid a acceptat

încheierea păcii. Prin războiul din 1768-1774, Imperiul Rusiei a mai parcurs o etapă în avansul spre sud, deoarece a dobândit controlul total asupra Mării de Azov și dreptul de a deține o flotă comercială în Marea Neagră. De asemenea, și-a arogat dreptul de protecție asupra supușilor creștini ai Imperiului Otoman.

Harta Moldovei publicată în traducerea germană a operei lui Dimitrie Cantemir, *Descriptio Moldaviae: Beschreibung der Moldau*, Leipzig, 1771. <https://muzeulvirtual.ro/imagini/harta-moldovei/>

Între clauzele Tratatului de pace de la Küçük Kaynarca din 21 iulie 1774, de interes pentru Moldova sunt cele din art. XVI, prin care „Imperiul Rusiei restituie Sublimei Porți întreaga Basarabie cu Akkerman, Chilia, Ismail și cu târgurile și satele și tot ceea ce cuprinde această provincie, după cum îi restituie și fortăreața Bender. Tot astfel, Imperiul Rusiei restituie Sublimei Porți cele două principate ale Valahiei și Moldovei cu toate fortărețele, orașele, târgurile, satele și cu tot ce cuprind ele” (...).

Nici una dintre părțile semnatare ale tratatului nu au oferit sprijin Moldovei atunci când, după câteva luni, armata austriacă a ocupat teritoriul care va primi denumirea de *Bucovina*, pentru a face legătura cu partea anexată din Polonia în 1772.

Ca urmare a alianței dintre Rusia și Austria perfectate în 1781, țarina Ecaterina a II-a i-a comunicat, în septembrie 1782, împăratului Iosif al II-lea proiectul unui stat denumit Dacia, compus din Moldova și Valahia, ca o etapă preliminară a refacerii Imperiului Bizantin. Ambele state, român și grec, ar fi fost în mod formal independente, dar de fapt sub protectoratul Rusiei.

Proiectul contravenea însă intereselor Austriei. În august 1787, Imperiul Otoman a declarat un nou război Rusiei. Austria s-a aliat cu Rusia, iar Moldova a fost ocupată parțial de armata austriacă în toamna anului 1788. Armata rusă a pătruns și ea la vest de Prut în decembrie 1788. Prin tratatul de pace care a urmat negocierilor separate de la Șvistov (4 august 1791), Austria a renunțat la ceea ce cucerise în cele două principate românești. Rusia a continuat războiul până în 1791, încercând realizarea „planului dacic”. Prin Tratatul de pace final de la Iași din 9 ianuarie 1792, Rusia a restituit Imperiului Otoman Moldova și Basarabia (cu orașele fortificate Bender, Akkerman, Chilia și Ismail). Nistrul a devenit noua frontieră a Imperiului Rus.

Hartă a Țărilor Române realizată de Antonio Zatta, Veneția, 1782.
<https://muzeulvirtual.ro/imagini/principati-di-moldavia-i-vallachia/>

Un nou prilej de agresiune a Imperiului Rusiei asupra Moldovei a intervenit în contextul războaielor napoleoniene. După ce la 19 noiembrie 1806 a fost cucerit Hotinul, armata rusă a instaurat rapid un regim de ocupație nu doar în Moldova, ci și în Țara Românească. La 24 august 1807, Imperiul Otoman recunoștea situația de facto prin armistițiul de la Slobozia (lângă Giurgiu). Regimul de ocupație rusă, care a durat până în 1812, s-a caracterizat printr-o duritate extremă, care a îndepărtat ultimele simpatii de care mai puteau beneficia cei ce se pretindeau a fi eliberatorii fraților creștini români de sub jugul turcesc. Armistițiul a fost rupt ca urmare a unei incursiuni a trupelor ruse asupra taberei otomane de la Ruse, în octombrie 1811. În negocierile care s-au desfășurat la Giurgiu în noiembrie 1811, delegații Rusiei au pretins mai întâi anexarea celor două principate românești în integralitatea lor, iar cei otomani au admis cel mult cedarea teritoriului dintre Nistru și Prut. După ce negocierile s-au mutat la București în decembrie 1811, deoarece se bănuia deja că Rusia va fi atacată de Franța, sultanul Mahmud al II-lea a mandatat negociatorii să adopte o poziție mai fermă, adică să fie păstrat măcar sudul acestui teritoriu în contact cu Dunărea, de la Ismail la Chilia.

BASARABIA SUB DOMINAȚIA ȚARISTĂ

- Pacea de la București și anexarea Basarabiei • Politica de decolonizare și rusificare • Marile Puteri și problema Basarabiei
- Elitele basarabene și problema națională
-

Războiul ruso-otoman din anii 1806-1812 s-a încheiat prin pacea de la București, semnată în ziua de 16/28 mai 1812. Prin acest tratat, Poarta Otomană ceda Rusiei partea de răsărit a Moldovei, cuprinsă între Prut și Nistru.

Pacea de la București (16/28 mai 1812)

În **articolul IV** se menționa că hotarul dintre cele două state era râul Prut, „de la intrarea acestuia în țara Moldovei și până la locul unde se întâlnește cu fluviul Dunărea, iar de acolo să urmeze partea stângă a Dunării, până la Gura Chiliei și până la Mare, iar gura amintită să fie folosită în comun de ambele Părți”.

Pentru Principatul Moldovei, amputarea ținuturilor sale de la est de Prut a constituit o mare pierdere. S-a diminuat în mod esențial potențialul său economic, pentru că 60% din materiile prime alimentare datorate Porții erau produse în zona dintre Prut și Nistru. Nici Basarabia n-a prosperat sub aspect economic pe durata celor 106 ani de ocupație imperială rusă, ea rămânând una din cele mai sărace regiuni (gubernii) din imperiu, cu o infrastructură economică inferioară față de toate guberniile limitrofe. Cea mai gravă consecință a actului de la 1812 a constituit-o, însă, înstrăinarea, pentru o perioadă îndelungată, a românilor basarabeni, ceea ce a

determinat conservarea unei stări constante de subdezvoltare a populației majoritare, ca urmare a lipsei desăvârșite de instruire în limba maternă.

Ultimul cronicar moldovean, postelnicul Manolache Drăghici (1801-1887), scria, la 1857, rânduri de o mișcătoare sensibilitate despre drama trăită de moldoveni în acele zile, din mai 1812: *„Sosind ziua fatală a expirării convenției de tratat, ce trebuia fieștecare să hotărască unde era să rămână desăvârșit, ceasurile acele au fost de plângeri un timp de neuitat; pentru că poporul cu cârdul, ca turmele de oi, încinsese toată marginea Prutului de la un capăt la altul, mergând și venind de prin sate și de prin târguri săptămâni încheiate, cu luarea de ziua bună de la părinți, de la frați și de la rudenii, cu care crescuse și viețuise dimpreună, în vremea aceea când se despărteau unii de alții pentru totdeauna...”*

Pentru Imperiul rus, stăpânirea Basarabiei a oferit reale avantaje geopolitice. În primul rând, accesul la Gurile Dunării, fluviul menit să joace un rol decisiv în dezvoltarea Europei Centrale și de Est și asigurarea securității portului Odessa, construit după 1792, menit și el unei dezvoltări remarcabile. Teritoriul dobândit avea peste 40.000 km pătrați și o populație de aproape o jumătate milion locuitori. Anexarea Basarabiei a reprezentat un act de agresiune fățișă a Imperiului Rus săvârșit împotriva unei țări creștine de aceeași confesiune ortodoxă. Problema anexării Basarabiei la Rusia a rămas închisă – și pe plan internațional – până la războiul Crimeii.

În primii ani ai stăpânirii ei (1812 – 1820), Rusia a păstrat vechea organizare moștenită de la domnii Moldovei, guvernator civil fiind numit un mare boier moldovean naturalizat în Rusia, Scarlat Sturdza. Conducerea sa a durat doar un an. Următorii guvernatori au urmărit rusificarea provinciei, reducând influența și numărul localnicilor în administrația publică. În 1818 a fost elaborat, de către o comisie din Basarabia, *Așezământul de funcționare a provinciei Basarabia*, document promulgat în acel an de țarul Alexandru I, venit în mod special la Chișinău. Însă erodarea autonomiei provinciei a continuat în ritm susținut, ea devenind în 1828 o simplă gubernie rusească. La catagrafia (recensământul) din 1817 românii reprezentau 74,31% (377.200 locuitori), regimul țarist încurajând colonizările cu populații străine (bulgari, ruteni, ucraineni, germani, francezi ș.a.).

„Așezământul” din 1818 a fost abrogat și înlocuit cu Regulamentul generalului Voronțov, sancționat de țar la 29 ianuarie/10 februarie 1829, prin care autonomia Basarabiei a fost desființată, toată puterea fiind trecută în mâna guvernatorului general. Obținerea slujbelor în administrație a fost condiționată de cunoașterea limbii ruse, iar limba română a fost înlăturată de la redactarea actelor publice. Nu întâmplător acel an a coincis cu instaurarea protectoratului rusesc asupra Principatelor române, în urma tratatului de pace de la Adrianopol (2/14 septembrie 1829).

Războiul Crimeii din anii 1853-1856 a fost războiul unei coaliții europene formată din Franța, Marea Britanie și regatul Sardiniei, care au venit în ajutorul Imperiului Otoman angajat în război împotriva Imperiului Rus. Rusia a fost înfrântă, iar pacea s-a semnat la Paris la 30 martie 1856. Tratatul de pace și amiciție dintre Franța, Marea Britanie, Rusia, Sardinia și Turcia a confirmat importanța strategică a Basarabiei precizând:

Articolul 4: „Majestățile Lor [...] se angajează să restituie M.S. Împăratului tuturor Rusiilor orașele și porturile Sevastopol, Balaklava, Kamiesch, Eupatoria, Kertch, Ieni-Kaleh, Kinburn, precum și toate celelalte teritorii ocupate de către trupele aliate [...]

Articolul 20: În schimbul orașelor, porturilor și teritoriilor enumerate la art. 4 al prezentului Tratat și „pentru a asigura mai bine libertatea navigației pe Dunăre, M. S. Împăratul tuturor Rusiilor consimte la rectificarea frontierei sale în Basarabia”. Urma descrierea amănunțită a frontierei și precizarea că „în amonte de acest punct (Katamori de pe râul Prut) frontiera dintre cele două imperii (Rus și Otoman) rămâne neschimbată [...]

Articolul 21: „Teritoriul cedat de Rusia va fi anexat la Principatul Moldovei sub suzeranitatea Sublimei Porți.”

După semnarea Tratatului, politica Rusiei a urmărit recuperarea cu orice preț a celor trei județe din sudul Basarabiei și abolirea prevederilor restrictive formulate împotriva ei în tratatul de pace.

Politica de rusificare în gubernia Basarabiei a continuat în ritm susținut:

1856	736.000 locuitori români	66,4% din populație
1871	692.000 locuitori români	60% din populație
1897	1.061.000 locuitori români	57% din populație
1912	1.201.000 locuitori români	48% din populație

La 12/24 aprilie 1878, Imperiul Rus a declarat război Imperiului Otoman. Având și sprijinul României, armata rusă a ajuns în apropiere de Constantinopol și s-a ajuns la semnarea unui tratat de pace bilateral cu Poarta Otomană la 19 februarie/3 martie 1878.

Articolul 19 al tratatului de pace de la San Stefano preciza că Sublima Poartă va ceda sangeacul Tulcea (Dobrogea), Delta Dunării și Insula Șerpilor către Rusia, care, la rândul ei își rezerva dreptul de a-l schimba cu cele trei județe din sudul Basarabiei. Marile puteri europene au fost nemulțumite de prevederile acestui tratat și s-a hotărât ținerea unui congres de pace la Berlin.

Tratatul de pace de la Berlin (13 iunie – 13 iulie 1878) preciza la Articolul 45 că:

„Principatul României retrocedează M. S. Împăratului Rusiei partea din ținutul Basarabiei care a fost despărțită de Rusia în urma tratatului de la Paris din 1856, și care la Apus se mărginește cu talvegul Prutului, iar la miază-zi cu brațul Chiliei și gura Stari-Stambulului. Art. 46. Insulele formate de Delta Dunării, precum și Insula Șerpilor, sangiacul Tulcei [...] se vor uni cu România.”

Comisia ruso-română de predare și primire a județelor Izmail, Bolgrad și Cahul, 1878.

Sursa: Arhivele Naționale ale României

Pentru românii din Basarabia analfabetismul era trăsătura dominantă, cuprinzând 82% din bărbați și 96% din femei. Încercările unor boieri din anii 1845-1863 de a edita un ziar românesc sau de a întemeia o tipografie românească au eșuat. Realizările politice ale României din ani 1866-1881 au determinat ca la liceul din Chișinău (întemeiat în 1833) să se elimine predarea limbii române, iar în anul următor același lucru s-a petrecut și la seminarul din Chișinău. În anul 1871 măsura s-a extins la școlile ținutale.

În 1865 Ion Doncev (Donici) a elaborat un „Curs primitiv (elementar) de limba română”, tipărit cu litere latine. De la manualul lui Donici n-a mai apărut în Basarabia un alt manual de limba română până la cel al lui Ștefan Ciobanu din 1918. Cenzura a oprit toate publicațiile din România, fie reviste, cărți literare sau științifice sau gazete politice. În 1883, tipografia eparhială din Chișinău a încetat publicarea puținelor cărți bisericești în limba română, *„întrucât în toate bisericile din acea eparhie în slujba bisericească a fost introdusă limba slavonească”*.

Cu toate acestea, la 1890 țarul Alexandru al III-lea i-a cerut demnitarului P. N. Batiuşkov, istoric și etnograf, să studieze motivele pentru care Basarabia se rusifică într-un ritm lent. În răspunsul său, istoricul rus preciza că *„nu numai în fundul Basarabiei, unde populațiunea a rămas întreagă românească, dar chiar la Chișinău am întâlnit Moldoveni care nu știau un cuvânt rusește. Dacă voim ca populațiunea rusească să nu se romanizeze, dacă voim ca Basarabia să nu ajungă obiectul dorințelor și agitațiunilor româno-file, atunci trebuie ca prin mijlocul școlilor să ne grăbim a face ca măcar jumătate din țăranii moldoveni să devie Ruși”*.

Curente revoluționare din Rusia de la finele secolului al XIX-lea, apoi revoluția din 1905 au determinat apariția unor asociații de intelectuali care urmăreau promovarea limbii române, precum *Societatea Moldovenească pentru Răspândirea Culturii Naționale* de la Chișinău (1905). În 1906 avocatul N. Gavrilă a întemeiat ziarul *Basarabia* (prima gazetă românească național democratică), având un program social radical, motiv pentru care a fost desființată după

un an. Ulterior a apărut ziarul *Moldoveanul* al lui P. Dicescu, dispus spre compromis cu autoritățile țariste.

Sărbătorirea fastuoasă organizată de autoritățile ruse în mai 1912, la o sută de ani de la „eliberarea” Basarabiei, a produs reacții de ostilitate atât în rândul intelectualilor basarabeni devotați ideii naționale, cât și la București, unde Nicolae Iorga a publicat lucrarea *Basarabia noastră. Scrisă după 100 de ani de la răpirea ei de către ruși*.

Izbucnirea Marelui Război în iulie-august 1914 între Puterile Centrale (Germania și Austro-Ungaria) și puterile Antantei (Franța, Rusia și Marea Britanie) a făcut ca peste 300.000 de basarabeni să lupte în armata țaristă. Înfrângerile suferite de Rusia au grăbit izbucnirea revoluției din februarie 1917 de la Petrograd (denumirea dată în 1914 capitalei Sankt Petersburg). Revoluția avut un puternic ecou și în Basarabia, unde s-au putut manifesta ideile de autonomie regională și autodeterminare națională.

UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA

Basarabia și proiectul românesc al întregirii • Republica Democrată Moldovenească de la autonomie, la independență și la unirea cu România, 1917-1918 • Tratatul privind recunoașterea Basarabiei (Paris, 1920) • Administrația românească în Basarabia și basarabeni în administrația centrală

Basarabia și proiectul românesc al întregirii

România, conform concepției naționaliste care a animat nașterea și dezvoltarea statelor naționale ale epocii moderne, trebuia să întregească, în planul organizării politice, spațiul istoric românesc. Românii locuiau în România („Vechiul Regat” care, în 1878, cuprindea Muntenia, Oltenia, Moldova până la Prut și Dobrogea) și în teritorii aflate sub stăpânirea imperiilor vecine, Rusia și Austro-Ungaria, Basarabia fiind, ca și Transilvania și Bucovina, parte a proiectului unui stat ce avea să unească toți românii.

În momentul izbucnirii Primului Război Mondial, în iulie 1914, România și-a declarat neutralitatea. În anii următori, clasa politică și societatea românească s-au împărțit între cei care, fiind majoritari, susțineau o alianță cu Antanta (fondată de Franța, Rusia și Marea Britanie) pentru eliberarea Transilvaniei și a Bucovinei; și cei care, fiind o minoritate, promovau alianța cu Puterile Centrale (Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria, Imperiul Otoman) pentru a readuce Basarabia sub administrație românească. În august 1916, România a intrat în război „pentru Ardeal”. În decurs de trei luni, Puterile Centrale au ocupat Dobrogea, Oltenia și Muntenia, iar autoritățile centrale românești s-au stabilit la Iași, care a devenit capitala de

război a României. Moldova a rămas neocupată, datorită stabilizării frontului, care s-a realizat, cu sprijinul Armatei Ruse, la începutul anului 1917 și s-a menținut în virtutea rezistenței eroice în bătăliile de la Mărăști, Mărășești și Oituz din iulie-august 1917.

Participarea românească la efortul de război a fost subminată de bolșevizarea Rusiei, urmare a revoluției din octombrie 1917, obligând guvernul român să încheie, în noiembrie 1917, armistițiul cu Puterile Centrale. În lunile următoare, guvernul român de la Iași, condus de Ion I.C. Brătianu și (din ianuarie 1918) de Alexandru Averescu, a negociat o pace separată, stabilind condițiile preliminare în tratatul de la Buftea din februarie 1918. Discuțiile au fost continuate, din martie 1918, de Alexandru Marghiloman, care a format, la București, un cabinet mai bine văzut de Puterile Centrale, datorită prezenței în componența sa a unor „germanofili”. Tratatul de pace a fost semnat la București în aprilie 1918.

Republica Democrată Moldovenească de la autonomie, la independență și la unirea cu România, 1917-1918

Între timp, evoluțiile politice din Rusia, începând cu revoluția din februarie 1917, au favorizat separarea administrației din gubernia Basarabiei de autoritățile centrale de la Petrograd.

O suită de congrese ale categoriilor profesionale din Basarabia (clerul, țăranii, învățătorii, militarii) au formulat o serie de obiective privind viitoarea organizare a provinciei. În mod deosebit, Congresul Militarilor Moldoveni, organizat la Chișinău, în octombrie 1917, a decis înființarea Sfatului Țării, cu rol legislativ. Începându-și activitatea o lună mai târziu, Sfatul Țării a proclamat, în decembrie 1917, autonomia Republicii Democrate Moldovenești (R.D.M.) în cadrul Republicii Federale Democratice Ruse (Republica Populară Ucraineană luase, în noiembrie, aceeași decizie).

În urma loviturii de stat din octombrie 1917, controlul asupra Petrogradului a fost preluat de guvernul condus de Vladimir Ilici Lenin, intitulat oficial „Consiliul Comisarilor Poporului”. Bolșevicii nu au reușit să preia imediat puterea la nivelul întregului stat, iar lupta pentru putere cu rușii „albi”, „verzi” și alți opozanți a creat o perioadă de anarhie în unele părți ale teritoriului și la nivelul unor elemente

ale administrației și armatei. Guvernul Lenin a făcut promisiuni, într-o declarație din noiembrie 1917, că va recunoaște dreptul popoarelor la autoderminare până la secesiune și formarea unui stat național independent. Ulterior, conducerea bolșevică a retras de facto aceste promisiuni, prin ocuparea unor teritorii care-și proclamaseră independența (de exemplu, Georgia, în 1921), în eforturile sale de a reface puterea centralizată în cadrul unui nou „imperiu sovietic”.

Declarația drepturilor popoarelor din Rusia (2/15 noiembrie 1917) dată de guvernul Vladimir Ilici Lenin recunoștea dreptul popoarelor din fostul imperiu rus la auto-determinare; conform declarației, acesta putea fi exprimat chiar și prin secesiune și formarea unui stat independent.

Autoritățile de la Chișinău au devenit deziluzionate față de guvernul bolșevic când acesta a desființat, în ianuarie 1918, Adunarea Constituantă rusă aleasă în octombrie 1917 – un for eterogen din punct de vedere politic care oferea garanțiile unui regim democratic după model occidental. Mai mult, în urma semnării armistițiului dintre Rusia și Puterile Centrale, în decembrie 1917, trupele bolșevizate care părăseau frontul de est au devenit o amenințare pentru ordinea din Basarabia, reușind să ocupe Chișinăul și să-și instaleze acolo ștabul (statul-major). În ianuarie 1918, în urma cererii de ajutor adresate guvernului de la Iași de Blocul Moldovenesc (fracțiunea cea mai numeroasă din Sfatul Țării), Divizia a 11-a comandată de generalul Ernest Broșteanu a eliberat Chișinăul. Considerând că nu mai poate aștepta nimic de la Moscova, Sfatul Țării a proclamat independența Republicii Democratice Moldovenești.

La 27 martie 1918 (s.v.), Sfatul Țării, prezidat de Ion Inculeț, a proclamat unirea Basarabiei cu România. Într-o telegramă adresată lui Inculeț, regele Ferdinand a salutat hotărârea luată de Sfatului Țării, afirmând că „*după o sută de ani, frații basarabeni au revenit iarăși la Patria mamă*”; același gând l-a exprimat în fața delegației basarabenilor, sosită la Iași. Suveranul a consfințit actul unirii cu Basarabia printr-un decret regal. Acest decret, contrasemnat

de președintele Consiliului de Miniștri, Alexandru Marghiloman (prezent la ședința Sfatului Țării din 27 martie), invoca dreptul istoric românesc în Basarabia, precum și principiul autodeterminării popoarelor.

Declarația Republicii Democratice Moldovenești cu România din 27 martie 1918 prevedea o unire condiționată, în care:

1. Guvernul român va recunoaște actele Sfatului Țării.
2. Basarabia își va păstra autonomia provincială.
3. Sfatul Țării va controla administrațiile locale din Basarabia.
4. Recrutarea armatei se va face pe baze teritoriale.
5. Legile și organizarea administrativă locale vor putea fi schimbate numai de un Parlament din care vor face parte și reprezentanții Basarabiei.
6. Vor fi respectate drepturile minorităților.
- 7-8. Consiliul de Miniștri va include doi reprezentanți ai Basarabiei, iar Parlamentul, un număr de reprezentanți ai Basarabiei proporțional cu populația.
9. Alegerile locale din Basarabia se vor desfășura pe baza votului universal.
10. Libertatea de exprimare și adunare vor fi garantate.
11. Vor fi amnistiate pedepsele politice.

Destinul românesc al Basarabiei, animat de sentimentul național al locuitorilor ei, a fost susținut de reprezentanții Sfatului Țării și din rațiuni de securitate. Guvernul Republicii Populare Ucrainene, care își proclamase independența în ianuarie 1918 și încheiase pacea separată cu Puterile Centrale, a afirmat că are drepturi asupra teritoriului dintre Prut și Nistru. Deși guvernul ucrainean ceruse să fie reprezentat la tratativele de pace de la București, interesele germane, care au coincis cu cele ale României, au făcut ca cererea lor să nu fie admisă, iar chestiunea Basarabiei să nu fie discutată oficial. Actul unirii Basarabiei a fost îngăduit de Puterile Centrale din rațiuni geopolitice: germanii, ocupând teritoriul ucrainean și evacuând trupele ruse, a apreciat că interesele lor sunt mai bine servite printr-o administrație românească în Basarabia. Odată cu semnarea păcii s-a acceptat ca, după demobilizarea Armatei Române, Diviziile 9 și 10 Infanterie din Basarabia să-și păstreze, în mod excepțional, efective de război, pentru a îndeplini necesitățile de securitate de la noua frontieră de est a statului român.

Teritoriul statului român în urma unirii Basarabiei cu România, 27 martie 1918. Muntenia, Oltenia și Dobrogea se aflau încă sub ocupația Puterilor Centrale.

Atlasul Istoric-Geografic al Neamului Românesc, ediție îngrijită de colonel Victor Șiaicariu, D. St. Constantinescu, București, 1920, foaia XVII.

În noiembrie 1918, Sfatul Țării, prezidat acum de Pantelimon Halippa, a adoptat o hotărâre prin care a declarat că „*Basarabia renunță la condițiile de unire stipulate în actul de la 27 Martie a.c.*” în contextul unirii Bucovinei și Transilvaniei cu România. Această decizie era menită să ușureze situația României la Conferința de Pace de la Paris, unde o serie de reprezentanți ai Basarabiei – începând cu Ion Pelivan – au fost delegați să reprezinte interesele României. Aceștia au explicat oficialilor europeni situația reală și aspirațiile locuitorilor din Basarabia și au contracarat astfel propaganda anti-românească realizată de un comitet pro-sovietic, condus de fostul mareșal al nobilimii basarabene, Alexandr A. Krupenski, sosit la Paris.

Tratatul privind recunoașterea Basarabiei (Paris, 1920)

Recunoașterea internațională a unirii Basarabiei cu România a fost prevăzută într-un tratat încheiat la Paris în octombrie 1920 între România și marile puteri aliate: Franța, Marea Britanie, Italia și Japonia. Tratatul nu a intrat niciodată în vigoare, deoarece unul dintre semnatori, Japonia – dorind să menajeze sensibilitățile Uniunii Sovietice, de care o legau interese economice – nu l-a ratificat niciodată. Italia a ratificat tratatul târziu, în 1927, din același motiv. Statele Unite ale Americii au refuzat să-l semneze, invocând faptul că textul evoca convenția Societății Națiunilor (pe care statul american a refuzat să o ratifice), precum și faptul că Rusia nu a fost invitată să participe la Conferința de Pace, întrucât guvernul său nu era recunoscut de către Aliați (guvernul de la Washington D.C. a recunoscut practic unirea când, în 1933, cotele de imigrație aferente Basarabiei au fost integrate celor destinate României).

Tratatul de la Paris din octombrie 1920 prevedea că:

- puterile semnatare recunosc suveranitatea României asupra teritoriului Basarabiei (art. 1);
- locuitorii Basarabiei de orice naționalitate vor primi cetățenia română (art. 4) sau vor putea opta pentru o altă cetățenie care li s-ar oferi de către un alt stat (art. 5);
- Gurile Dunării se află sub jurisdicția Comisiei Europene a Dunării (art. 7);
- Rusia va fi invitată să adere la tratat atunci când va fi reprezentată de un guvern recunoscut de puterile semnatare, fără a putea contesta suveranitatea României asupra Basarabiei și frontiera româno-rusă (art. 9).

Administrația românească în Basarabia și basarabeni în administrația centrală

Teritoriul Basarabiei, integrat în administrația românească centralizată, a fost organizat în nouă județe. Reforma agrară în Basarabia a urmat clauze specifice (ca și în celelalte provincii unite cu România), procesul de confiscare și reîmproprietărire fiind declanșat încă din timpul revoluției ruse. Pentru a reduce rata extrem de ridicată a analfabetismului (peste 90% – cauzată de îngrădirea completă de către autoritățile țariste a accesului

locuitorilor Basarabiei la învățământul în limba română și promovarea exclusivă a instrucției în limba rusă, lăsată în seama autorităților locale), statul român, sprijinind procesul de naționalizare a învățământului basarabean, a deschis școli românești și a trimis personalul didactic necesar (profesori, învățători). Structurile ecleziastice din Basarabia, supuse până atunci Bisericii Ortodoxe Ruse, au fost integrate și reorganizate într-o mitropolie în cadrul Bisericii Ortodoxe Române. În 1926, Universitatea din Iași și-a mutat Facultatea de Teologie la Chișinău.

Guvernele de la București au cooptat, începând cu Marghiloman în aprilie 1918, doi miniștri fără portofoliu pentru a reprezenta Basarabia: Ion Inculeț, președintele Sfatului Țării, și Daniel Ciugureanu, fostul președinte al Consiliului Directorilor Generali ai R.D.M. În decembrie 1919, în locul lui Ciugureanu, guvernul Alexandru Vaida-Voievod l-a numit ministrul al Basarabiei pe Pantelimon Halippa. Oamenii politici basarabeni au continuat să ocupe funcții în administrația centrală românească: astfel, Ion Inculeț a devenit ministru în guvernele liberale, Pantelimon Halippa, în guvernele țărăniste etc.

IV

BASARABIA ÎN DINAMICA RELAȚIILOR ROMÂNNO-SOVIETICE DIN ANII INTERBELICI

Relațiile româno-sovietice în perioada interbelică

- Înființarea Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești
 - Tentative de destabilizare și acțiuni subversive în Basarabia
-

România Mare, așa cum s-a configurat la sfârșitul Primului Război Mondial, în urma actelor plebiscitare ale românilor din provinciile istorice și a recunoașterii internaționale a acestora prin deciziile Conferinței de Pace de la Paris (1918-1920), era un stat situat într-o poziție geopolitică și geostrategică dificilă. Pentru autoritățile de la București, confruntate, încă din anii 1918-1919, cu contestarea și agresiunea statelor revizioniste, cu deosebire pe direcțiile strategice vest (Ungaria) și est (Rusia bolșevică, toate elementele constitutive ale opoziției alb-gardiste, Ucraina, ulterior Uniunea Sovietică), situația politico-militară se configura a fi una extrem de îngrijorătoare, cu un potențial ridicat al riscurilor de natură militară și politică la adresa securității naționale. „Problema strategică românească”, așa cum a fost el cunoscut în epocă, era expresia unui deficit de securitate ridicat, a cărui răspuns nu era și nu putea fi doar unul pur militar (întărirea forțelor armate, menținerea unei stări constante de mobilizare și capacități de răspuns militar), fie și din cauza costurilor prohibitive ale unei astfel de soluții. Coordonarea și coalizarea statelor revizioniste de la frontierele românești, posibilă și probabilă (după cum o arătase experiența războiului cu Ungaria Republicii Sfatului din 1919), făcea improbabilă viabilitatea unui

astfel de răspuns eminamente militar la situația geopolitică și geostrategică a României Mari.

În aceste condiții, răspunsul statului român a fost unul nuanțat, care a căutat, alături de obținerea unei recunoașteri/garanții internaționale a frontierelor României Mari, edificarea unui sistem de securitate colectivă menit să asocieze României celelalte state ale spațiului central-est european confruntate cu probleme și riscuri de securitate similare. Alianța defensivă cu Polonia și crearea Micii Înțelegeri în 1921, configurarea Înțelegerii Balcanice un deceniu mai târziu (1934), precum și o politică susținută de apărare a statu-quo-ului politico-teritorial european așa cum fusese el configurat prin hotărârile Conferinței de Pace de la Paris au reprezentat răspunsurile politice, diplomatice și militare ale statului român la complicata ecuație de securitate pusă în fața sa în debutul anilor interbelici.

În acest context, recunoașterea unirii Basarabiei cu România a ocupat, dată fiind și absența Rusiei (fie ea alb-gardistă ori bolșevică) de la Conferința Păcii de la Paris, un loc central. Semnarea, în 1920, a Tratatului de la Paris prin care puterile Antantei recunoșteau unirea Basarabiei cu România reprezenta, în absența unei recunoașteri din partea Moscovei a actului de voință a românilor dintre Prut și Nistru, un act internațional de o importanță relativă, în condițiile în care Statele Unite nu figurau printre semnatori, iar unii dintre aceștia (Japonia) nu vor ratifica niciodată tratatul în discuție. De asemenea relațiile încordate, marcate de ostilitate și violență deschisă pe frontiera nistreană din România și Rusia bolșevică, ulterior Uniunea Sovietică, au făcut ca problematica frontierelor estice și a relațiilor cu vecinul de la Răsărit să ocupe un loc important în configurarea politicii externe românești pe parcursul întregii perioade interbelice.

În economia acestor relații și a negocierilor bilaterale ce au vizat stingerea problemelor litigioase bilaterale de-a lungul anilor ce au premers restabilirea relațiilor diplomatice dintre părți în 1934 și ulterior până la agresiunea deschisă sovietică împotriva integrității teritoriale a României din iunie 1940, pot fi cosemnate câteva puncte centrale recurente în negocierile dintre părți:

- situația Basarabiei cu toate temele asociate acestei chestiuni: recunoașterea unirii, recunoașterea legitimității Sfatului Țării și a deciziilor acestora, chestiunea unui referendum cu sau fără supraveghere internațională pentru reconfirmarea celor decise de Sfatul Țării în martie 1918;
- restituirea tezaurului Băncii Naționale a României și a tuturor valorilor materiale, culturale și artistice depuse de statul român la Moscova în 1917;
- despăgubirile pentru furniturile materiale solicitate de ambele părți, cea română pentru livrările de materiale aliate sechestrate de autoritățile bolșevice pe teritoriul rus, iar cea rusă pentru materialul și depozitele armatei ruse de pe teritoriul român rămas în urma disoluției și retragerii trupelor ruse de pe frontul românesc;
- situația prizonierilor, a celor români rămași în captivitate pe teritoriul rus în diferite lagăre de prizonieri ori capturați pe timpul confruntărilor dintre părți și a prizonierilor politici, exponenți ai unor curente politice de stânga pro-sovietice aflați în închisorile românești;
- neamestecul în treburile interne, mai ales cerința încetării propagandei și agitației subversive sovietice în România (un punct de maxim al acesteia o reprezintă revolta de la Tatar Bunar din 1924), pe de o parte, și refuzul de a ajuta inamicii puterii sovietice, pe de altă parte.

Tuturor acestora se adaugă câteva detalii importante, care au definit atmosfera în care s-au purtat rundele succesive de negocieri bilaterale. În primul rând, părțile au refuzat să aibă inițiativa convocării negocierilor, o astfel de poziție fiind considerată a fi una de inferioritate. De asemenea, este de notat dependența acestor negocieri de contextul intern (până la sfârșitul războiului civil din Rusia) și internațional (ulterior) în care acestea se desfășoară. De fiecare dată partea sovietică și-a arătat disponibilitatea pentru deschiderea discuțiilor cu partea română în circumstanțe în care aceste negocieri puteau aduce câștiguri de imagine ori posibile deschideri în ceea ce privește recunoașterea internațională a regimului sovietic.

Recunoașterea internațională a URSS de la sfârșitul anilor 1920 a modificat substanțial, în ton și conținut, aceste negocieri, regimul de la Moscova devenind din ce în ce mai puțin dispus la o soluție negociată a situațiilor litigioase din relațiile bilaterale.

O ultimă remarcă general-retrospectivă asupra relațiilor bilaterale româno-sovietice din anii interbelici este aceea că, dincolo de aparențe și de ceea ce constituie comunicarea politică și diplomatică uzuală, pentru partea română a fost o încercare de normalizare și negociere a unei soluții bazate pe *statu-quo* și pe dreptul internațional în relațiile bilaterale, în timp ce, pentru partea sovietică, nu a fost nimic altceva decât așteptarea unui context politico-militar favorabil pentru soluționarea în sensul pretențiilor sale a unei situații considerate a fi o problemă de prestigiu și prestanță pe scena internațională.

Debutul relațiilor dintre autoritățile române și puterea revoluționară de la Moscova a avut loc în contextul agitat și tulbure al anilor 1917-1918. O primă încercare de negociere a unei soluții diplomatice are loc în februarie 1918, când se deschid discuții între autoritățile revoluționare de la Odessa (RUMCEROD) și guvernul Alexandru Averescu.

Doi ani mai târziu, în februarie-martie 1920, s-au deschis, la Copenhaga, negocierile vizând normalizarea relațiilor româno-sovietice. Desfășurate cu suportul și la insistența puterilor Antantei în marja lucrărilor Conferinței de Pace de la Paris, aceste negocieri au oferit un model al modului în care se vor derula rundele ulterioare de negocieri bilaterale. Pe de o parte, delegația română susținea o poziție în care recunoașterea unirii Basarabiei cu România și restituirea tezaurului național erau condiții obligatorii nenegociabile, pe de alta, delegația sovietică a încercat utilizarea negocierilor pentru obținerea unor câștiguri de imagine ori poziție internațională fără a accepta măcar o dezbatere asupra problemelor ridicate de partea română.

Un an mai târziu, în septembrie 1921, o nouă rundă de negocieri bilaterale, mediate de Polonia, se solda cu un eșec similar. Se poate constata, totuși, o modificare de substanță în poziția Moscovei în sensul în care problema restituirii tezaurului românesc, inițial acceptată devine, din acel moment, o chestiune de negociere

într-un context mai larg al pretențiilor materiale ale statului sovietic în legătură cu materialul de război al fostei armate țariste rămas pe teritoriul românesc la sfârșitul Primului Război Mondial.

O a treia rundă de negocieri (Viena 1924) aduce un nou eșec în eforturile de normalizare a relațiilor bilaterale, cu o modificare de substanță a poziției sovietice ce contesta legitimitatea Sfatului Țării și a deciziilor sale din 1918, solicitând organizarea unui plebiscit cu supraveghere internațională în provincie pentru deciderea viitorului său. Se adaugă situației litigioase și problema tezaurului, revendicări conexe ale părților privind despăgubiri pentru material de război și furnituri etc. De asemenea, în contextul eșecului conferinței de la Viena, guvernul bolșevic de la Moscova dezvoltă măsuri suplimentare de presiune asupra autorităților de la București prin încercările de destabilizare a situației din Basarabia („răscoala” de la Tatar-Bunar – 15-17 octombrie 1924) și crearea, pe teritoriul RSS Ucrainene, a Republicii Sovietice Socialiste Autonome Moldovenești în imediata vecinătate a frontierei României.

Un grup de revoluționari de la Tatar-Bunar din timpul răzcoalelor de la 1924
https://ro.wikipedia.org/wiki/R%C4%83scoala_de_la_Tatarbunar#/media/Fi%C8%99ier:005.Un_grup_de_revolutionari_de_la_Tatar-Bunar_din_timpul_rascoalelor_de_la_19.jpg

După o lungă perioadă de stagnare, negocierile cu privire la normalizarea relațiilor bilaterale se deblochează parțial în contextul participării la negocierea și semnarea tratatului de definire a

agresiunii (Pactul Briand-Kellogg, 1928) și a protocolului de la Moscova de punere în aplicare anticipată a acestuia (1929). Fapt important, chiar și în acest context, autoritățile de la Moscova au creat o excepție de la regula tratării egale a semnatarilor prin rezervele exprimate cu privire la litigiul româno-sovietic vizând Basarabia. Considerată a fi un succes al diplomației românești, semnarea protocolului de la Moscova avea, prin excepția formulată de sovietici, un dublu standard în aplicarea prevederilor Pactului și deschidea poarta interpretării.

În contextul redimensionării politicii externe sovietice pe axa securității colective și a ieșirii sale din izolare, pasul următor în relațiile bilaterale româno-sovietice l-a reprezentat stabilirea relațiilor diplomatice între București și Moscova. Produsă în 1934, restabilirea relațiilor diplomatice nu a însemnat, în contenciosul româno-sovietic, o rezolvare (fie ea și parțială) a situațiilor litigioase, ci doar o trecere a acestora în planul al doilea, o relegare spre rezolvare ulterioară, prioritatea fiind, pentru ambele părți, detensionarea situației de pe frontiera comună și din relațiile bilaterale. Putem spune că, odată cu stabilirea relațiilor diplomatice, ceea ce era o stare de beligeranță nedeclarată s-a transformat într-un armistițiu tacit.

Anii 1934-1940 nu produc, în pofida negocierilor și a eforturilor laborioase a unor miniștri români de externe, nimic din ceea ce ar fi putut constitui un pas înainte în deblocarea impasului din relațiile bilaterale. Ca și mai înainte, principalele chestiuni în dezbatere sunt apartenența Basarabiei la România, restituirea tezaurului, eventualele despăgubiri pretinse de ambele părți, repatrierea cetățenilor români aflați în URSS și a deținuților comuniști din penitenciarele românești, neamestecul în treburile interne, inițiativa tratatelor bilaterale și situația tensionată de pe Nistru.

Demersurile neobosite ale lui Nicolae Titulescu, care a încercat și a obținut parafarea unui proiect de acord/pact de neagresiune cu Uniunea Sovietică (1936), a rămas o oportunitate pierdută prin demiterea ministrului român de externe la scurt timp după parafarea acestui act (Montreux, 21 iulie 1936). În pofida reculului evident cauzat de demiterea lui Nicolae Titulescu, autoritățile române au depus eforturi substanțiale pentru menținerea și dezvoltarea

3 decembrie 1934, București. Nicolae Titulescu, ministrul român al Afacerilor Străine, alături de Mihail Semionovici Ostrovski, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al URSS la București, și soția acestuia (Fundația Europeană Titulescu – www.titulescu.eu)

unor relații de bună vecinătate cu partea sovietică. În contextul ascensiunii regimurilor fasciste și revizioniste pe scena politică europeană și a rezervei conciliatoriste a puterilor occidentale garante a sistemului relațiilor internaționale în configurația sa versailleză, nevoia securizării frontierei estice a României și de reglementare a diferendelor cu partea sovietică era o prioritate pentru factorii de decizie de la București.

În perioada 1938-1939, devenise evident eșecul eforturilor de asigurare a securității europene cu utilizarea garanțiilor și instrumentelor de gestionarea mediului de securitate internațional oferite de Societatea Națiunilor și aranjamentele de securitate colectivă edificate în spațiul central-est european. Lipsa unei implicări determinate a Franței și Marii Britanii în susținerea Societății Națiunilor și a aranjamentelor regionale de securitate colectivă inspirate de aceasta și încurajate de cele două mari puteri occidentale a dus la prăbușirea rapidă a acestora. Dezmembrarea statului cehoslovac cu acordul Parisului și Londrei prin acordul de la Munchen (septembrie 1938) a atras după sine disoluția Micii Înțelegerii. Politica voluntaristă a Poloniei și rezervele formulate

în aplicarea prevederilor tratatului de alianță bilateral, precum și preocupările divergente de securitate ale statelor Antantei Balcanice, fac ca întreg sistemul de aranjamente de securitate colectivă pe care se fundamentase politica de securitate și apărare națională a României Mari să se dizolve.

În acest context, eforturile de negociere a unui pact de neagresiune cu Uniunea Sovietică, cu medierea Turciei, demarate în 1939 în contextul negocierilor turco-sovietice, vizând reînnoirea tratatului bilateral din 1921, reprezintă un ultim efort de depășire a impasului ce a marcat relațiile bilaterale româno-sovietice din anii interbelici. Pentru Moscova problema era una de context și ocazie favorabilă pentru soluționarea prin forță a litigiului politic și teritorial cu România, iar semnarea Pactului Molotov-Ribbentrop (23 august 1939) a făcut posibil acest context.

Semnarea Pactului Ribbentrop-Molotov (23 august 1939),
sursă: Arhivele Naționale ale României

Delimitarea sferelor de influență între puterile dominante ale continentului european de la acea dată lăsa sovieticilor mână liberă de acțiune în ceea ce privește Basarabia. Materializarea s-a produs un an mai târziu, în contextul înfrângerii Franței și al cvasi-izolării politice și diplomatice a României. Notele ultimative sovietice din 26-28 iunie 1940 dădeau semnalul dezmembrării statului național unitar român și adăugau un nou capitol la istoria litigiilor politice, militare, economice și teritoriale bilaterale.

V

ANEXAREA BASARABIEI DE CĂTRE UNIUNEA SOVIETICĂ, IUNIE 1940

Semnarea Pactului Ribbentrop-Molotov • Ocuparea Basarabiei
și Poziția Marilor Puteri • Drama românilor basarabeni
în anii primei ocupații sovietice (1940-1941)

După doar 22 de ani, în vara anului 1940, România Mare și-a încetat existența. Gradual, Uniunea Sovietică, Ungaria și Bulgaria au ocupat, între 26 iunie și 7 septembrie, aproximativ 100.000 kilometri pătrați de teritoriu românesc, locuit de peste 7 milioane de oameni, cei mai mulți dintre aceștia fiind etnici români. Revendicările Marii Uniri din 1918 au fost pierdute pe rând, sub presiunea unui sistem internațional intrat în colaps. Prima criză din această serie a fost cedarea fără luptă a Basarabiei, în urma celor două ultimatumuri sovietice din 26-28 iunie 1940.

În ziua de 23 august 1939, miniștrii afacerilor externe ai Germaniei naziste și Uniunii Sovietice, Joachim von Ribbentrop și Viaceslav Molotov, au semnat, la Moscova, un pact istoric de neagresiune, marcând finalul ordinii internaționale stabilite după Conferința de Pace de la Paris din 1919.

Oficial, cele două se angajau să își rezolve diferendele pe cale amicală, să nu sprijine o putere terță care ar intra în război cu una dintre ele și să nu se angajeze într-o alianță ostilă unuia dintre parteneri.

Esența tratatului era dată, însă, de protocolul secret. Prin acesta, cele două guverne au decis să își împartă „sferele de influență” și teritoriile din Europa Centrală și de Est.

În acest fel, Statele Baltice erau alocate URSS (Lituania, după un al doilea protocol secret semnat ulterior), iar Polonia era **împărțită** de cele două, utilizând cursul râurilor Narew, Vistula și San ca linie de demarcație. România era, la rândul ei, direct vizată, Moscova declarându-și explicit pretențiile asupra Basarabiei, provincia anexată de Imperiul Rus în 1812 și unită cu Regatul României în martie 1918. De partea cealaltă, Germania și-a subliniat în tratat dezinteresul complet pentru soarta acestei regiuni.

Consecințele acestui pact asupra securității europene au fost dramatice. Polonia a fost invadată de către trupele germane la 1 septembrie 1939, în timp ce soldații sovietici s-au alăturat agresiunii două săptămâni mai târziu, la 17 septembrie. Precum Polonia, Țările Baltice au fost ocupate în 1940, Finlanda fiind de asemenea atacată de sovietici și înfrântă, reușind totuși să își păstreze independența și suveranitatea statală la finalul Războiului de Iarnă (30 noiembrie 1939-12 martie 1940). Apoi, în ziua de 26 iunie 1940, imediat după

căderea Franței, Uniunea Sovietică a emis un ultimatum guvernului de la București, cerându-i să cedeze Basarabia și nordul Bucovinei, în caz contrar România fiind amenințată cu posibilitatea unei invazii.

Era punctul culminant al celor peste două decenii de politică ostilă a Moscovei față de București, fiind precedat de pregătiri militare ample și dislocări de trupe sovietice spre frontiera română. La curent

Viaceslav Molotov și Joachim von Ribbentrop la semnarea pactului de neagresiune, 23 august 1939, sursă: https://en.wikipedia.org/wiki/Molotov%E2%80%93Ribbentrop_Pact#/media/File:Molotov_with_Ribbentrop.jpg

cu evoluțiile operative din vecinătatea României, șeful Marelui Stat Major, generalul Florea Țenescu, a trimis, la 23 mai 1940, un memoriu către rege prin care îi cerea să ia o decizie privind fie apărarea Basarabiei, fie evacuarea acesteia, fiind ultimul moment în care armata mai putea începe pregătirile pentru a încerca să reziste. Nu a existat un răspuns, fapt ce avea să aibă grave consecințe în timpul retragerii precipitate a trupelor române. În timpul Consiliilor de Coroană întrunite la București în urma ultimatumului sovietic, liderii militari ai statului au argumentat împotriva unei rezistențe armate. Consecința înfrângerii militare inevitabile ar fi fost, aproape cu certitudine, dispariția statului român. Aceștia au motivat poziția lor prin starea armatei, raportul de forțe și incertitudinea cu privire la siguranța celorlalte frontiere ale României. Deși pretențiile Moscovei depășeau prevederile protocolului secret semnat cu Germania, Berlinul, interesat în acel moment de evitarea unui conflict generalizat în regiune și de securitatea regiunii petrolifere, a transmis Bucureștiului că singura soluție era acceptarea condițiilor sovietice.

De ce nu a luptat, așadar, statul român, împotriva anexării impuse a Basarabiei din vara anului 1940? Armata română a fost o instituție neglijată în cele două decenii de la finalul Marelui Război de factorii decizionali, fiind de asemenea afectată de marea criză economică. Mai importantă însă a fost izolarea geopolitică deplină în care statul român se regăsea în vara aceluia an. Deși problema strategică a României – faptul că era înconjurată de vecini revizionisti cu revendicări teritoriale – a rămas neschimbată pe tot parcursul perioadei interbelice, în 1940 Bucureștiul se regăsea fără mijloace politice pentru a o contracara. Aceasta s-a datorat evenimentelor care au distrus sistemul său de alianțe și au eliminat posibilitatea sprijinului din partea principalilor parteneri occidentali.

Dacă în ultimele două decenii România se putuse baza pe trei alianțe regionale pentru securizarea granițelor și descurajarea vecinilor revizionisti, întregul sistem fusese distrus în 1940 de evoluția evenimentelor pe scena internațională. În consecință, românii au căutat garanțiile de securitate pe care nu le-au putut

obține până atunci din partea marilor puteri occidentale. În aprilie 1939, în contextul generat de invazia Albaniei de către armata italiană și ca urmare a acțiunilor ministrului român la Londra, Virgil Tilea, România a primit garanții unilaterale de securitate din partea Marii Britanii și a Franței. Diplomația de la București și-a petrecut lunile ce au urmat izbucnirii celui de-Al Doilea Război Mondial încercând să afle dacă garanțiile anglo-franceze s-ar aplica în cazul în care România ar fi atacată de către Uniunea Sovietică. Răspunsul partenerilor occidentali a fost mereu ambiguu, românii fiind înștiințați că atitudinea Turciei era crucială în acest context. Capitularea Franței în fața Germaniei din 22 iunie 1940 a fost decisivă, năruind în final orice speranță pe care liderii de la București o mai nutreau față de puterea Londrei și a Parisului de a descuraja o agresiune sovietică. Fără aliați și fără o Mare Putere alături de care să contrabalanseze amenințările, România a rămas singură în fața inamicilor săi revizioniști.

Balanța forțelor militare înclina clar în favoarea Armatei Roșii. În timp ce Armata României avea alocată pentru apărarea frontierelor din est o forță compusă din 20 divizii de infanterie, 3 de cavalerie și o divizie mixtă, sovieticii dislocaseră deja, la mijlocul lui iunie, pentru operațiuni pe frontul de sud, aproximativ 40 divizii de infanterie, infanterie moto și cavalerie și 30 regimente de artilerie. Armata Roșie dispunea și de 15 alte mari unități ce puteau fi angajate în lupte într-un timp relativ scurt. Forțele române nu dispuneau de o rezervă propriu zisă care să poată fi angrenată ulterior în luptă, întrucât armata era nevoită să aloce trupe și în vest și sud, unde Ungaria, cu ajutorul posibil al Germaniei și Bulgaria erau pregătite la rândul lor să atace. Dezechilibrul în fața Armatei Roșii s-ar fi acutizat în timp, deoarece URSS nu era implicată în niciun alt conflict la acea vreme, iar România trebuia să își apere toate frontierele, fără să aibă un raport favorabil în fața niciunui potențial adversar și fără posibilitatea de a primi sprijin din exterior.

Având în vedere starea generală a trupelor, raportul de forțe și izolarea geopolitică a țării, liderii de la București erau pesimiști cu privire la capacitatea armatei de a apăra statul și integritatea

sa teritorială. La 28 iunie, Consiliul de Coroană a decis acceptarea ultimatumului sovietic. În acel context, reacțiile marilor puteri s-au rezumat la acceptare tacită și non-intervenționism. Astfel, Marea Britanie, preocupată de evenimentele de pe frontul de vest, fără pârghii sau voință pentru a se opune Moscovei, nu a oferit nicio condamnare oficială în fața anexării Basarabiei. Nici Statele Unite nu au reacționat, urmând o politică de neutralitate la acel moment. Germania, parte a pactului Molotov-Ribbentrop, a transmis României să accepte condițiile impuse de sovietici, în timp ce Italia era aliniată în totalitate cu deciziile Berlinului.

Pentru statul român, pierderea reprezenta anularea primei dintre unirile istorice ale anului 1918, deschizând calea pentru celelalte cedări din vara acelui an și pentru prăbușirea în ansamblu a României Mari. Totuși, cei mai afectați de situație au fost românii evacuați din Basarabia, fie ei civili, militari sau parte a administrației publice, într-un proces haotic și plin de incidente generate de Armata Roșie care avansa mai rapid decât termenul de 4 zile impus pentru retragerea din teritoriile anexate. Cei ce au rămas au fost supuși unui proces brutal de sovietizare, marcat de arestări în masă, exproprieri, naționalizări ale proprietăților și deportări. Mai mult, regimul a impus colectivizarea și a implementat politici de

Paradă militară sovietică la Chișinău, 28 iunie 1940, sursă: <https://moldova.eurolibera.org/a/pactul-hitler---stalin-%C8%99i-ocupa%C8%9Bia-sovietic%C4%83-a-basarabiei/31165365.html>

depopulare, strămutând familii și recrutând forță de muncă pentru proiectele industriale sovietice. În paralel, limba română a fost trecută la grafia chirilică, iar structurile economice și sociale au fost supuse sovietizării.

Pentru majoritatea decidenților politici ai momentului, factorul militar a avut doar o importanță secundară în luarea deciziei finale privind răspunsul pentru ultimatumul sovietic. Decisivă a fost izolarea politică totală în care se găsea Bucureștiul după căderea Franței la câteva zile înaintea agresiunii sovietice și după distrugerea din anii precedenți a sistemului de alianțe construite de România după Primul Război Mondial. Statului român i-a fost astfel demontată politica de securitate pe care încercase să o construiască timp de 20 de ani.

VI

BASARABIA ÎN ANII CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Intrarea României în război și eliberarea Basarabiei
(22 iunie – 26 iulie 1941) • Basarabia în relațiile
româno-sovietice după 23 August 1944

Intrarea României în război și eliberarea Basarabiei (22 iunie – 26 iulie 1941)

Angajarea României în război, la 22 iunie 1941, alături de Germania nazistă împotriva Uniunii Sovietice, reprezintă unul din momentele cruciale din istoria României, cu influențe încă vizibile în actualul context internațional. Mobilurile participării românești la război nu au coincis cu cele germane, cu toate că ambele urmăreau înfrângerea Uniunii Sovietice. România nu a avut printre obiective anexarea unor regiuni care nu îi aparțineau, ci doar reîntregirea teritorială la est, grav afectată în vara anului 1940, când Basarabia, partea de nord a Bucovinei și ținutul Herța au fost ocupate de URSS, în baza Pactului Ribbentrop-Molotov și a protocolului adițional secret al pactului.

Printr-o cooperare militară loială cu Germania pe câmpul de luptă, conducerea României spera să anuleze Dictatul de la Viena, din august 1940, în urma căruia partea de nord-vest a Transilvaniei fusese cedată Ungariei horthyste.

În acest context, determinat de pierderile teritoriale din vara și toamna anului 1940, generalul Ion Antonescu* (în calitate de

* Ion Antonescu a fost condamnat pentru pentru crime de război, la 17 mai 1946, prin sentința Tribunalul Poporului, conform Legii nr. 312 din 12 aprilie 1945.

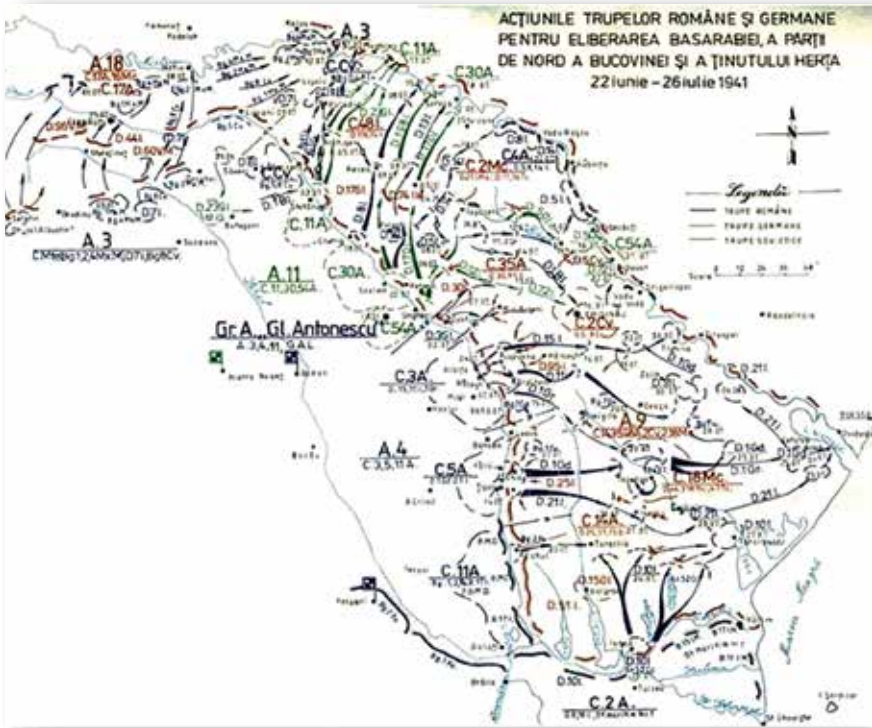
„Conducător al statului”, adică prim-ministru cu puteri depline) a considerat că refacerea integrității teritoriale a țării nu se putea realiza fără sprijinul Germaniei. Era, la acea vreme, puterea politică și militară dominantă în Europa.

Ion Antonescu a promovat o politică de apropiere față de Germania, politică începută de regele Carol al II-lea încă din vara anului 1940. La rândul său, Hitler era extrem de interesat de poziția geostrategică a României și de resursele sale petroliere. El a luat în calcul o participare românească la războiul împotriva Uniunii Sovietice încă din decembrie 1940 (chiar cu un rol secundar în planurile de război germane), fără să-l informeze, inițial, pe Antonescu.

Însă, Antonescu își exprimase deja sprijinul pentru o eventuală campanie militară, declarând, în noiembrie 1940, că *„va fi gata să lupte cu arma în mână, împreună cu puterile Axei, pentru victoria civilizației”*. Aceste cuvinte aveau să caracterizeze relația sa cu Germania până în 1944. Considerente strategice și neîncrederea în capacitatea armatei române au determinat Berlinul să-l informeze pe Conducătorul statului român foarte târziu de planurile germane, care au luat în calcul doar interesele proprii, asigurându-și sprijinul României unde și când a considerat necesar.

La 22 iunie 1941, atunci când Germania a atacat Uniunea Sovietică, generalul Ion Antonescu și-a asumat responsabilitatea angajării României în război, fără un tratat sau o convenție politico-militară, și a cerut armatei române, prin ordinul *„Ostași, vă ordon treceți Prutul!”*, să *„dezrobească din jugul roșu al bolșevismului pe frații cotorpiți”*. El le cerea militarilor să readucă *„în trupul țării glia străbună a Basarabilor și codrii voievodali ai Bucovinei”*.

Intrarea României în război pentru eliberarea Basarabiei, nordului Bucovinei și a ținutului Herța a fost sprijinită de opinia publică. Regele Mihai (deși neinformată privind declanșarea Operației „Barbarossa” și implicarea armatei române) și liderii opoziției democratice, Dinu Brătianu și Iuliu Maniu, și-au exprimat susținerea pentru acțiunile militare purtate până la Nistru. Intrată în conflict nepregătită atât calitativ, cât și cantitativ (o situație asemănătoare

Eliberarea Basarabiei, părții de nord a Bucovinei și ținutului Herța (iunie-iulie 1941)
<https://timpul.md/articol/26-iulie-1941-eliberarea-basarabiei-si-a-nordului-bucovinei-165762.html>

cele din 1916, când România a intrat în Primul Război Mondial de partea Antantei) și fără a încheia o alianță militară formală (o situație de această dată diferită față de Primul Război Mondial), armata română a compensat, în prima parte a conflictului, prin moralul ridicat al militarilor. Ei erau convinși, în 1941, că luptă pentru o cauză dreaptă – eliberarea teritoriilor din est care fuseseră ocupate cu doar un an în urmă de Uniunea Sovietică.

Eliberarea Basarabiei, nordului Bucovinei și a ținutului Herța s-a desfășurat prin mari sacrificii. În cele 35 de zile de lupte, armata română a angajat 473.103 militari (18.361 ofițeri, 17.286 subofițeri și 437.456 trupă). Pierderile înregistrate până la 31 iulie 1941 s-au ridicat la 24.396 militari (5.011 morți, 14.898 răniți și 4.487 dispăruți).

Paradă a Armatei române în Chișinău

https://gazetadecluj.ro/prof-dr-alesandru-dutu-26-iulie-1941-eliberarea-basarabiei-si-a-nordului-bucovinei/#google_vignette

Basarabia în relațiile româno-sovietice după 23 August 1944

În martie 1944, Armata Roșie a intrat pe teritoriul României (frontiera din 1939), un eveniment cu implicații geopolitice majore. Din motive de ordin strategic, autoritățile militare germane au cerut o retragere din Basarabia, lucru pe care mareșalul Antonescu l-a refuzat categoric, din rațiuni politice evidente. După ce în perioada aprilie – iunie 1944 trupele germano-române au reușit să reziste atacurilor forțelor sovietice în regiunea Târgu-Frumos din nordul Moldovei, ofensiva declanșată de trupele sovietice la 19 august 1944 a străpuns apărarea și a grăbit schimbarea de regim, survenită la 23 august. Prin Actul de la 23 august, România s-a desprins din alianța cu Germania și a încetat starea de război cu Națiunile Unite, fiind create condițiile pentru semnarea unui armistițiu cu Uniunea Sovietică, Statele Unite și Marea Britanie.

Convenția de armistițiu s-a semnat în noaptea de 12-13 septembrie 1944, ea reglementând situația internațională a României în perioada imediat următoare actului de la 24 august.

Articolul 4 al Convenției prevedea că *„se stabilește frontiera de stat între Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste Sovietice și România, stabilită prin acordul sovieto-român din 28 iunie 1940”*.

Formularea era în mod evident improprie, deoarece cedarea, sau mai exact evacuarea Basarabiei, nordului Bucovinei și ținutului Herța s-a făcut în urma a două note ultimative din 26, respectiv 28 iunie 1940, raptul teritorial nefiind rezultatul unui acord liber negociat.

Recunoașterea câștigurilor teritoriale obținute de Uniunea Sovietică în 1939-1940, ca urmare a punerii în aplicare a Pactului Ribbentrop-Molotov, a fost unul din principalele obiective ale lui Stalin în tratativele cu aliații occidentali în anii celui de-Al Doilea Război Mondial. Interesați să ofere o compensație pentru efortul de război sovietic, esențial în înfrângerea Germaniei naziste, Aliații și-au dat, fără obiecții, acordul pentru satisfacerea acestor pretenții, inclusiv în ceea ce privea Basarabia și nordul Bucovinei.

Proiectul Tratatului cu România a fost analizat de Conferința Păcii de la Paris în perioada 29 iulie – 15 octombrie 1946. La ședința plenară din 10 octombrie 1944 s-a hotărât că frontierele României vor fi cele aflate în vigoare la 1 ianuarie 1941, cu excepția frontierei româno-ungare.

Articolul 1, alineatul 3 din proiectul de tratat stipula: *„Frontiera sovieto-română este astfel fixată potrivit dispozițiilor acordului sovieto-român din 28 iunie 1940 și acelorale acordului sovieto-cehoslovac din 20 iunie 1945”*.

Semnarea Tratatului de Pace cu România a avut loc la 10 februarie 1947, consfințind situația creată prin Convenția de armistițiu din 12-13 septembrie 1944. Tratatul conținea, în privința frontierei de răsărit a României, o formulare aproape identică cu cea din Convenția de armistițiu, una controversată din perspectiva dreptului internațional. Prin nota din 28 iunie 1940, Guvernul României subliniase că fusese silit, sub amenințarea forței, să accepte condițiile de evacuare a teritoriilor impuse de Uniunea Sovietică, fără să facă referire la acceptarea de noi frontiere între

cele două țări și fără a fi încheiat un acord în această privință. Prin această lipsă a unui „acord” încheiat între România și Uniunea Sovietică cu privire la fixarea frontierei dintre cele două state, clauza inserată în articolul 1, alineatul 2 din Tratatul de Pace de la Paris, referitoare la stabilirea frontierei prin trimiterea la un acord care nu exista, ridică numeroase probleme de ordin juridic.

Intuind efectele prevederilor referitoare la frontiera de răsărit a României, marele diplomat Grigore Gafencu avea să afirme: *„Când va lua cunoștință de Tratat, în ansamblul său, poporul român nu va găsi motive pentru a se bucura. El va constata cu regret că tratamentul care i-a fost aplicat depășește în severitate pe acela rezervat altor state învinse și că nimic nu-l pune la adăpostul amenințărilor care apasă asupra independenței sale, amenințări care l-au scos deja, odată, de pe drumul normal al politicii sale”.*

Comunizarea României și transformarea ei într-un stat-satelit al Uniunii Sovietice au însemnat abandonarea problemei Basarabiei, până când autoritățile de la București au decis o reabordare prudentă a acestei chestiuni în contextul reevaluării relațiilor româno-sovietice de la începutul anilor `60 ai secolului trecut.

VII

BASARABIA ÎN PERIOADA SOVIETICĂ

Formarea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești

- Politica de rusificare și deznaționalizare
 - Basarabia în relațiile româno-sovietice în perioada regimului comunist
 - Mișcarea de renaștere națională
-

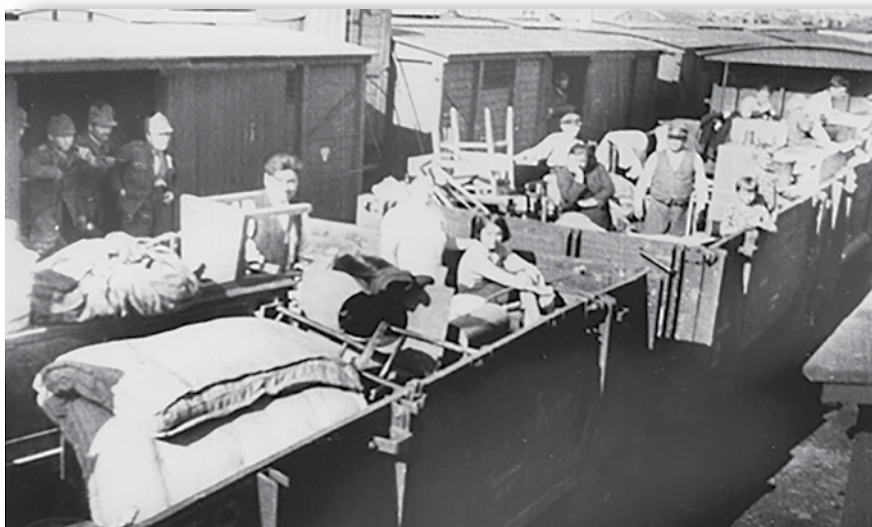
La 2 august 1940, Iosif Stalin a decis proclamarea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești (RSSM), republică sovietică, formată din Basarabia și părți ale RASS Moldovenească. Evenimentul a reprezentat o consecință directă a Pactului Ribbentrop-Molotov, din 23 august 1939, al cărui protocol secret, stipula printre altele, anexarea estului României la URSS. La 28 iunie 1940, Armata Roșie a ocupat Basarabia, nordul Bucovinei și Ținutul Herța. Efectul imediat, la 2 august 1940, șase județe ale Basarabiei (Bălți, Tighina, Chișinău, Cajul, Orhei și Soroca) și șase raioane din cele 14 aflate în componența Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești (RASSM) – Tiraspol, Grigoriopol, Dubăsari, Camenca, Râbnita și Slobozia – au intrat în componența RSSM. Simultan, nordul Bucovinei, ținutul Herța, nordul și sudul Basarabiei au fost incluse în cadrul Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene (RSSU). Ulterior, prin decretul din 4 noiembrie 1940, adoptat de Sovietul Suprem al URSS, s-a prevăzut și delimitarea frontierelor din RSSM și RSSU, unde principiul etnic era încălcat în mod flagrant.

În perioada 1947-1953, între Tratatul de pace care stabilea frontierele României în conformitate cu acordul sovieto-român din 28 iunie 1940 și moartea lui Stalin, România a traversat o perioadă

caracterizată de o sovietizare intensă. În aceste condiții, dincolo de distrugerea vechii elite politice, arestări, opresiuni și lichidări ale „dușmanilor de clasă”, problema teritoriilor încorporate de Uniunea Sovietică (Basarabia, nordul Bucovinei și ținutul Herța) au fost catalogate subiecte tabu. Sintagma „Basarabia – pământ românesc” era vehement contestată, fiind propagată narațiunea conform căreia teritoriul dintre Nistru și Prut reprezintă un teritoriu rusesc, ocupat în 1918 de „armata regală română” și eliberată în 1940 de Uniunea Sovietică. Procesul de sovietizare a implicat și mistificarea istoriei și a destabilizării fundamentelor culturale, prin retragerea din circulație a tuturor cărților, articolelor și studiilor privind apartenența Basarabiei la România, orice cercetare fiind subsumată condiționărilor ideologice din epocă.

În conformitate cu propaganda oficială, alipirea la URSS a teritoriilor românești ar fi reprezentat o binefacere pentru ele și un factor de „progres”. În plus, s-a trecut la demararea unei ample campanii agresive de identificare și de „repatriere” a românilor basarabeni refugiați în România, percepuți a fi colaboratori ai autorităților române și germane în timpul războiului, urmată de deportarea acestora în Gulag.

În paralel cu realitățile politice din România, în Basarabia (Republica Sovietică Socialistă Moldovenească), rigorile dure ale sovietizării s-au resimțit acut, sub diferite forme, de la suferință și supraviețuire fizică în condiții inumane până la foamete, deportări și colhozuri. Această situație a fost înrăutățită și de seceta cumplită din 1944-1946, care, coroborată cu distrugerile provocate de război, au condus la ariditate, efecte nefaste asupra culturilor, diminuarea drastică a resurselor de alimente și malnutriție. Confruntate cu aceste probleme dificile, autoritățile comuniste au profitat de ocazie, învinuindu-i pe așa numiții chiaburi (țărani înstăriți) și pedepsindu-i în diverse moduri. Totodată, a fost încurajat procesul de deznaționalizare și propagarea teoriei moldovenismului, folosită ca instrument ideologic prin obligativitatea învățării limbii ruse și crearea unor probleme identitare, la care s-au adăugat și alți factori de natură culturală și istorică specifici propagandei sovietice.

Secvențe din timpul deportărilor din Basarabia și Bucovina de Nord
https://en.wikipedia.org/wiki/Soviet_deportations_from_Bessarabia_and_Northern_Bukovina#/media/File:Soviet_occupation_of_Bessarabia_and_Northern_Bukovina_07.jpg

În zilele de 6-9 iulie 1949 a urmat un ultim val de deportări în masă în cadrul procesului de sovietizare, care a vizat colectivizarea completă a gospodăriilor din teritoriile basarabene ale RSSM, fiind afectate 11.342 familii. De data aceasta, dincolo de eliminarea celor considerați colaboratori ai „ocupanților germano-fasciști”, rămași destul de puțini, principalele victime au fost culacii – țăranii înstăriți – și toți cei care au îndrăznit să se opună colectivizării, fiind acuzați de furt din avutul obștesc, conform Decretului Prezidiului Sovietului Suprem al URSS din 4 iunie 1947. În lupta cu „dușmanul de clasă”, la 30 august 1947 fusese adoptată și decizia Biroului Comitetului Central al Partidului Comunist (bolșevic) Moldovenesc „*Despre identificarea gospodăriilor culăcești în județele RSSM și impozitarea lor*”, care impunea proprietarilor impozite agricole suplimentare, materializată ulterior prin deportarea și lichidarea acestora, potrivit comandamentelor ideologice ale regimului. Efectele deportărilor în Siberia și Kazahstan au fost identificate imediat asupra dinamicii gospodăriilor colectivizate, cât și prin scăderea sub 65% a procentului populației

majoritare. În ceea ce privește conducerea politică – Sovietul Suprem al RSS Moldovenești, acesta dispunea formal de anumite împuterniciri, dar foarte limitate. Aparent, avea dreptul să adopte și să modifice Constituția, să controleze structura teritorial-administrativă a republicii, raioanelor și orașelor, să coordoneze ordinea publică și să aprobe planul anual pentru dezvoltarea economiei naționale, a bugetului de stat, a conducerii întreprinderilor. În realitate însă, totul era coordonat integral de Moscova.

Ușoare tentative de liberalizare în RSSM au avut loc pe fondul evenimentelor anului 1956, când asistăm la destalinizarea inițiată de discursul liderului URSS, Nikita Hrușciiov, urmată de un set de reforme precum denunțarea cultului personalității lui Stalin, critica represiunii, condamnarea crimelor, amnistierea, reabilitarea și eliberarea unor deținuți.

În acest context favorabil, s-au produs o serie de mișcări interne cu implicații semnificative asupra RSSM. O parte din deportații și deținuții politici din perioada 1941-1949, intelectuali basarabeni care împărtășeau valorile identității naționale, atașați culturii și limbii române, au revenit la teritoriile de baștină, iar în paralel, inspirați și de evenimentele din Ungaria, în rândurile „intelighenției moldovenești”, formată din profesori, studenți, scriitori, au luat naștere atitudini „antisovietice”, „naționaliste” și „nesănătoase”. Dar cele mai consistente acțiuni au avut în prim-plan proiectul de creare a unei limbi „moldovenești” și activarea conflictului dintre elitele basarabene și cele transnistrene. După moartea lui Stalin s-a clarificat faptul că diferențele dintre limba română și cea moldovenească sunt aproape insesizabile, un aspect esențial în reabilitarea patrimoniului literar românesc și a scriitorilor clasici români în sistemul de învățământ al RSSM. În plus, din anul 1957 au fost dezvoltate și contactele între diaspora basarabeană din România și reprezentanții românilor basarabeni din RSSM, în ciuda eforturilor autorităților de la Chișinău de a stopa aceste manifestări ale spiritului național românesc.

Tot în anul 1957 a fost demarat și procesul de descentralizare a puterii în RSSM, când organelor Biroului CC al PCM li s-a acordat

o ușoară libertate din partea Moscovei, prin dreptul de a forma comitete raionale și orașenești și a elabora proiecte și bugete pentru acestea, precum și posibilitatea creării propriilor ziare sau emisiuni de radio. Printre deciziile adoptate de oficialii PCM, cu efecte relativ benefice pentru populație, s-a numărat și simplificarea procesului de călătorie în țările socialiste, unde schimbul între delegații ale locuitorilor raioanelor de frontieră din RSSM și România a fost permis și acceptat. La acestea se adaugă și anularea plății pentru studiile în instituțiile de învățământ superior și a furnizării obligatorii a produselor agricole pentru stat.

Evenimentele ulterioare din RSSM au arătat că destalinizarea a fost doar o etapă de tranziție între acțiunile violente și criminale ale lui Stalin și altele, dar mai rafinate, implementate de succesorii săi, Hrușciiov, Brejnev, Andropov sau Cernenko. Începând cu data de 29 mai 1961, în fruntea puterii executive a RSSM a fost ales Ivan Ivanovici Bodiul, ca prim-secretar al CC al PCM, funcție pe care și-a însușit-o vreme de două decenii, până la 30 decembrie 1980. A fost considerat de istorici un „dictator regional” care s-a remarcat prin obediența față de Moscova, militând cu ferveare pentru lichidarea spiritului conștiinței naționale și deplina integrare a RSSM în „marea familie” a URSS. De altfel, politica de deportare a continuat să fie implementată după moartea lui Stalin, dar sub o formă disimulată, sub pretextul necesității cultivării teritoriilor URSS, Kazahstan, Astrahan, Rostov de către țăranii moldoveni, care în esență a urmărit accelerarea procesului de rusificare.

Menționăm că noua formă de deportare promovată de oficialii de la Moscova în scopul deznaționalizării în RSSM nu a vizat doar țăranimea autohtonă. După 1964, a fost inițiat și extins acest fenomen și în rândurile intelectualilor. Absolvenții moldoveni de învățământ superior erau trimiși pentru a-și exercita profesia în teritorii cât mai îndepărtate din URSS, de la Urali până în Asia Centrală sau chiar Orientul Îndepărtat, în timp ce tinerii sovietici cu studii superioare pătrundeau în instituțiile RSSM pentru a contribui la aprofundarea procesului de rusificare. Acest fenomen s-a perpetuat și la nivel militar, pe durata întregului Război Rece,

în sensul că recruții moldoveni erau trimiși în cele mai îndepărtate și periculoase ținuturi ale URSS pentru efectuarea stagiului militar.

Fluxul de cetățeni sovietici veniți anual, cu precădere în capitala RSSM, dar și în alte orașe, cu scopul de a monopoliza pozițiile de conducere la toate palierele societății, a fost menținut până în anul 1979, când politica de asimilare impusă de Moscova a ajuns la rezultatul scontat, populația autohtonă ajungând la 63%.

La București, problema Basarabiei a reprezentat o constantă pe agenda liderilor politici încă de la începutul anilor '60, când relațiile româno-sovietice au evoluat treptat de la conformism la frondă. Dincolo de opoziția sistematică față de integrarea economică din cadrul CAER și de conturarea unei politici proprii, de reluare a relațiilor cu Occidentul, pe fondul contextului generat de „coexistența pașnică” a lui Hrușciov, un indicator relevant al momentelor tensionate dintre România și URSS a fost reprezentat de problematica delicată a graniței de Est.

Printre primele momente de acest tip merită menționată ședința Biroului Politic al CC al PMR din 26-27 februarie 1963, când liderul român, Gheorghe Gheorghiu-Dej, a adus în discuție „poziția față de granițe” a lui Hrușciov. Un an mai târziu, pe fondul conflictului chino-sovietic și a unei vizite pe care președintele Consiliului de Miniștri, Gheorghe Maurer, a întreprins-o la Beijing, acesta, făcând o escală la Moscova, îi semnală lui N. Hrușciov: *„Chinezii au spus că ne-ați luat Basarabia. Nu am avut ce face decât să-i ascultăm”. Surprins, liderul sovietic aprecia că „românii ne-au repetat ceea ce auziseră de la chinezi, dar nu și-au exprimat dezacordul cu ceea ce chinezii spusese despre Basarabia. Această discuție ne-a lăsat un gust neplăcut, dar și îngrijorare. Am început să bănuim că, poate, românii aveau pică pe noi pentru că restituiseră Basarabia Uniunii Sovietice, după război”*.

Chestiunea Basarabiei a fost reluată expres de Hrușciov, la scurtă vreme, la întâlnirea cu prim-ministrul Ion Gheorghe Maurer avută în orașul Pițunda, la 15 martie 1964, unde a transmis avertismentul că „răscolirea” istoriei era contraproductivă, iar granițele postbelice trebuiau să rămână inalienabile. Conducerea de la București nu a replicat, dar în schimb, o lună mai târziu, la 22 aprilie 1964, au pregătit și lansat cunoscuta „Declarație de independență” a PMR,

care reprezenta rezultatul eforturilor de conturare a unei politici externe proprii a României, de distanțare față de Moscova, demarată după retragerea trupelor sovietice din 1958.

Chestiunea delicată a Basarabiei a fost reluată și de noul lider al României, Nicolae Ceaușescu, care a continuat linia politică a predecesorului său și a dezvoltat-o în direcția accentuării controverselor cu Moscova, atrăgând atenția că istoria României era prezentată într-o lumină denaturată de către Uniunea Sovietică. În mai 1966, Ceaușescu a condamnat amestecul Cominternului în treburile PCR, a invocat *dezmembrarea statului național* și a decis scoaterea din manualele școlare a „ocupării” Basarabiei de către armata română în 1918. Ulterior, după condamnarea invaziei din Cehoslovacia din 21 august 1968 de către Nicolae Ceaușescu, un moment culminant în cariera sa, România a intrat în epoca pe care specialiștii o numesc „național-comunistă”, iar problema Basarabiei a rămas o constantă, chiar dacă discretă, în relațiile bilaterale.

La 19 mai 1970, liderul sovietic Leonid Brejnev îi semnala omologului român că în „propaganda” de la București se manifestă tendința de a reevalua aprecierile asupra unor evenimente istorice privind raporturile bilaterale româno-sovietice, „care nu contribuie la întărirea prieteniei” dintre cele două state. Controversele au continuat și în anii următori, dar s-au mai atenuat în contextul semnării „Actului Final de Helsinki” în august 1975, care prevedea și recunoștea inviolabilitatea granițelor postbelice.

Un an mai târziu, Nicolae Ceaușescu a vizitat Basarabia, la

Ivan Bodiul și Nicolae Ceaușescu (în dreapta) celebrând la Chișinău cea de-a 36-a aniversare a RSS Moldovenești, 2 august 1976 https://ro.wikipedia.org/wiki/Republica_Moldova#/media/Fi%C8%99ier:Nicolae_Ceausescu_si_Ivan_Bodiul.jpg

recomandarea sovieticilor, în ziua în care RSSM „aniversa” 36 de ani de la fondare. Îngrijorați de noul curent propagat de istoricii de la București, care vorbeau de „străvechiul pământ strămoșesc al Basarabiei și retrocedarea în 1940 a Basarabiei”, sovieticii sperau ca liderul român să transmită la Chișinău mesajul care să detensioneze relațiile cu URSS, dar efectul nu a fost cel scontat. Venirea la putere a liderului sovietic Mihail Gorbaciov și noua sa concepție de dezvoltare internă și de politică externă a URSS, prin implementarea reformelor *Uskorenie* (accelerare), *Glasnost* (transparență) și *Perestroika* (restructurare) a schimbat substanțial cadrul politic internațional, cu efecte asupra politicii lui Ceaușescu, aflată în declin, reprezentând, de asemenea, un imbold pentru declanșarea mișcărilor de emancipare națională din republicile unionale, inclusiv în RSSM.

În contextul izolării internaționale a României, Ceaușescu a ripostat prin clișee propagandistice, speculând argumentele ideologiei naționale, referirea la Basarabia devenind principalul instrument de luptă în confruntarea cu Moscova, spre sfârșitul anilor '80. Îngrijorat de schimbările nefavorabile internaționale și prăbușirea regimurilor comuniste din Europa, liderul român și-a îndreptat atenția spre politicile reformatoare ale lui Gorbaciov, reiterând fără echivoc importanța istorică a Pactului Ribbentrop-Molotov, „care nu a servit păcii” (ianuarie 1988). Ulterior, Ceaușescu a atins și problema referitoare la „Moldova Sovietică, anularea tuturor urmărilor acordurilor și dictatelor” cu Germania hitleristă, intenționând „să se meargă până la capăt”, cu referire la teritoriile ocupate de URSS (noiembrie 1989). La fel de importantă a fost și problema folosirii limbii române în RSSM, evidențiind că poporului moldovenesc „trebuie să i se asigure folosirea limbii”, deoarece locuitorii sunt români.

Transparența promovată de Gorbaciov a făcut să trezească la viață conștiința populației din RSSM și a lăsat ca faptele istorice să fie cunoscute și demistificate, slăbind propaganda sovietică. Afirmarea identității românești a fost exprimată pentru prima dată în martie 1989, printr-un grup de intelectuali români din Basarabia,

conduși de Leonida Lari, Ion Druță și Ion Vatamanu, care au tipărit la Riga, în Letonia, revista „Glasul”, cu alfabet latin. La scurtă vreme, la 12 martie, în cadrul unei acțiuni stradale organizate la Chișinău la care au participat circa 100.000 de moldoveni, a fost arborat tricolorul românesc, o premieră după 45 de ani de ocupație sovietică. Acțiunea a dat curs înființării unor organizații civice precum „Clubul Mateevici”, „Mișcarea Democratică Moldovenească”, „Liga Democratică a Studenților”, „Societatea Istoricilor”, care s-au unit la 20 mai 1989 sub numele de „Frontul Popular Moldovenesc” (FPM). Treptat și în scurt timp, această nouă formațiune politică a devenit cea mai influentă în RSSM, înglobând dezideratele tuturor celor care resimțeau din plin nemulțumirea politicilor sovietice.

La 28 iunie 1989, în Piața Centrală a Chișinăului, a fost organizat primul miting împotriva ocupării Basarabiei de către URSS, declanșat de protestul unui grup de studenți împotriva abuzurilor comise de către administrație în facultăți, mai ales prin denaturarea istoriei și culturii poporului român. Pe fondul acestei situații, Semion Grossu, prim-secretar al Partidului Comunist (1980-1989) s-a adresat mulțimii adunate în stradă, în limba română, fapt fără precedent, trădând nesiguranța autorităților. Speculând momentul, liderii Frontului au formulat un program de revendicări prin care se dorea ca în Basarabia să se asigure suveranitatea republicii, oficializarea limbii române, tricolorul să devină drapel de stat și să se treacă la grafia latină. În vederea susținerii acestor drepturi și idealuri comune, la 27 august 1989, la Chișinău, s-au reunit circa 700.000 cetățeni din toate raioanele republicii, organizând astfel, prima Mare Adunare Națională.

În fața manifestanților care și-au înfruntat teama de represalii, la 31 august, Marea Adunare Națională din RSSM și Prezidiul Sovietului Suprem al RSSM au adoptat o serie de legi care reglementau cererile populației majoritare ale republicii. Partidul comunist (PCM) își păstra rolul de conducere, dar înceta să dețină monopolul puterii. În octombrie 1989, FPM a fost recunoscut de autoritățile de guvernământ ca organizație politică.

Limba de stat a RSSM, limba moldovenească, a putut fi folosită „în baza grafiei latine” în viața politică, economică, socială și culturală prin aprobarea, la 31 august 1989, a legii privind trecerea limbii moldovenești la alfabetul latin. În martie 1990 au avut loc primele alegeri libere la Chișinău, câștigate de Frontul Popular Moldovenesc. Noul Parlament a ales pentru funcția de președinte RSSM pe Mircea Ioan Snegur, iar în cea de premier pe Mircea Druc. Mișcarea de renaștere națională a continuat să se dezvolte pe tot parcursul anului 1990, influențând societatea și clasa politică.

La 27 aprilie 1990, Parlamentul a adoptat ca tricolorul să devină drapel de stat, culorile roșu, galben și albastru reprezentând provinciile românești istorice: Moldova, Muntenia și Ardealul. Tot atunci, Parlamentul a stabilit să abroge denumirea statului de „Republică Sovietică Socialistă Moldovenească”, noul stat urmând să poarte numele de Republica Moldova. În acest context, românii de pe ambele maluri ale Prutului, la 6 mai 1990, au stabilit legături directe, creând „Podul de flori”, un liant simbolic între Liga culturală pentru unitatea românilor de pretutindeni, de la București, în colaborare cu autoritățile din Basarabia. A fost pentru prima dată după cel de-Al Doilea Război Mondial, când frontiera dintre cele două maluri ale Prutului a putut fi traversată de locuitorii acestora, fără acte. Bucuria a fost în mod simbolic sugerată de florile aruncate în apele Prutului în numele frăției, istoriei și conștiinței naționale comune.

Legea privind trecerea limbii moldovenești la alfabetul latin, 31 august 1989 https://ro.wikipedia.org/wiki/Marea_Adunare_Na%C8%9Bional%C4%83_de_la_27_august_1989#/media/Fi%C8%99ier:Legea_despre_trecerea_limbii_moldovene%C8%99ti_la_alfabetul_latin.webp

VIII

BASARABIA DUPĂ 1991

Dezmembrarea URSS și crearea Republicii Moldova

- Conflictul din Transnistria
 - Crearea autonomiei găgăuze
 - Relațiile cu România și Uniunea Europeană
-

Așa cum am arătat în capitolul precedent, la mijlocul anului 1991 lupta pentru libertate națională a românilor basarabeni dusă de Mișcarea de Renaștere Națională încă din 1988 înregistrase deja succese notabile, precum revenirea la grafia latină și obținerea statului de limbă de stat pentru limba română (august 1989), adoptarea drapelului tricolor în culorile roșu, galben și albastru (27 aprilie 1990), declararea suveranității (23 iunie 1990) și schimbarea denumirii statului din RSS Moldova în Republica Moldova (23 mai 1991). În mod firesc, clasa politică democratică de la Chișinău și majoritatea populației doreau ca aceste cuceriri să devină ireversibile, iar singura modalitate pentru ca acest lucru să se întâmple era desprinderea definitivă de URSS.

Profitând de contextul favorabil creat ca urmare a eșecului tentativei de puci (lovitură de stat) de la Moscova din 19-20 august 1991, în urma celei de-a treia Mari Adunări Naționale, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat la 27 august 1991 *Declarația de Independență a Republicii Moldova*. În preambulul acesteia sunt conținute o serie de referiri la istoria Basarabiei, amintindu-se de „*trecutul milenar al poporului nostru și statalitatea sa neîntreruptă în spațiul istoric și etnic al devenirii sale naționale și de actele de dezmembrare a teritoriului național de la 1775 și 1812 considerate ca fiind în contradicție cu dreptul istoric și de neam și cu statutul juridic al Țării Moldovei, acte infirmate de întreaga evoluție a istoriei și de voința liber exprimată a populației Basarabiei și Bucovinei*”.

De asemenea, documentul amintește că multe state consideră nul pactul Ribbentrop-Molotov și că Basarabia, nordul Bucovinei și ținutul Herța au fost ocupate „prin forță” la 28 iunie 1940.

De o însemnătate deosebită este paragraful din acest preambul care face referire la „*legile și hotărârile Parlamentului Republicii Moldova din 31 august 1989 privind decretarea limbii române ca limbă de stat*”, prin care se consacră denumirea corectă a limbii vorbite pe teritoriul Republicii Moldova. Mai târziu, prezența acestei formulări în textul Declarației de Independență se va dovedi crucială pentru tranșarea disputei privind denumirea limbii vorbite de majoritatea populației Republicii Moldova.

În decembrie 2013, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a luat decizia potrivit căreia textul Declarației de Independență prevalează asupra Constituției; în consecință, sintagma de *limbă moldovenească* se poate echivala cu sintagma de *limbă română*, deschizându-se astfel drumul pentru modificarea în 2023 a articolului 13 al constituției referitor la limba de stat.

Cea de-a treia Mare Adunare Națională din 27 august 1991 în urma căreia Parlamentul a adoptat Declarația de Independență a Republicii Moldova (Sursa foto: Vlad Cubreacov via Ziariști Online. <https://www.ziaristionline.ro/2014/08/27/27-august-1991-declaratia-de-independenta-a-republicii-moldova-ruperea-basarabiei-de-urss-fotodoc/>)

Prima țară care a recunoscut independența Republicii Moldova a fost România, la data de 29 august 1991.

Înfrângerea puciului nostalgicilor comuniști din august 1991 a fost catalizatorul destrămării Uniunii Sovietice. După acest eveniment, celelalte republici unionale care nu au făcut acest lucru până atunci au adoptat propriile declarații de independență. Dispariția URSS a devenit un fapt odată cu semnarea de către Rusia, Ucraina și Belarus a Acordurilor de la Belaveja (8 decembrie 1991), prin care

cele trei republici fondatoare constatau dispariția URSS și decideau crearea în locul acesteia a Comunității Statelor Independente (CSI). Câteva săptămâni mai târziu, pe 21 decembrie 1991, Republica Moldova semna protocoalele de la Alma-Ata, prin care adera la CSI, alături de alte 11 state ex-sovietice. Pe 25 decembrie 1991, Mihail Gorbaciov demisionează din postul de președinte al URSS, iar o zi mai târziu, URSS înceta să mai existe. Aceste evenimente au condus la recunoașterea de către comunitatea internațională a independenței Republicii Moldova, care a devenit membru cu drepturi depline al ONU la data de 2 martie 1992. Separarea de URSS, o veritabilă „închisoare a popoarelor” și obținerea independenței a reprezentat un mare succes pentru românii basarabeni, care timp de 50 ani s-au confruntat în cadrul URSS cu foamete, deportări și o politică de rusificare implacabilă. Numai că schimbările petrecute în cadrul RSSM începând cu 1989, culminând cu declararea independenței Republicii Moldova, nu au fost primite cu același entuziasm de minoritățile etnice vorbitoare de limbă rusă, care la recensământul din 1989 constituiau 35% din populația RSSM. Acestea au început să manifeste o îngrijorare profundă în legătură cu ceea ce numeau ei cursul de românizare al republicii, neliniștea acestor minorități sporind ca urmare a retoricii elementelor cele mai radicale din Frontul Popular din Moldova, care cereau unirea cu România. Acestea au fost manipulate în beneficiul propriu de Moscova, care a urmărit să prevină detașarea Republicii Moldova de URSS și o eventuală apropiere de România, prin susținerea și alimentarea focarelor separatiste care au apărut în Găgăuzia și Transnistria. Gestionarea problemei separatiste a constituit cea mai mare provocare pentru autoritățile de la Chișinău, atât în contextul luptei pentru independență, cât și în procesul de afirmare pe scena internațională după declararea și recunoașterea acesteia.

Încă din toamna lui 1989, în Găgăuzia, o regiune aflată în sudul Moldovei și locuită de găgăuzi, un grup etnic de origine turcică, dar de religie creștin-ortodoxă și rusificat în mare măsură, s-a declanșat o mișcare de nesupunere față de autoritățile de la Chișinău. Pe 19 august 1990, Găgăuzia s-a declarat republică independentă în componența URSS, act declarat neconstituțional de către conducerea de la Chișinău. Deși tensiunile dintre Comrat și Chișinău

au fost la un pas de a escalada în toamna anului 1990, s-a reușit evitarea unei confruntări armate.

Conflictul a fost rezolvat în cele din urmă pașnic, după ce, la 23 decembrie 1994, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea cu privire la Statutul Special al Găgăuziei, prin care s-a creat Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia, ce reunește în prezent localitățile populate majoritar de etnicii găgăuzi din sudul Republicii Moldova, având o populație de aproximativ 150.000 locuitori, cu capitala la Comrat. O prevedere importantă conținută în textul acestei legi este posibilitatea Găgăuziei de a apela la autodeterminarea externă în situația în care Republica Moldova își va pierde statalitatea, ceea ce echivalează cu dreptul Găgăuziei de a-și declara independența în cazul unirii Republicii Moldova cu România. Autoritatea executivă în regiunea autonomă este exercitată de un guvernator, numit și *başcan*, ales prin vot direct și membru din oficiu al Guvernului Republicii Moldova, iar cea legislativă de Adunarea Populară a Găgăuziei.

Deși conflictul a fost rezolvat prin crearea unei regiuni autonome, neîncrederea între autoritățile constituționale de la Chișinău și cele din regiunea autonomă din sudul țării s-a manifestat în toată perioada scursă de la independență, mai ales odată cu apropierea din ce în ce mai puternică a Republicii Moldova de Uniunea Europeană. Pe 2 februarie 2014, autoritățile de la Comrat au organizat un referendum pentru independență în cazul în care Republica Moldova și-ar pierde suveranitatea și pentru aderarea la Uniunea Vamală Rusia-Belarus-Kazakhstan, propuneri la care au răspuns favorabil 98,9%, respectiv 98,47% dintre găgăuzii care au participat la acest referendum nerecunoscut de autoritățile de la Chișinău.

Mult mai cunoscut și cu implicații mult mai importante pentru Republica Moldova, conflictul rămânând nerezolvat la mai bine de 30 ani distanță, este cel din Transnistria, o regiune situată la est de râul Nistru, puternic industrializată în perioada sovietică, care la recensământul din 1989 era locuită majoritar de ruși și ucraineni. În 1989, în uzinele transnistrene au izbucnit greve ca urmare a oficializării

pe întreg teritoriul RSSM a limbii române, schimbare ce amenința însă în primul rând pozițiile privilegiate ale elitei conducătoare rusofone din regiune. Fiind îngrijorați de zvonurile privind iminenta unire cu România, la 2 septembrie 1990 separatiștii transnistreni declară independența așa-zisei Republici Sovietice Socialiste Moldovenești Nistrene, în componența URSS. În următoarele luni, profitând de prezența Armatei a 14-a a URSS și de sprijinul anumitor cercuri conducătoare de la Moscova, autoritățile separatiste, în frunte cu Igor Smirnov, au construit baza statalității nistrene, creându-și propriile structuri de securitate, inclusiv armată.

După ce tensiunile au escaladat în perioada 1990-1991, acestea au degenerat într-un conflict militar între martie și iulie 1992, pentru care tânărul stat Republica Moldova nu era pregătit. Soarta acestuia a fost tranșată rapid ca urmare a implicării Armatei a 14-a ruse în conflict de partea separatiștilor în timpul bătăliei pentru controlul Benderului (Tighinei) din iunie 1992. La 21 iulie 1992 s-a semnat de către președintele Republicii Moldova, Mircea Snegur și președintele Rusiei, Boris Elțîn, documentul de încetare a focului dintre părți (Convenția Snegur-Elțîn), creându-se o zonă de securitate și instituindu-se o misiune de pacificare rusă. Consecința principală a acestui conflict este consolidarea regimului separatist transnistrean (cu sprijinul Rusiei) și menținerea influenței Moscovei

Imagine din timpul războiului de pe Nistru, Sursa: moldova.org

în zonă, cu scopul de a împiedica apropierea Republicii Moldova de structurile euro-atlantice.

În pofida faptului că pacea s-a menținut de-a lungul Nistrului timp de mai bine de 30 ani, în tot acest timp s-a perpetuat starea de conflict înghețat, iar soluționarea politică trenează. Piedicile în acest sens sunt reprezentate de divergențele privind statutul politic special al Transnistriei și refuzul Rusiei de a-și retrage trupele din GOTR (Grupul Operativ al Trupelor Ruse-fosta Armata a 14-a), în ciuda angajamentului de a face acest lucru în 1999 la Summit-ul OSCE de la Istanbul. În 2003, conflictul transnistrean a fost la un pas de a fi soluționat, când președintele moldovean Vladimir Voronin a acceptat într-o prima fază așa-numitul Plan Kozak propus de Rusia, care prevedea federalizarea Republicii Moldova, Transnistria devenind un subiect al federației și beneficiind de putere de veto în chestiuni de politică externă, acest lucru echivalând cu împiedicarea Republicii Moldova de a se integra pe viitor în Uniunea Europeană. În ultimul moment însă, la presiunea opiniei publice interne și internaționale, Vladimir Voronin a luat decizia de a nu semna documentul.

În condițiile lipsei unor alternative viabile de integrare politico-economică dinspre Occident, a problemelor economice și a celor generate de perpetuarea conflictului înghețat din Transnistria, noul stat Republica Moldova a optat în anii următori obținerii independenței pentru menținerea unor relații strânse cu Federația Rusă. La numai câteva luni de la declararea independenței, Republica Moldova a semnat protocolul de la Alma-Ata, prin care a aderat la CSI, o organizație politico-economică creată cu scopul de a conserva influența Rusiei în rândul fostelor state sovietice după destrămarea URSS. De-a lungul timpului, Chișinăul și-a motivat apartenența la CSI din rațiuni economice, având nevoie de o piață de desfacere pentru produsele sale agricole, dar și de beneficiile liberei circulații între țările membre, dat fiind numărul mare al moldovenilor care au ales să muncească în Federația Rusă. De asemenea, având în vedere prezenței armate rusești în Transnistria, Chișinăul a considerat că menținerea unor relații bune cu Federația Rusă este o condiție necesară pentru soluționarea conflictului înghețat de pe Nistru și

pentru a convinge Rusia să-și retragă trupele Armatei a 14-a din Transnistria. Tot ca un semnal dat Rusiei că nu urmărește integrarea în NATO, dar și pentru a crește încrederea și disponibilitatea liderilor separatiști de la Tiraspol de a negocia, Republica Moldova și-a declarat neutralitatea sa permanentă în Constituția adoptată în 1994, în ciuda prezenței trupelor ruse în stânga Nistrului.

Orientarea Republicii Moldova spre Răsărit nu a dus însă la beneficiile economice scontate, Republica Moldova neputând stopa declinul economic în care a intrat după destrămarea URSS. Mai mult, din motive politice, Federația Rusă a impus, în 2006 și în 2013, embargouri asupra vinurilor provenind din Republica Moldova, aducând grave prejudicii unui sector de importanță vitală pentru economia moldovenească. De asemenea, menținerea unor bune relații cu Rusia nu a ajutat Republica Moldova în direcția rezolvării conflictului transnistrean, deoarece Rusia are interesul de a menține actualul *status-quo* o perioadă cât mai îndelungată de timp, pentru a-și menține influența în regiune și a se putea erija în continuare ca mediator între părți.

În aceste condiții, pentru clasa politică de la Chișinău și o parte semnificativă a societății moldovenești, alternativa europeană a început să se contureze din ce în ce mai clar. În anii '90 însă, apropierea de structurile atlantice s-a realizat deosebit de încet și fără rezultate semnificative. În 1994, Republica Moldova a aderat la Parteneriatul pentru Pace al NATO și tot în acel an s-a semnat Acordul de Parteneriat și Cooperare dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova, care a intrat însă în vigoare 4 ani mai târziu.

O ameliorare a relațiilor cu Uniunea Europeană s-a întrevăzut pentru prima oară, paradoxal, în timpul guvernării comuniste (2001-2009), în circumstanțe favorabile reprezentate de creșterea interesului Uniunii Europene pentru vecinătatea estică ca urmare a extinderii spre Est și a înrăutățirii relațiilor cu Rusia după refuzul semnării Planului Kozak de către președintele Vladimir Voronin. În 2005 a fost adoptat Planul de Acțiuni Moldova-UE, elaborat în cadrul noii Politicii Europene de Vecinătate și tot în acel an guvernarea comunistă a stabilit drept obiectiv național integrarea în UE. Însă regimul autoritar instaurat de comuniști și reprimarea forțelor de opoziție au dus la stagnarea procesului de integrare europeană.

Abia după căderea comuniștilor și venirea la putere în 2009 a forțelor pro-europene, grupate în Alianța pentru Integrare Europeană (AIE), Republica Moldova a reușit să facă pași concreți în direcția integrării europene. În perioada 2009-2014, reformele implementate de guvern au plasat Republica Moldova în fruntea statelor candidate la Uniunea Europeană din Parteneriatul Estic, fiind considerată o adevărată „poveste de succes”. Eforturile Chișinăului au fost încununate de semnarea în 2014 a Acordului de Asociere cu UE și crearea Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător, eveniment ce au pus bazele unei asocieri politice și integrări economice mai puternice între UE și Moldova. Din nefericire, corupția în creștere, dezvăluirea unei fraude de proporții în care au fost implicate bănci din Republica Moldova (2014-2015) și instaurarea unui regim oligarhic sub coordonarea președintelui Partidului Democrat, Vladimir Plahotniuc, între 2016 și 2019, au făcut ca Moldova să fie criticată de oficialii europeni, fiind catalogată drept un „stat capturat”, cu consecințe negative în direcția implementării de către Chișinău a prevederilor Acordului de Asociere.

În februarie 2019 au loc alegeri parlamentare, iar negocierile pentru formarea unui nou guvern s-au întins până în iunie 2019, când regimul oligarhic al lui Vladimir Plahotniuc s-a încheiat, ca urmare a formării unei coaliții de guvernare între pro-europenii din Blocul ACUM și Partidul Socialiștilor, de orientare pro-rusă, al președintelui în exercițiu la acel moment, Igor Dodon, cu scopul reorganizării statului și combaterii corupției.

Coaliția dintre Blocul ACUM și socialiști se destramă câteva luni mai târziu, când guvernul condus de Maia Sandu, lidera PAS (Partidul Acțiune și Solidaritate), parte a Blocului ACUM, este demis prin moțiunea de cenzură de către socialiști, ca urmare a intenției de a realiza o reformă ambițioasă în domeniul justiției.

În urma alegerilor prezidențiale din noiembrie 2020, Maia Sandu devine noul președinte al Republicii Moldova, cu promisiunea de a combate corupția și de a apropia țara de obiectivul integrării europene. Aceasta reușește convocarea alegerilor anticipate în iulie 2021, care sunt câștigate clar de partidul fondat de Sandu, PAS, cu o majoritate confortabilă în parlament de 63 deputați din totalul de 101.

Relațiile cu România și Uniunea Europeană

Înciuda avansării pe calea integrării europene, Republica Moldova a rămas pe tot parcursul celor 30 ani scurși de la independență o societate profund divizată în ceea ce privește vectorul de dezvoltare externă. În general, nostalgicii comuniști și minoritățile rusofone (35-40% din populație) își doresc apropierea de Rusia și integrarea deplină din punct de vedere economic și politic în proiectele integraționiste ale Moscovei, cum ar fi Uniunea Economică Euroasiatică, în dauna integrării în Uniunea Europeană. Totuși sondajele de opinie efectuate în ultimii 20 ani au plasat constant integrarea în UE pe primul loc în opțiunile cetățenilor moldoveni, care conștientizează multiplele beneficii pe care le aduce integrarea într-un spațiu civilizațional și al bunăstării reprezentat de Uniunea Europeană.

Având în vedere comunitatea de limbă, istorie, cultură și tradiții relațiile dintre Republica Moldova și țara noastră, relațiile dintre cele două state au o însemnătate specială. Acestea au fluctuat însă de-a lungul timpului în funcție de guvernările care s-au succedat de-a lungul timpului la Chișinău. Bucuria și entuziasmul regăsirii de-o parte și alta a graniței din perioada 1990-1991, marcate de organizarea podurilor de flori peste Prut, au fost înlocuite în anii următori de relații din ce în ce mai tensionate, începând cu 1992, dar mai ales după alegerile parlamentare din 1994, când puterea la Chișinău a fost preluată de gruparea agrariano-socialistă, filo-rusă și ostilă apropierei de România. Aceasta s-a manifestat prin adoptarea unui discurs moldovenist, care relua vechile teze sovietice referitoare la existența unui *popor* și a unei limbi moldovenești diferită de limba română. Majoritatea parlamentară agrariano-socialistă a impus acestei idei în Constituția Republicii Moldova din 1994, care conține sintagmele de „popor moldovenesc” și „limba moldovenească”. Tot în acel an, imnul „Deșteaptă-te române” a fost înlocuit cu „Limba noastră”. În aceeași perioadă a început disputa referitoare la neînregistrarea de către guvernul de la Chișinău a Mitropoliei Basarabiei, reactivată în 1992 și subordonată ierarhic Patriarhiei Române. În acest context, autoritățile de la Chișinău s-au temut că reparația Mitropoliei Basarabiei amenința poziția și statutul în societate al Mitropoliei Moldovei, subordonată canonic Patriarhiei de la Moscova. În 2001, Mitropolia Basarabiei a câștigat la CEDO

procesul pe care l-a intentat Republicii Moldova și a fost înregistrată de guvern un an mai târziu, fără însă ca presiunile exercitate de autorități împotriva Mitropoliei să înceteze.

După o scurtă perioadă de îmbunătățire a relațiilor bilaterale în perioada 1998-2001, acestea se vor deteriora din nou ca urmare a accederii Partidului Comuniștilor la putere. În 2001, ministrul de Justiție al Republicii Moldova, Ion Morei, a acuzat România de „expansionism” în contextul procesului de la CEDO în problema Mitropoliei Basarabiei. Apogeul deteriorării relațiilor dintre Chișinău și București a fost atins în aprilie 2009, cu ocazia protestelor violente ce au urmat alegerilor parlamentare. Președintele Vladimir Voronin a acuzat România că se află în spatele protestelor și a luat decizia expulzării ambasadorului României. În același timp, Chișinăul a introdus regimul de vize pentru cetățenii români.

Relațiile dintre Republica Moldova și România revin la normal și intră cu adevărat într-o nouă etapă odată cu venirea la putere a forțelor pro-europene în urma alegerilor parlamentare anticipate din iulie 2009. În mod simbolic, în februarie 2010, este înlăturată sârma ghimpată de la Prut, un ultim vestigiu al ocupației sovietice. Tot în acel an, liniile de bază ale relațiile bilaterale au fost stabilite prin *Declarația privind instituirea unui parteneriat strategic între România și Republica Moldova pentru integrarea europeană a Republicii Moldova*, prin semnarea acestui document România devenind promotorul principal al integrării europene a Republicii Moldova, care a beneficiat de susținerea României la Bruxelles, cât și de expertiza țării noastre în procesul de integrare europeană.

Totodată, relația dintre România și Republica Moldova cunoaște schimbări profunde nu doar în domeniul politic, ci și în cel al cooperării practice. Începând cu anul 2014, România este cel mai important partener comercial al Republicii Moldova. De asemenea, țara noastră a simplificat redobândirea cetățeniei române de către cetățenii basarabeni, a mărit numărul de burse de studiu oferite elevilor și studenților care vor să studieze în România și a oferit asistență pentru dezvoltare sub formă de granturi și investiții. Nu în ultimul rând, România a finanțat construcția gazoductului Iași-Chișinău (inaugurat în 2014), cu scopul de a reduce dependența energetică a Republicii Moldova de gazul rusesc.

IX

CRIZA IDENTITARĂ ȘI IDEOLOGIA MOLDOVENISMULUI

Originile și dezvoltarea teoriei moldovenismului

- Reinventarea moldovenismului în perioada post-sovietică.
Interese și actori politici
-

Originile și dezvoltarea teoriei moldovenismului

Moldovenismul reprezintă un construct elaborat în laboratoarele propagandei sovietice, utilizat drept instrument de manipulare în procesul de creare a unei false identități etnice, istorice și culturale în spațiul românesc de la est de Prut. În perioada sovietică, necesitatea unui astfel de construct era evidentă atât din punct de vedere al intereselor geopolitice, cât și al necesităților de justificare a anexărilor din 1812 și 1940.

Teoria moldovenismului reprezintă, în fond, o teorie imigraționistă, potrivit căreia, în secolul al XIV-lea, la est de Carpați s-a stabilit o populație romanică. Din amestecul acestei populații cu populația slavă, deja existentă pe acest teritoriu, s-a format „poporul moldovenesc”. Acestui popor i-au fost atribuite o „limbă moldovenească” și caracteristici distincte de populația românească de la vest de Prut.

Este important de subliniat că această teorie dezvoltată de sovietici include o componentă esențială, anume justificarea politicilor expansioniste ale Rusiei. În 1812, Imperiul Rus a solicitat Imperiului Otoman cedarea ambelor principate, Moldova și Muntenia, în timp ce otomanii au insistat doar pe cedarea Basarabiei, adică a Bugeacului și a raialelor turcești din Ismail, Chilia, Cetatea Albă

și Tighina. În timpul negocierilor, Rusia, confruntată cu perspectiva unui război iminent cu Franța, era dispusă să accepte doar Moldova, iar în cel mai rău caz, să stabilească hotarul pe Siret. În cele din urmă, Imperiul Rus a anexat teritoriul moldovenesc dintre Prut și Nistru, cunoscut ulterior sub numele de Basarabia. Cu toate acestea, ideea anexării întregii Moldove sau chiar a ambelor principate nu a fost abandonată de Sankt Petersburg. Această intenție expansionistă a fost unul dintre motivele care au contribuit la Unirea Principatelor Române în 1859, o unificare sprijinită de marile puteri, în special de Franța, care doreau să limiteze expansiunea rusă în regiune.

După anexarea Basarabiei de către Imperiul Rus în 1812, autoritățile ruse au început să influențeze componența etnică și identitatea națională a populației locale. Dacă în 1817 românii basarabeni constituiau 86% din populația regiunii, recensămintele imperiale de la sfârșitul secolului al XIX-lea arătau că românii (moldovenii) reprezentau doar 46%, urmați de ucraineni (aproape 20%), evrei, ruși, găgăuzi, bulgari, germani etc., ceea ce demonstrează succesul politicii de colonizare rusești în Basarabia. În paralel, procesul de rusificare a fost intensificat. În 1842, predarea în limba română a fost eliminată din școlile publice, devenind o materie secundară. În 1871, predarea limbii române a fost complet suspendată.

Politicile de rusificare din secolul al XIX-lea au avut ca scop nu doar asimilarea culturală a populației majoritare românești din Basarabia, ci și crearea unui cadru favorabil pentru o eventuală separare identitară. Prin eliminarea limbii române din școli și instituții și promovarea limbii ruse, autoritățile au încercat să reducă contactul populației locale cu România și să slăbească sentimentul de apartenență la națiunea română. Astfel, în mintea unor basarabeni s-a inoculat ideea că ei sunt diferiți de românii din regat. Totodată, colonizarea regiunii cu populații non-românești (ucraineni, ruși, găgăuzi, evrei, bulgari etc.) a contribuit la diluarea identității românești și a creat un context multiethnic, care a permis autorităților să promoveze ideea unei „identități moldovenești” separate de cea românească. Diversitatea etnică a oferit autorităților

țariste și ulterior sovietice argumente pentru a susține că Basarabia avea o istorie și o structură socială distincte de România.

Deși teoria moldovenismului a fost formulată și promovată oficial de regimul sovietic în secolul al XX-lea, rădăcinile sale se află în perioada țaristă, când Rusia a început să modeleze și să manipuleze identitatea națională a basarabenilor. Procesul de rusificare și segregare culturală a pregătit terenul pentru ideologii ulterioare care încercau să legitimizeze controlul sovietic asupra Basarabiei.

Teoria moldovenismului a prins contur odată cu crearea Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești (RASSM) în 1924, în stânga Nistrului (pe teritoriul Ucrainei de astăzi). Teoria a fost folosită de propaganda sovietică din anii '20 pentru a contesta unirea Basarabiei cu România. Noua republică s-a născut oficial la 12 octombrie 1924, iar scopul creării ei era de a „lupta pentru refacerea unității poporului moldovenesc divizat de burghezia română”. De fapt, RASSM a fost creată cu scopul de a o utiliza în calitate de platformă politică pentru a revendica Basarabia, unită cu România în 1918. În acest context, autoritățile sovietice au început să promoveze ideea că moldovenii din Basarabia și cei din RASSM erau un popor distinct de români, cu propria lor limbă și cultură.

După crearea RASSM în 1924, Secretariatul Comitetului Gubernial Odessa al Partidului Comunist din Ucraina a format o comisie pentru a aborda problema limbii moldovenești. Comisia a avut dezbateri intense privind limba în care să fie publicate materialele de propagandă destinate locuitorilor din RASSM. Deși au existat propuneri privind utilizarea limbii române, cu grafie latină, s-a decis că trebuie să existe, din motive politice, o „limbă moldovenească” distinctă de română și că această limbă ar trebui scrisă cu caractere chirilice. Această nouă limbă urma să sprijine noțiunea de „popor moldovenesc”, care „lupta să scape de sub jugul burgheziei române”.

După ce Uniunea Sovietică a anexat Basarabia în 1945, autoritățile sovietice au impus teoria moldovenismului, promovând ideea unui popor și limbii moldovenești. Pentru a consolida această

teorie, autoritățile sovietice au implementat o serie de măsuri precum introducerea alfabetul chirilic pentru a marca distincția față de limba română și au introdus termeni rusești pentru a crea o distanță lingvistică. De asemenea, istoria și cultura „moldovenească” au fost rescrise, pentru a sublinia diferențele față de români și pentru a nega influențele culturale și istorice comune. Manualele școlare și materialele educative promovau ideea că „moldovenii” au fost mereu diferiți de români, fiind formați ca popor sub influența Imperiului Rus și mai târziu a Uniunii Sovietice.

Prima lucrare „științifică” din Moldova sovietică, *Istoria Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești*, în două volume publicate în perioada 1951-1955, susținea „teoria celor două popoare romanice”, afirmând că românii și moldovenii au avut strămoși comuni, „valahii”, care s-au amestecat cu slavii. Potrivit istoricilor sovietici, în secolele II-IV teritoriul dintre Carpați și Nistru era locuit de triburi germanice și slave, iar în perioada secolelor V-VIII a fost colonizat de slavi.

Ulterior, istoriografia sovietică justifica veridicitatea acestor teze printr-o serie de descoperiri arheologice efectuate prin anii '70 și '80. Potrivit acestor descoperiri, majoritatea artefactelor medievale timpurii din zona pruto-nistreană erau atribuite slavilor. Se considera că în această perioadă, estul Carpaților nu avea o populație romanică. În secolele X-XI, migrațiile târzii (unguri, uzi, pecenegi) au afectat grav populația de slavi. Mai târziu, invaziile Hoardei de Aur în secolele XIII-XIV au dus la o perioadă de declin și au împiedicat formarea unor state slave puternice. În secolul al XIV-lea ar fi apărut „valahii”, considerați strămoșii moldovenilor. Istoricii sovietici susțineau că ungurii au început să cucerească Transilvania în secolul al XII-lea, împingând valahii către est și sudul Carpaților. Acest popor, format prin amestecul romanicilor cu slavii de sud, s-ar fi mutat în Țara Românească și Moldova. Astfel, teoria imigraționistă afirma că populația autohtonă estică era slavă și că „poporul moldovenesc” s-a format din amestecul slavilor cu romanicii, națiunea moldovenească modernă avându-și originea în Basarabia, după integrarea acesteia în Imperiul Rus.

Important de menționat că în 1965, scriitorii moldoveni au inițiat demersuri pentru reintroducerea grafiei latine. Potrivit documentelor de arhivă, în acea perioadă a existat o corespondență intensă între Chișinău și Moscova pe această temă. Autoritățile de la Chișinău se plâneau că influența presei, radioului și televiziunii românești, precum și a posturilor de radio occidentale, „derutează poporul moldovenesc”. În 1967 s-a decis inițierea unor „studii științifice” privind existența „poporului moldovenesc”. Începând din 1966, cărțile românești au fost scoase din bibliotecile publice și s-a restricționat accesul la lucrările unor autori precum Nicolae Iorga, Octavian Goga și Lucian Blaga. Singurele cărți românești permise erau cele tehnice, medicale și dicționarele, iar cărțile de istorie erau strict interzise.

În perioada 1966-1967, autoritățile sovietice au început să organizeze sărbătoriri ale unor „evenimente importante pentru istoria moldovenească”, precum ziua de 28 iunie – „eliberarea de sub ocupația românească”. În anii '70-'80, istoriografia din RSSM a devenit vehement antiromânească, iar în deceniul următor criticarea istoricilor români a devenit frecventă, fiind menționate chiar „campanii anti-moldovenesti” în România.

În perioada gorbaciovistă (1985-1991) s-au produs schimbări semnificative în politica și societatea moldovenească, inclusiv în ceea ce privește teoria moldovenismului. În perioada lui Gorbaciov, controlul ideologic strict a început să se diminueze, iar politica sa de „Glasnosti” (libertatea cuvântului) a permis revizuirea istoriografiei sovietice, inclusiv a teoriei moldovenismului. A început o reevaluare critică a istoriei și identității naționale și au apărut apeluri pentru reintegrarea limbii române cu grafia latină și pentru recunoașterea istoriei și culturii comune cu România. În această perioadă, mișcările de deșteptare națională și pro-românești au câștigat avânt. Organizațiile și partidele politice din RSS Moldovenească au început să conteste teoria moldovenismului și să promoveze ideea unei identități naționale moldovenești mai apropiate de cea românească. De asemenea, s-a reluat publicarea lucrărilor de istorie și cultură care fuseseră anterior interzise sau cenzurate. A început o perioadă

în care RSS Moldovenească s-a îndepărtat de influența ideologică a fostei URSS, iar mișcarea de renaștere națională, condusă de intelectualitate, a readus în prim-plan valorile culturale românești. Între 1989 și 1991, sub presiune populară, s-au realizat importante schimbări: revenirea la limba română și recunoașterea istoriei și identității etnice românești. Acest proces nu a fost lipsit de conflicte, întâmpinând rezistența nomenclaturii comuniste, loiale moldovenismului sovietic.

Îngrijorate de pierderea pozițiilor și de amploarea renașterii naționale, autoritățile de la Moscova au recurs la ideologia moldovenismului pentru a combate realizările mișcării naționale. Astfel, după 1991, istoria a fost marcată de o continuă confruntare între moldovenism și românism, această luptă persistând și în prezent.

Reinventarea moldovenismului în perioada post-sovietică. Interese și actori politici.

După declararea independenței Republicii Moldova la 27 august 1991, s-a produs o reevaluare a istoriei și identității naționale. Istoriografia sovietică, care susținea moldovenismul, a fost criticată și contestată. S-au făcut eforturi pentru a restabili legătura istorică și culturală cu România, inclusiv prin reformarea sistemului educațional și cultural.

Cu toate acestea, moldovenismul a continuat să fie un subiect controversat. Unele grupuri și partide politice, loiale Moscovei, au continuat să susțină ideea unei identități distincte moldovenești, departe de influența românească, în timp ce altele au pledat pentru o integrare mai strânsă cu România și Uniunea Europeană. Aceste controverse au fost adesea reflectate în dezbaterile politice interne și în campaniile electorale.

În acest context, moldovenismul sovietic a fost înlocuit cu un moldovenism statalist, utilizat ca element constitutiv al noului stat Republica Moldova. În conformitate cu această teorie, moldovenii au aparținut mereu spațiului civilizațional al Rusiei, iar istoria Moldovei a fost transformată într-o succesiune de „ocupații” românești și „eliberări” rusești.

În perioada de după căderea Uniunii Sovietice, forțele politice aflate la putere, formate din vechea nomenclatură comunistă și susținute de Rusia, au promovat moldovenismul ca o formă de rezistență față de valorile și reformele democratice occidentale (asociate cu forțele pro-europene și pro-românești), reforme care ar fi dus, inevitabil, la înlăturarea vechilor cadre politice de la guvernare.

Ideologia moldovenismului a fost adoptată de o parte semnificativă a nomenclaturii comuniste, de forțele de extremă stângă (comuniști și socialiști) și de anumite grupuri ale rusofonilor autohtoni. Ideologia moldovenismului a început să recâștige teren, sprijinită de forțe conservatoare. Grupuri anti-românești au format mișcarea „Pro Moldova”, inițiată de pseudoistoricul Vasile Stati, care a publicat lucrarea „Moldovenii în istorie” pentru a promova această ideologie. Încă de la formarea sa, „Pro Moldova” și-a exprimat susținerea pentru Partidul Democrat Agrar (PDA), care s-a aflat la guvernare în perioada 1994-1998. În această perioadă, guvernul a dat curs cerințelor mișcării „Pro Moldova”, în special ale grupării sale radicale, condusă de Dumitru Moțpan, Vasile Stati, Anatolie Popușoi, Victor Cecan și Andrei Sangheli. Aceștia promovau ideologia moldovenismului prin publicațiile controlate de guvern și prin organizarea de

Exemplu de propaganda a moldovenismului pe rețelele sociale
<https://www.facebook.com/photo?fbid=922903494729721&set=pb.100063640014505.-2207520000>

diverse activități pentru îndoctrinarea populației. Această colaborarea a dus la tentativa Ministerului Învățământului de a înlocui cursul de „Istoria românilor” cu „Moldovenii în istorie”. Încercarea de înlocuire a cursului a provocat nemulțumirea tineretului, declanșând ample proteste studențești și ale elevilor în martie-aprilie 1995, care au avut un impact semnificativ asupra conștiinței naționale și a relansat dezbaterea privind identitatea națională în Republica Moldova.

În perioada în care Vladimir Voronin a fost președinte al Republicii Moldova (2001-2009), moldovenismul a fost promovat intens ca ideologie oficială. Voronin, lider al Partidului Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM), a susținut o politică de consolidare a identității moldovenești distincte de cea românească, continuând astfel linia promovată de forțele pro-ruse. În retorica politică și oficială, moldovenii erau prezentați ca un popor diferit de români, cu o istorie și o cultură proprie. S-a încercat din nou modificarea manualelor școlare și a cursurilor de istorie pentru a reflecta o perspectivă pro-moldovenească. S-a promovat înlocuirea cursului de „Istoria Românilor” cu „Istoria Moldovei”, la fel ca în anii '90. În această perioadă, relațiile cu România au fost tensionate, întrucât Bucureștiul era perceput ca un susținător al curentului unionist. Retorica oficială sugera că România are tendințe expansioniste și că încearcă să submineze independența Republicii Moldova.

De subliniat totuși faptul că, în ciuda eforturilor intense ale guvernării comuniste, promovarea moldovenismului a întâmpinat o rezistență semnificativă din partea opoziției pro-europene și pro-românești, care considerau această ideologie o formă de „neo-sovietism” și un obstacol în calea integrării europene și democratizării Republicii Moldova.

După alegerile din 2009 și în urma unor proteste masive cunoscute sub numele de „Revoluția Twitter”, forțele de opoziție au câștigat teren, iar politica pro-moldovenistă a fost treptat abandonată, stabilindu-se o orientare către valorile europene și o recunoaștere a identității românești a populației majoritare.

Moldovenismul a cunoscut o revitalizare semnificativă în perioada în care Igor Dodon a fost președintele Republicii Moldova

(2016-2020), fiind utilizat ca parte centrală a agendei sale politice. Dodon, lider al Partidului Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM), a promovat moldovenismul și pentru a întări relațiile cu Rusia, principalul său susținător. În acea perioadă, promovarea moldovenismului a devenit mult mai agresivă. Au fost utilizate canale mass-media, rețele sociale, create noi pagini-web, bloguri etc., vizând, în special, tânăra generație. Politica moldovenistă a lui Dodon a fost strâns legată de relațiile apropiate cu Rusia. El a promovat o apropiere economică, culturală și politică de Moscova, folosind retorica moldovenistă pentru a se distanța de Occident și de România. Dodon a participat frecvent la evenimente în Rusia și a subliniat rolul Moscovei ca protector al suveranității Moldovei. De fapt, în perioada aflării la putere a lui Igor Dodon, moldovenismul a fost reînviat ca ideologie de stat, fiind utilizat pentru a justifica orientarea pro-rusă a politicii externe.

Însă, victoria forțelor pro-europene în alegerile din 2020 a slăbit această direcție, semnalând o schimbare de paradigmă în politica identității naționale în Republica Moldova.

Politica identității naționale în Republica Moldova rămâne un subiect complex și sensibil, fiind influențată de multiple elemente istorice, culturale și geopolitice. Identitatea națională în Moldova este adesea definită și disputată în contextul relației dintre ideologia „moldovenismului”, promovată de curentele și partidele pro-ruse, și „românismul”, susținut de forțele pro-europene și pro-românești.

Teoria moldovenismului este susținută de Rusia, care vede în această abordare un instrument de menținere a influenței sale asupra Republicii Moldova. Rusia a folosit problema identității naționale pentru a sprijini forțele politice pro-ruse și pentru a preveni apropierea Moldovei de Occident. În paralel, România a sprijinit constant integrarea europeană a Republicii Moldova și a contribuit la consolidarea identității românești prin burse, donații de cărți, investiții culturale și sprijin pentru educație. Relațiile dintre cele două țări au fost de multe ori tensionate și din cauza

promovării unei identități moldovenești distincte în perioadele de guvernare pro-rusă.

Tot în contextul eforturilor de revenire în marea familie europeană, UE este văzută ca un partener esențial pentru forțele pro-europene din Republica Moldova, care consideră că integrarea europeană ar oferi stabilitate și dezvoltare economică. Promotorii acestei direcții au subliniat în repetate rânduri unitatea istorică și culturală cu România și necesitatea apropierii de Europa, respingând influențele neo-autoritarismului și neo-imperialismului rusesc.

În concluzie, teoria moldovenismului este un exemplu de utilizare a istoriografiei și ideologiei politice pentru a modela identități naționale și a justifica acte de dominație politică. Este esențial să înțelegem contextul istoric și politic al acestei teorii pentru a aprecia complexitatea identității naționale în Republica Moldova de astăzi.

X

REPUBLICA MOLDOVA ÎN PREZENT

Declanșarea războiului din Ucraina și efectele asupra Republicii
Moldova • Noul parcurs european al Chișinăului

Declanșarea războiului din Ucraina și efectele asupra Republicii Moldova

Invazia Ucrainei de către Rusia a stârnit îngrijorări majore la Chișinău cu privire la propria securitate. Conflictul a amplificat temerile că Moldova ar putea fi o țintă viitoare pentru ambițiile expansioniste ale Rusiei, în special din cauza prezenței trupelor rusești în regiunea separatistă Transnistria. Având o frontieră comună cu Ucraina de aproape o mie de kilometri, teama că războiul ar putea cuprinde și malurile Nistrului a fost resimțită acut în primele luni de război.

De-a lungul timpului, Moscova a perceput Republica Moldova ca un stat fragil, vulnerabil din punct de vedere economic, politic și militar. Neafiliată la NATO sau la vreo altă alianță militară și având o armată mică, Moldova a fost, întotdeauna, considerată o țintă ușoară. În contextul războiului, controlul Rusiei asupra Republicii Moldova ar fi avut consecințe grave pentru Ucraina, izolând Odessa și facilitând o ofensivă asupra regiunilor centrale și vestice ale acesteia.

Federația Rusă nu a renunțat la obiectivul de a destabiliza Ucraina prin influențarea politicii din Republica Moldova. Discursul de la Moscova a devenit tot mai virulent, contestând legitimitatea actualei conduceri moldovenești prin acuzații că ar fi abandonat neutralitatea în favoarea Occidentului și că nu ar reprezenta dorința populației de a menține această neutralitate.

Deși momentan scenariul unei ofensive armate ruse spre frontiera Republicii Moldova este puțin probabil, războiul din Ucraina afectează profund Republica Moldova, accentuând tensiunile interne, vulnerabilitățile economice și amenințările la adresa securității. Moscova și-a intensificat încercările de destabilizare a țării prin exploatarea vulnerabilităților politice și sociale interne. Principala strategie a Rusiei este influențarea schimbării guvernului pro-european de la Chișinău prin metode non-militare, sprijinind financiar și informațional forțele politice și civice loiale Moscovei.

În acest sens, Federația Rusă încearcă să valorifice nemulțumirile populației față de condițiile economice dificile pentru a mobiliza proteste și a provoca o schimbare de regim. Partidul Șor, condus de oligarhul Ilan Șor, a devenit principala forță politică pro-rusă după ce popularitatea Partidului Socialiștilor a scăzut. Moscova folosește acest partid pentru a organiza proteste antiguvernamentale și pentru a prezenta, prin propaganda rusă, imaginea unei opoziții naționale puternice împotriva guvernului pro-european. Deși protestele au avut participare redusă, riscul ca Rusia să sprijine o lovitură de stat continuă să rămână o preocupare importantă pentru autoritățile de la Chișinău.

Protest organizat de partidul ȘOR, Chișinău 2 octombrie 2022 https://ro.wikipedia.org/wiki/Protestele_din_Republica_Moldova_%282022%E2%80%932023%29#/media/Fi%C8%99ier:Protest_organizat_de_Partidul_%C8%98OR,_la_Pre%C8%99edin%C8%9Bia_Republicii_Moldova_-_2_octombrie_2022.png

Un alt risc major este legat de securitatea energetică a Republicii Moldova. Până la începutul războiului, Republica Moldova depindea aproape integral de livrările de gaze naturale din Rusia, prin intermediul companiei Gazprom. În urma invaziei ruse din Ucraina, relațiile dintre Moldova și Rusia s-au deteriorat, iar Moscova a redus cantitățile de gaze livrate Moldovei, folosind energia ca instrument de presiune politică. În consecință, Moldova a fost forțată să caute alternative pentru a-și asigura aprovizionarea. Războiul a contribuit la creșterea prețurilor la gaz și electricitate pe piața europeană, ceea ce a avut un impact semnificativ asupra Moldovei. Autoritățile au fost nevoite să cumpere gaze și electricitate la prețuri mult mai mari decât cele negociate anterior cu Gazprom. Aceste creșteri de prețuri au afectat direct populația și întreprinderile și au provocat tensiuni sociale și economice, guvernul fiind forțat să aloce resurse suplimentare pentru a proteja consumatorii vulnerabili.

În acest context, Moldova și-a intensificat eforturile de interconectare cu rețelele energetice din România și Uniunea Europeană. A fost accelerat proiectul conductei de gaze Iași-Ungheni-Chișinău, care permite importul de gaze naturale din România, reducând astfel dependența de Gazprom. De asemenea, autoritățile moldovene au reușit diversificarea surselor de electricitate, inclusiv prin achiziționarea de energie electrică din România. Cu toate acestea însă, o mare parte a electricității consumate de Moldova provine de la Centrala Electrică de la Cuciurgan, situată în regiunea separatistă Transnistria, care depinde la rândul ei de gazele livrate de Gazprom. În condițiile în care Rusia a redus livrările de gaze către Moldova, aprovizionarea cu electricitate a fost afectată, iar Moldova a trebuit să importe energie din alte surse. Această situație a crescut și vulnerabilitatea regiunii transnistrene, punând presiune pe relațiile dintre Chișinău și Tiraspol.

Pentru a face față crizei energetice, Republica Moldova a beneficiat de sprijin internațional, inclusiv din partea Uniunii Europene și a altor parteneri internaționali. UE a oferit finanțare și asistență tehnică pentru a ajuta Moldova să se diversifice energetic și să își îmbunătățească infrastructura de energie. De asemenea,

Moldova a primit ajutor în achiziționarea de gaze și energie electrică de pe piețele internaționale.

Deși Moldova a reușit să reducă temporar dependența de Gazprom și să se conecteze la rețelele energetice din România, prețurile ridicate și lipsa infrastructurii necesare pentru a stoca și transporta eficient gazele rămân provocări majore. În plus, instabilitatea economică și socială cauzată de criza energetică este exploatată de forțele politice pro-ruse din țară, ceea ce complică și mai mult situația politică.

În ceea ce privește situația economică, războiul din Ucraina a amplificat vulnerabilitățile economice ale Republicii Moldova, având efecte negative asupra inflației, comerțului, securității alimentare și stabilității financiare. Războiul a perturbat lanțurile de aprovizionare și a crescut costurile de transport, ceea ce a contribuit la inflație. Populația Republicii Moldova s-a confruntat cu scumpiri semnificative, care i-au afectat puterea de cumpărare și nivelul de viață. În paralel, Republica Moldova a pierdut accesul la piețele din Est, în special la cele din Rusia, unde exporta o mare parte din produsele sale agricole. Acest lucru a dus la o scădere a veniturilor pentru agricultori și a afectat economia rurală. Deși Moldova a încercat să-și redirecționeze exporturile către Uniunea Europeană, acest proces necesită timp și investiții. De asemenea, războiul a compromis și mai mult capacitatea Moldovei de a atrage investiții din afară. Deși guvernul moldovean a căutat să atragă investiții externe pentru a stimula economia, incertitudinea generată de război a complicat acest proces. Totodată, guvernul moldovean s-a confruntat cu provocări fiscale din cauza creșterii cheltuielilor pentru a sprijini populația afectată de criza economică. Acest lucru a pus presiune asupra bugetului de stat și a generat întrebări cu privire la sustenabilitatea fiscală pe termen lung. Cu alte cuvinte, războiul din Ucraina a amplificat vulnerabilitățile economice ale Republicii Moldova, având efecte negative asupra inflației, comerțului, stabilității financiare etc. Totuși, țara a încercat să facă față provocărilor prin diversificarea exporturilor și atragerea

sprijinului internațional, dar provocările economice rămân semnificative în contextul instabilității regionale.

Un alt risc cu care se confruntă autoritățile moldovene vizează direct securitatea informațională a țării. Războiul a intensificat campaniile de propagandă din partea Kremlinului. Campaniile de propagandă și dezinformare s-au intensificat, în special cele care vizează parteneriatele de securitate și acțiunile aliaților externi ai Republicii Moldova, precum și eforturile autorităților de a consolida reziliența societății. Un aspect central al propagandei ruse este neutralitatea Republicii Moldova, un subiect exploatat pentru a diminua susținerea publicului față de măsurile de întărire a securității și apărării. Din perspectiva Moscovei, aceste inițiative sugerează că actuala conducere de la Chișinău dorește să abandoneze neutralitatea în favoarea integrării în NATO. Informațiile false și dezinformarea au fost utilizate pentru a discredita guvernul moldovean și a susține ideea că Moldova ar trebui să rămână neutră sau să se alinieze cu Rusia.

Moldova s-a confruntat cu o avalanșă de dezinformare pe rețelele sociale și în mass-media, inclusiv prin canale controlate de Rusia. Dezinformarea a fost utilizată pentru a amplifica nemulțumirile sociale, în special în contextul scumpirilor și problemelor economice cauzate de război. Campaniile de dezinformare au căutat să capitalizeze pe nemulțumirile populației față de conducerea de la Chișinău, întărind sentimentul pro-rus în rândul anumitor segmente ale populației. De asemenea, războiul a generat o creștere a atacurilor cibernetice asupra infrastructurii critice din Moldova. Grupuri de hackeri susținute de statul rus au vizat site-uri guvernamentale și organizații media, încercând să destabilizeze securitatea informațională și să răspândească haos. În acest context, autoritățile moldovene au început să acorde o atenție mai mare securității informaționale, implementând măsuri pentru a contracara propaganda și a proteja infrastructura informațională. Astfel, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat, la 2 iunie 2022, un proiect de lege prin care se prevede sancționarea și pedepsirea răspândirii dezinformării legate de securitatea

statului. De asemenea, documentul conține modificări ale Codului Serviciilor Media Audiovizuale al Republicii Moldova și are drept scop prevenirea și combaterea tentativelor de dezinformare prin difuzarea de informații false în spațiul public. Totodată, autoritățile moldovene și-au intensificat colaborarea cu Uniunea Europeană și NATO în domeniul securității informaționale și al combaterii dezinformării. În ciuda acestor eforturi însă, Republica Moldova este departe de a fi capabilă să-și securizeze spațiul informațional.

Un alt factor de risc pentru Republica Moldova este conflictul înghețat din Transnistria. Războiul din Ucraina a generat o creștere a tensiunilor în regiune, cu temeri că separatismul transnistrean ar putea fi alimentat de o eventuală instabilitate în Moldova. Pe teritoriul Transnistriei se află aproximativ 1.500 militari ruși și în jur de 7.000 soldați ai așa-numitei armate transnistrene, iar Moscova este foarte interesată să-și mențină controlul în zonă. Cu toate acestea, în prezent, un atac militar din partea trupelor ruse și separatiste este improbabil fără o colaborare cu forțele armate ruse din sudul Ucrainei, iar situația actuală de pe frontul ucrainean nu indică o posibilă intervenție în această regiune. Totodată, în contextul războiului, autoritățile moldovene se confruntă cu provocări noi din partea separatiștilor transnistreni, inclusiv incidente armate, declarații provocatoare din partea liderilor locali și dezinformări în mass-media și șantaj energetic. De remarcat că acțiunile conducerii autoproclamate a Transnistriei nu sunt întotdeauna dictate de Kremlin. Regimul separatist își poate urma propria agendă, adesea centrată pe interese economice și obținerea de condiții favorabile pentru importuri și exporturi.

Important de subliniat că actualul context geopolitic oferă oportunitatea de a soluționa problema transnistreană. Kievul a început să manifeste, pentru prima dată, un interes strategic în acest sens, prioritizând eliminarea amenințărilor ruse din regiunea transnistreană. În același timp, Chișinăul a adoptat o poziție mai fermă față de Transnistria. În februarie 2024, Parlamentul Republicii Moldova a modificat Codul Penal, introducând pedepse cu închisoarea pentru separatism, ceea ce a provocat reacții la

Tiraspol. Totuși, Chișinăul a subliniat că aceste amendamente nu se aplică retroactiv, ci doar viitoarelor acțiuni separatiste. O condiție esențială pentru a convinge autoritățile transnistrene să participe la un dialog de reintegrare constă în reușita implementării agendei europene de către Moldova. Beneficiile economice ale integrării în spațiul comunitar și diminuarea influenței Rusiei în regiune ar putea motiva regimul separatist de la Tiraspol să se angajeze într-un dialog constructiv cu Chișinăul.

Printre riscurile și vulnerabilitățile cu care se confruntă Republica Moldova, amplificate de război, se numără insuficiența capabilităților administrative la nivelul instituțiilor statului, fragilitatea sistemului financiar-bancar, lipsa coeziunii sociale, neintegrarea comunităților etnice și, nu în ultimul rând, criza refugiaților. Aceasta din urmă exercită o presiune semnificativă asupra instituțiilor statului și asupra economiei, fiind folosită de canalele de mass-media ostile pentru a alimenta tensiuni inter-etnice.

Noul parcurs european al Chișinăului

Deși Republica Moldova este al doilea cel mai afectat stat de războiul declanșat de Federația Rusă împotriva Ucrainei, contextul geopolitic creat oferă Chișinăului mai multe oportunități pe termen lung. Războiul a întărit determinarea conducerii Republicii Moldova de a-și consolida relațiile cu Occidentul, în special cu Uniunea Europeană. La 3 martie 2022, Republica Moldova a depus cererea de aderare la Uniunea Europeană, iar la 23 iunie 2022, Consiliul European a acordat Moldovei statutul de țară candidată, subliniind astfel angajamentul UE de a sprijini parcursul european al țării. În luna mai 2023 autoritățile moldovene și-au anunțat decizia de a se retrage din Adunarea Parlamentară a Comunității Statelor Independente. Pe 11 octombrie 2023, președintele Maia Sandu a prezentat Consiliului Suprem de Securitate proiectul Strategiei Securității Naționale, care identifică Federația Rusă drept o amenințare la adresa securității naționale, subliniind că aderarea la UE este un obiectiv esențial al acestei strategii.

Protest organizat de partidul ȘOR, Chișinău 2 octombrie 2022 https://ro.wikipedia.org/wiki/Protestele_din_Republica_Moldova_%282022%E2%80%932023%29#/media/Fi%C8%99ier:Protest_organizat_de_Partidul_%C8%98OR_la_Pre%C8%99edin%C8%9Bia_Republicii_Moldova_-_2_octombrie_2022.png

În acest context, este important de subliniat și schimbarea de perspectivă la Bruxelles. Decidenții europeni au realizat că, în actualul context, Republica Moldova poate rămâne o țară liberă și pro-europeană doar dacă devine parte a comunității europene. Astfel, la 5 octombrie 2023, Parlamentul European a cerut începerea negocierilor pentru aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană, iar în noiembrie 2023, Comisia Europeană a emis o recomandare similară. În decembrie 2023, liderii UE au decis să deschidă negocierile de aderare cu Republica Moldova, iar în iunie 2024, Consiliul European a adoptat cadrul de negociere pentru aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană. În aceste condiții, autoritățile de la Chișinău se declară optimiste, afirmând că Moldova are toate șansele să îndeplinească cerințele necesare pentru aderarea la UE până în 2030. Oficialii europeni susțin acest termen, cu condiția ca următoarele alegeri parlamentare din Republica Moldova să nu aducă la guvernare forțe pro-ruse care ar putea încetini reformele și aspirațiile europene ale țării.

CONCLUZII

Istoria Basarabiei a fost marcată de puternice transformări politice, sociale și culturale și de competiția dintre marile puteri în această regiune. Aceste schimbări i-au remodelat identitatea și destinul, fiind până în ziua de azi un teritoriu ce balansează, încă nehotărât, între Est și Vest.

Până la începutul secolului al XIX-lea, Basarabia făcea parte din principatul Moldovei, aflat sub suzeranitatea Imperiului Otoman, având o identitate românească bine definită, legată de celelalte provincii românești.

Războaiele ruso-turce de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea au pregătit terenul pentru o reconfigurare teritorială de substanță. Expansiunea rusească spre sud-estul Europei a atins un punct de cotitură în urma Tratatului de la București din 1812, prin care Rusia a anexat partea estică a Moldovei, teritoriul cunoscut astăzi sub numele de Basarabia. Această anexare a reprezentat începutul unui lung proces de rusificare și transformare politică și socială, dar și prima mare ruptură în istoria principatelor române.

După 1812, administrația rusă a implementat politici agresive de rusificare, încercând să erodeze identitatea românească a populației majoritare. Limba română a fost marginalizată, iar influențele culturale rusești au devenit dominante în educație, administrație și biserică.

Cu toate acestea, Basarabia și-a păstrat o identitate românească consistentă, în special în mediul rural, unde tradițiile și limba au supraviețuit. Revoluția rusă din 1905, urmată de cea din februarie

1917 și valul de reforme care au urmat au provocat tensiuni sociale și politice în imperiu, iar Basarabia nu a fost imună la aceste schimbări. Nemulțumirile față de autoritățile centrale și dorința de autonomie s-au manifestat în această perioadă prin creșterea conștiinței naționale românești.

În contextul colapsului Imperiului Rus ca urmare a revoluției bolșevice din octombrie 1917 și a haosului provocat de Primul Război Mondial, Basarabia a găsit oportunitatea de a-și redefini destinul politic. Actul Unirii din 1918, votat de Sfatul Țării, a adus Basarabia în componența României, un moment considerat de locuitorii regiunii drept un pas firesc în realizarea unității naționale românești.

Perioada interbelică a fost una de dezvoltare și integrare în cadrul statului român, dar și de provocări externe majore. Uniunea Sovietică nu a recunoscut niciodată unirea și a desfășurat o serie de acțiuni subversive, inclusiv infiltrări de agenți, propagandă comunistă și provocări de frontieră. În ciuda progresului economic și administrativ realizat de România în Basarabia, tensiunile sociale și conflictele identitare au persistat. Basarabia a rămas o regiune relativ slab dezvoltată, în care diferențele culturale și economice față de restul României erau evidente.

Anexarea Basarabiei de către Uniunea Sovietică în 1940, în urma ultimatumului sovietic, urmare firească a semnării Pactului Ribbentrop-Molotov la 23 august 1939, a schimbat dramatic destinul regiunii. Sub ocupația sovietică, Basarabia a fost supusă unei politici brutale de represiune, caracterizată de un val de arestări și deportări în masă. Cel de-Al Doilea Război Mondial a adus alte noi schimbări – în 1941, Basarabia a fost eliberată temporar de către armata română în colaborare cu forțele germane, dar acest control a fost de scurtă durată. În 1944, regiunea a revenit sub control sovietic, iar deportările și persecuțiile politice au continuat cu intensitate sporită.

Basarabia sovietică a fost integrată oficial în Uniunea Sovietică sub denumirea de Republica Sovietică Socialistă Moldovenească. Această perioadă a fost caracterizată de industrializare forțată,

urbanizare și transformări economice majore. Sovieticii au încercat să modeleze Basarabia conform ideologiei comuniste, iar identitatea românească a fost în continuare suprimată. Pentru a justifica dominația sovietică asupra Basarabiei și pentru a slăbi conștiința națională românească din Basarabia, autoritățile sovietice au inventat teoria „moldovenismului”. Această teorie, bazată pe ideea că moldovenii reprezintă un popor distinct de români, având o limbă și o cultură separată, a fost implementată prin intermediul educației și propagandei. Moldovenismul a servit nu doar ca un mijloc de rusificare, ci și ca o barieră împotriva mișcării de renaștere națională.

În ciuda acestor presiuni, populația locală a reușit să-și păstreze identitatea națională și apartenența la spațiul cultural și istoric românesc. Procesul de rusificare a fost parțial contracarat de renașterea națională de la sfârșitul anilor '80, când mișcările pro-independență au câștigat teren, în contextul slăbirii Uniunii Sovietice.

Prăbușirea Uniunii Sovietice în 1991 a permis Basarabiei să își declare independența, formând Republica Moldova. Această tranziție a fost însă complicată de provocările politice, economice și sociale inerente procesului de desprindere de sistemul sovietic. Războiul din Transnistria din 1992 și prezența forțelor rusești în regiunea separatistă au menținut Republica Moldova într-o stare de instabilitate, împiedicându-i dezvoltarea coerentă.

Încă de la formarea sa, Republica Moldova a oscilat permanent între Europa și Rusia, această oscilație reflectând complexitatea moștenirii sale istorice. Integrarea europeană a devenit un obiectiv important pentru o parte semnificativă a clasei politice și a populației, dar presiunile economice, corupția endemică și influența rusă au continuat să fie piedici majore în calea progresului.

În contextul tensiunilor geopolitice dintre Est și Vest, moldovenismul a continuat să fie folosit ca un instrument politic de către forțele pro-ruse pentru a împiedica apropierea Republicii Moldova de România și de Uniunea Europeană. Astfel, moldovenismul nu reprezintă doar o problemă identitară, ci și o armă

geopolitică, folosită pentru a defini orientarea externă a Republicii Moldova. Moldovenismul a avut un impact durabil asupra politicii interne a Republicii Moldova, transformând identitatea națională într-o sursă de conflict și de instabilitate politică. Diviziunile legate de identitate continuă să modeleze peisajul politic moldovenesc, iar viitorul Republicii Moldova depinde în mare măsură de modul în care aceste conflicte vor fi gestionate în anii următori.

Astăzi, Republica Moldova este un stat independent care încă se confruntă cu dileme fundamentale legate de identitatea națională, direcția politică și influențe externe. Relația cu România, percepția asupra unirii și aspirațiile de integrare europeană rămân subiecte complicate pentru clasa politică și societate deopotrivă.

Fără îndoială, problematica Basarabiei este una foarte complexă, iar demersul nostru editorial își propune să evidențieze importanța cunoașterii istoriei Basarabiei. Trecutul acestei regiuni, marcat de schimbări teritoriale, ocupații și deznaționalizare, este inseparabil de evoluția istorică a națiunii române. Pe lângă faptul că Basarabia a fost și rămâne parte a spațiului românesc, evenimentele istorice care au avut loc aici au modelat destinul comun al celor două maluri ale Prutului, influențând atât formarea statului român modern, cât și echilibrul geopolitic din Europa de Est.

Totodată, cunoașterea istoriei Basarabiei nu este doar un act de recuperare istorică, ea oferă lecții pentru înțelegerea prezentului și planificarea viitorului în ceea ce privește relațiile cu Republica Moldova, consolidarea identității naționale și asigurarea stabilității regionale. Basarabia rămâne un teritoriu de importanță strategică și simbolică, la granița dintre Est și Vest, un spațiu de luptă pentru suveranitate și identitate, dar și un punct cheie în echilibrul geopolitic regional.

CRONOLOGIE

- **1387** – primul pârcălab al Moldovei atestat la Hotin
- **1479** – construirea noii fortificații de la Chilia
- **1484** – Imperiul Otoman cucerește Chilia și Cetatea Albă
- **1538** – Imperiul Otoman ocupă Tighina. Se constituie kaza-ua Bender
- **1595** – se înființează kaza-ua Izmail
- **1711** – prima campanie a armatei ruse pe teritoriul Moldovei
- **1739** – primul regim de ocupație rusesc în Moldova
- **1774** – Tratatul de la Küçük Kaynarca dintre Imperiul Rusiei și Imperiul Otoman
- **1792** – Tratatul de la Iași dintre Imperiul Rusiei și Imperiul Otoman
- **1811** – negocieri ruso-otomane la Giurgiu și București
- **1812, 16/28 mai** – la București, la hanul lui Manuc se semnează tratatul de pace dintre Rusia și Imperiul Otoman.
- **1829, 29 ianuarie/10 februarie** – prin regulamentul generalului Voronțov, se desființează autonomia Basarabiei.
- **1853, 4/16 octombrie** – asigurându-și sprijinul Franței și al Marii Britanii, Poarta Otomană declară război Imperiului Rus; se declanșează războiul Crimeii
- **1856, 30 martie** – la Paris se semnează tratatul de pace între Rusia și patru puteri europene prin care se pune capăt războiului Crimeii. Rusia retrocedează Moldovei trei județe din sudul Basarabiei: Cahul, Bolgrad și Ismail.
- **1877, 12/24 aprilie** – Imperiul Rus declară război Porții Otomane.
- **1878, 19 februarie/3 martie** – la Adrianopol se semnează tratatul de pace dintre Rusia și Imperiul Otoman. Rusia primește

sangeacul Tulcea (Dobrogea) pentru care își rezervă dreptul de a-l schimba cu cele trei județe din Sudul Basarabiei.

- **1878, 13 iulie** – la Berlin se semnează tratatul de pace care pune capăt războiului ruso-otoman declanșat în aprilie 1877. Rusiei i se retrocedează cele trei județe din sudul Basarabiei.
- **1905** – la Chișinău se întemeiază Societatea Moldovenească pentru Răspândirea Culturii Naționale.
- **1912, 16/29 mai** – la Chișinău are loc sărbătorirea fastuoasă a 100 de ani de la alipirea Basarabiei la Imperiul Rus.
- **1914, 15 / 28 iulie** – începe Primul Război Mondial.
- **1914, 21 iulie / 3 august** – România își declară neutralitatea.
- **1916, 14/27 august** – România declară războiul Austro-Ungariei și începe „Războiul de Întregire”.
- **1917, 23 februarie / 8 martie** – revoluția democratică rusă duce la căderea monarhiei Romanov.
- **1917, 3/16 aprilie** – la Chișinău se înființează Partidului Național Moldovenesc, condus de Pantelimon Halippa.
- **1917, 1/14 septembrie** – la Petrograd guvernul Kerenski proclamă înființarea Republicii Federale Democratice Ruse.
- **1917, 8-15/21-28 septembrie** – la Kiev se desfășoară Congresul popoarelor din Rusia, organizat de Rada Centrală Ucraineană, cere organizarea Rusiei ca o republică federală.
- **1917, 23 octombrie / 5 noiembrie** – la Chișinău are loc Congresului Militarilor Moldoveni, desfășurat în incinta Sălii Eparhiale (Palatul Unirii), adoptă rezoluția de înființare a Sfatului Țării.
- **1917, 25 octombrie / 7 noiembrie** – la Petrograd are loc lovitura de stat bolșevică.
- **1917, 2/15 noiembrie** – „Declarația drepturilor popoarelor din Rusia” dată de Consiliul Comisarilor Poporului afirmă dreptul popoarelor din cadrul fostului imperiu rus la autodeterminare, mergând până la secesiune și formarea unui stat independent.
- **1917, 7/20 noiembrie** – la Kiev, Consiliul Suprem Ucrainean (Rada de la Kiev) proclamă autonomia Republicii Populare Ucrainene.
- **1917, 21 noiembrie / 4 decembrie** – la Chișinău își începe activitatea Sfatul Țării.

- **1917, 26 noiembrie / 9 decembrie** – România încheie armistițiul cu Puterile Centrale.
- **1917, 2/15 decembrie** – la Brest Litovsk se încheie Armistițiul între Rusia și Puterile Centrale.
- **1918, 5/18 ianuarie** – Blocul Moldovenesc solicită guvernului român intervenția militară pentru apărarea teritoriului de bolșevici.
- **1918, 26 decembrie 1917 / 8 ianuarie** – Președintele Statelor Unite ale Americii, Woodrow Wilson, publică declarația privind „Cele 14 puncte” ale viitoarei organizări internaționale (Washington D.C.); punctul 6 cere evacuarea forțelor militare ale Puterilor Centrale de pe teritoriul Rusiei.
- **1918, 12/25 ianuarie** – Consiliul Suprem Ucrainean (Rada de la Kiev) proclamă independența Republicii Populare Ucrainene față de Rusia.
- **1918, 13/26 ianuarie** – Divizia 11 comandată de generalul Ernest Broșteanu eliberează Chișinăul.
- **1918, 24 ianuarie / 6 februarie** – Sfatul Țării proclamă independența Republicii Democratice Moldovenești.
- **1918, 28 ianuarie / 9 februarie** – la Brest Litovsk se încheie tratatul de pace între Ucraina și Puterile Centrale.
- **1918, 18 februarie / 3 martie** – la Brest Litovsk se încheie tratatul de pace între Rusia și Puterile Centrale.
- **1918, 20 februarie / 5 martie** – la Buftea se semnează tratatul preliminar de pace între România și Puterile Centrale.
- **1918, 27 martie / 9 aprilie** – Sfatul Țării proclamă unirea Republicii Democratice Moldovenești cu Regatul României, cu o serie de condiții.
- **1918, 30 martie / 12 aprilie** – o delegație a Sfatului Țării prezintă actul unirii regelui Ferdinand.
- **1918, 9/22 aprilie** – la Iași este consfințită unirea Republicii Democratice Moldovenești cu Regatul României prin decretul regal semnat de Regele Ferdinand.
- **1918, 24 aprilie / 7 mai** – la București este semnat tratatul de pace între România și Puterile Centrale.

- **1918, 29 octombrie/11 noiembrie** – la Compiègne se semnează armistițiul între Aliați și Germania.
- **1918, 27 noiembrie/9 decembrie** – Sfatul Țării declară că Basarabia renunță la condițiile de unire din 27 martie 1918.
- **1919, 1 mai** – guvernele RSFS Rusă și RSS Ucraineană înaintează guvernului român p notă ultimativă solicitând retragerea trupelor române din Basarabia
- **1920, 28 octombrie** – la Paris România, Franța, Marea Britanie, Italia și Japonia semnează privind unirea Basarabiei cu România. Tratatul nu a intrat niciodată în vigoare, nefiind ratificat de Japonia, putere semnatară. Statele Unite nu au participat la semnarea tratatului după cum au refuzat să ratifice toate tratatele semnate în contextul Conferinței de Pace de la Paris (1918-1920).
- **1920, februarie-martie** – Copenhaga. Contacte bilaterale româno-sovietice în vederea deschiderii de negocieri vizând normalizarea relațiilor dintre cele două state.
- **1920, 22 septembrie - 25 octombrie** – Varșovia. Negocieri româno-sovietice vizând normalizarea relațiilor dintre cele două state.
- **1922, 19 mai** – România și Marea Britanie ratifică tratatul privind unirea Basarabiei cu România.
- **1923, 5 august** – Tiraspol. Constituirea unei comisii mixte româno-sovietice destinată soluționării incidentelor de pe frontiera comună.
- **1923, 20 noiembrie** – la Tiraspol se semnează primul acord bilateral vizând soluționarea incidentelor de pe frontiera comună
- **1924, 11 martie** – Franța este al treilea stat care ratifică unirea Basarabiei cu România.
- **1924, 27 martie - 2 aprilie** – Viena. Conferință româno-sovietică vizând negocierea normalizării relațiilor bilaterale.
- **1924, 15-18 septembrie** – Tatar Bunar. Autoritățile bolșevice organizează o revoltă în Basarabia folosindu-se de agenți de influență și agitatori prosovietici într-o regiune de concentrare de populație rusă și găgăuză a Basarabiei.

- **1924, 12 octombrie** – este creată Republica Sovietică Socialistă Autonomă Moldovenească pe teritoriul Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene pe o fâșie din teritoriul ucrainean din imediata vecinătate a frontierei nistrene. Noua entitate are capitala la Balta.
- **1927, 8 martie** – Italia este al patrulea stat care ratifică unirea Basarabiei cu România.
- **1928, 27 august** – Paris. Este semnat pactul Briand-Kellog de scoatere a războiului în afara legii în rezolvarea litigiilor dintre state. Uniunea Sovietică și statele din vecinătatea sa europeană se numără printre semnatori.
- **1929, 9 februarie** – Moscova. La inițiativa autorităților sovietice este semnat un protocol cu privire la punerea în vigoare anticipată a Pactului Briand-Kellog între URSS și vecinii săi europeni.
- **1933, 1 iulie** – Statele Unite ale Americii integrează cotele de imigrație aferente Basarabiei celor destinate României, recunoscând tacit unirea.
- **1933, 3 iulie** – Londra. Este semnată Convenția privind definirea agresorului și agresiunii.
- **1934, 9 iunie** – Schimb de note diplomatice între guvernele român și sovietic prin care sunt restabilite relațiile diplomatice.
- **1935, 16 iunie** – București. Autoritățile sovietice restituie celor române o parte a tezaurului național evacuat în 1916-1917 la Moscova și sechestrat în 1918 de autoritățile sovietice. Cele 1.436 de lăzi (135 tone) conțineau arhive ale statului și instituțiilor particulare, documente și manuscrise ale Academiei Române etc. Nici o parte a tezaurului monetar ori a celui de metal prețios nu a fost restituită.
- **1935-1936** – Negocieri ale ministrului de externe român Nicolae Titulescu cu ministrul de externe sovietic, Maxim Litvinov, vizând încheierea unui pact de asistență mutuală cu URSS.
- **1936, 21 iulie** – Montreux. Este parafat pactul de asistență mutuală româno-sovietic.
- **1936, 29 august** – Ministrul de externe român, Nicolae Titulescu este demis. Autoritățile sovietice fac cunoscut Bucureștiului că

nu mai recunosc rezultatul negocierilor privind semnarea unui pact de asistență mutuală.

- **1938-1939** – eforturi românești de negociere a unui pact de asistență mutuală ori neagresiune cu URSS.
- **1939, 23 august** – Pactul Molotov-Ribbentrop. Germania și URSS își delimitează sferile de interese în Europa de Est.
- **1939, 1 septembrie** – Debutul celui de-Al Doilea Război Mondial. Germania atacă Polonia.
- **1939, 6 septembrie** – România își declară neutralitatea. Sunt intensificate demersurile pentru semnarea unui pact de neagresiune cu URSS folosindu-se bunele oficii ale Turciei.
- **1939, 17 septembrie** – Trupele sovietice atacă Polonia din est. Polonia este partajată în zone de ocupație în acord cu prevederile Pactului Molotov-Ribbentrop.
- **1940, 22 iunie** – Franța capitulează.
- **1940, 26 și 28 iunie** – Notele ultimative sovietice în urma cărora România cedează Basarabia și Nordul Bucovinei.
- **1941, 22 iunie** – România intră în război de partea Axei împotriva Uniunii Sovietice.
- **1939, 23 august** – Uniunea Sovietică și Germania nazistă semnează un pact de neagresiune, cunoscut ca Pactul Molotov-Ribbentrop.
- **1939, 1 septembrie** – Germania invadează Polonia, declanșând al Doilea Război Mondial. Ulterior, Uniunea Sovietică invadează partea estică a Poloniei pe 17 septembrie, conform înțelegerii cu Germania.
- **1940, mai-iunie** – în această perioadă, Germania desfășoară o ofensivă rapidă în Europa de Vest, împotriva Belgiei, Olandei și Franței.
- **1940, 22 iunie** – Franța capitulează în fața Germaniei naziste.
- **1940, 26-27 iunie** – Uniunea Sovietică emite un ultimatum guvernului de la București, cerându-i să cedeze Basarabia și nordul Bucovinei în patru zile, în caz contrar România fiind amenințată cu posibilitatea unei invazii.

- **1940, 27-28 iunie** – Consiliul de Coroană convocat de Carol al II-lea decide acceptarea ultimatumului sovietic.
- **1940, 3 iulie** – Sovieticii închid punctele de frontieră, în România au reușit să treacă doar o parte din cei care au dorit să se refugieze.
- **1940, iulie-august** – reorganizarea teritoriului basarabean. Se formează Republica Sovietică Socialistă Moldovenească. Bucovina de Nord și județul Herța sunt integrate în RSS Ucraineană.
- **1941, 22 iunie** – România intră în război, alături de Germania, împotriva Uniunii Sovietice, pentru a elibera Basarabia și nordul Bucovinei.
- **1941, 24 iunie** – ministrul României la Moscova, Grigore Gafencu, este convocat la comisarul poporului pentru Afacerile Externe, Viaceslav Molotov, în vederea clarificării raporturilor româno-sovietice. Cei doi constată existența stării de război între România și Uniunea Sovietică.
- **1941, 5 iulie** – eliberarea orașului Cernăuți.
- **1941, 7 iulie** – se încheie eliberarea nordului Bucovinei.
- **1941, 25 iulie** – se încheie eliberarea Basarabiei. La acțiunile pentru eliberarea Basarabiei și nordului Bucovinei au participat 473 103 militari români, pierderile ridicându-se la 24 396 de militari morți, răniți și dispăruți.
- **1941, 19 august** – instituirea administrației civile românești în Transnistria (până la 29 ianuarie 1944). Profesorul Gheorghe Alexianu este numit guvernator civil.
- **1944, 2 aprilie** – în legătură cu depășirea frontierei româno-sovietice, rezultată din anexiunile din 28 iunie 1940, guvernul sovietic declară că „nu urmărește scopul de a dobândi vreo parte din teritoriul României sau de a schimba orânduirea socială din România”.
- **1944, 20 august** – începe operațiunea „Iași-Chișinău”, declanșată de Fronturile 2 și 3 ucrainene având ca obiectiv încercuirea și înfrângerea trupelor germano-române din Moldova.

- **1944, 23 august** – Mareșalul Antonescu este destituit și arestat din ordinul regelui Mihai I. Este anunțată la radio desprinderea din Axă și alăturarea României la Coaliția Națiunilor Unite.
- **1944, 29 august** – Plecarea la Moscova a delegației române (Lucrețiu Pătrășcanu, Ghiță Pop, Barbu Știrbei și generalul Dumitru Dămăceanu) în vederea semnării armistițiului.
- **1944, 12 septembrie** – semnarea, la Moscova, a Convenției de armistițiu, care declară România o țară înfrântă în război, consacră anexiunile sovietice din 28 iunie 1940 și impune plata unor despăgubiri de război către Uniunea Sovietică în valoare de 300 de milioane de dolari. „Transilvania sau cea mai mare parte a ei” urma să revină României, fiind declarat nul Arbitrajul de la Viena. România avea să participe cu 12 divizii la campania împotriva Germaniei.
- **1945, 12 mai** – se încheie participarea Armatei române la Campania din Vest.
- **1945, 16-25 decembrie** – se încheie conferința miniștrilor de externe ai Uniunii Sovietice, Statelor Unite și Marii Britanii, organizată la Moscova, care a dezbătut problemele organizării lumii postbelice.
- **1947, 10 februarie** – Delegația României (Gheorghe Tătărăscu, Lucrețiu Pătrășcanu, Ștefan Voitec și generalul Dumitru Dămăceanu) semnează, la Paris, Tratatul de pace cu Puterile Aliate și Asociate. În privința frontierelor de est ale României, acordul stipula faptul că rămân cele existente la 1 ianuarie 1941, sancționând astfel rapturile teritoriale din 28 iunie 1940.
- **1949, 6-9 iulie** – ultimul val de deportări staliniste organizate în Basarabia în cadrul procesului de sovietizare.
- **1956** – implicațiile denunțării cultului personalității lui Stalin pentru RSSM.
- **1957** – debutul procesului de descentralizare a puterii în RSSM
- **1961, 29 mai** – alegerea lui Ivan Ivanovici Bodiul în funcția de prim-secretar al CC al PCM.
- **1963, 26-27 februarie** – moment tensionat în relațiile româno-sovietice prin aducerea în discuție a problemei Basarabiei.

- **1964, 15 martie** – întrevederea de la Pițunda dintre premierul român Ion Gheorghe Maurer și liderul sovietic Nikita Hrușciov, în care s-a discutat chestiunea Basarabiei și a granițelor postbelice.
- **1968, 21 august** – reverberațiile condamnării invaziei militare a trupelor Organizației Tratatului de la Varșovia de către Nicolae Ceaușescu. Treptat, istoricii au fost încurajați să reevalueze istoria Basarabiei în lumina documentelor de arhivă.
- **1970, 19 mai** – liderul URSS, Leonid Brejnev, l-a avertizat pe omologul său român, Nicolae Ceaușescu, că reevaluarea evenimentelor istorice privind Basarabia afectează profund relațiilor româno-sovietice.
- **1976, 2 august** – Nicolae Ceaușescu a vizitat Basarabia, subliniind că soarta fraților de peste Prut îi preocupă pe oficialii de la București.
- **1980, 30 decembrie** – numirea lui Semion Grossu în funcția de prim-secretar al CC al PCM.
- **1985, 11 martie** – venirea la conducerea URSS a lui Mihail Gorbaciov și efectele asupra RSSM: mișcarea de renaștere națională.
- **1989, martie** – publicarea la Riga a primei publicații cu caractere latine „Glasul”, fondată de Leonida Lari, Ion Druță și Ion Vatamanu, prin care era exprimată identitatea românească.
- **1989, 12 martie** – arborarea în premieră a tricolorului românesc în cadrul unei prime demonstrații la adresa autorităților din RSSM.
- **1989, 20 mai** – înființarea „Frontul Popular Moldovenesc” – FPM.
- **1989, 28 iunie** – organizarea la Chișinău a primului miting împotriva ocupării Basarabiei de către URSS și a mistificării mistificării istoriei și culturii românești.
- **1989, 27 august** – a avut loc la Chișinău prima Mare Adunare Națională unde s-a cerut suveranitatea RSSM, legiferarea limbii „moldovenești” ca limbă de stat și revenirea ei la grafia latină. Documentul final s-a numit „Despre suveranitatea statală și dreptul nostru la viitor”.

- **1989, octombrie** – FPM (Frontul Popular Moldovenesc) a fost recunoscut de autoritățile de guvernământ ca organizație politică.
- **1989, 7 noiembrie** – acțiunile aniversare dedicate victoriei bolșevice ale oficialilor RSM, susținuți de sovietic, au fost boicotate și anulate de moldoveni prin organizarea unor lanțuri umane.
- **1990, 23 iunie** – Republica Moldova și-a proclamat independența refuzând să se mai ghideze după Constituția impusă de Moscova.
- **1991, 27 august** – Parlamentul de la Chișinău a adoptat „Declarația de Independență” a Republicii Moldova.
- **1991, 29 august** – România este primul stat care recunoaște independența noului stat.
- **1991, 8 decembrie** – au avut loc primele alegeri prezidențiale în Republica Moldova. Unicul candidat, Mircea Snegur a fost ales cu 98,2% din voturi.
- **1991, 12 decembrie** – liderii Rusiei, Ucrainei și Belarusului semnează Acordurile de la Beloveja de desființare a URSS și crearea a noi Comunității a Statelor Independente (CSI).
- **1991, 21 decembrie** – Republica Moldova semnează alături de alte 11 state ex-sovietice protocoalele de la Alma-Ata prin care aderă la CSI.
- **1991, 25 decembrie** – Mihail Gorbaciov își dă demisia din funcția de președinte al URSS.
- **1991, 26 decembrie** – URSS încetează să mai existe ca subiect al dreptului internațional.
- **1992, 2 martie** – debutul operațiunilor armate din Transnistria. Republica Moldova devine membru al ONU.
- **1992, 21 iulie** – președinții Rusiei și Moldovei semnează Convenția cu privire la principiile reglementării pașnice a conflictului transnistrean.
- **1993, 4 august** – Parlamentul Republicii Moldova respinge aderarea la CSI.
- **1993, 24 septembrie** – Republica Moldova semnează Tratatul privind crearea Uniunii Economice a CSI.

- **1994, 5 februarie** – Are loc congresul „Casa Noastră-Republica Moldova”, în cadrul căruia președintele Mircea Snegur a ținut un discurs prin care a instituționalizat ideologia moldovenismului.
- **1994, 27 februarie** – au loc primele alegeri parlamentare după declararea independenței.
- **1994, 8 aprilie** – Parlamentul Republicii Moldova ratifică acordurile de aderare la CSI.
- **1994, 29 iulie** – Parlamentul Republicii Moldova adoptă Constituția republicii.
- **1994, 28 noiembrie** – este semnat Acordul de Parteneriat și Cooperare dintre Republica Moldova și UE, care va intra în vigoare 4 ani mai târziu.
- **1995, 13 iunie** – Republica Moldova devine stat-membru al Consiliului Europei.
- **1997, 8 mai** – este semnat la Moscova „Memorandumul privind bazele normalizării relațiilor dintre Republica Moldova și Transnistria” (Memorandumul Primakov), care recunoștea integritatea teritorială a Republicii Moldova și faptul că părțile își dezvoltă relațiile în cadrul unui „stat comun”.
- **1998, 22 martie** – au loc alegeri parlamentare. Pe primul loc se situează PCRM (Partidul Comuniștilor, urmat de Convenția Democratică din Moldova, Blocul Electoral pentru o Moldovă Democratică și Prosperă și Partidul Forțelor Democratice Ultimele 3 formațiuni au format coaliția de guvernare ADR (Alianța pentru Democrație și Reforme).
- **2000, 5 iulie** – Republica Moldova devine republică parlamentară după ce parlamentul adoptă un proiect de modificare a Constituției ce prevede înlocuirea alegerii directe a șefului statului cu alegerea acestuia în parlament cu votul a 3/5 din deputați.
- **2001, 25 februarie** – alegerile parlamentare anticipate sunt câștigate de PCRM care obține majoritatea constituțională.
- **2001, 4 aprilie** – Vladimir Voronin este ales de Parlament președintele Republicii Moldova.

- **2002, ianuarie-aprilie** – la Chișinău au loc ample proteste ca urmare a intenției guvernării comuniste de a institui obligativitatea studierii limbii ruse în școli și de a înlocui obiectul de studiu Istoria Românilor cu Istoria Moldovei.
- **2003, 24 noiembrie** – președintele Vladimir Voronin respinge în ultimul moment memorandumul Kozak propus de Rusia de federalizare a Republicii Moldova.
- **2005, februarie** – Republica Moldova semnează la Bruxelles Planul de Acțiuni UE-Moldova.
- **2005, 6 martie** – în urma alegerilor parlamentare, PCRM, care a adoptat un discurs pro-european, păstrează puterea, cu o majoritate redusă în Parlament.
- **2009, 5 aprilie** – pentru a treia oară la rând, alegerile parlamentare sunt câștigate de PCRM. Opoziția reclamă fraudarea alegerilor.
- **2009, 6-7 aprilie** – acuzând fraudarea alegerilor, protestatarii se adună în centrul Chișinăului, manifestând pașnic. Protestele, care vor deveni cunoscute sub numele de „Revoluția Twitter” devin violente a doua zi, culminând cu devastarea clădirilor Președinției și Parlamentului.
- **2009, 8 aprilie** – Republica Moldova acuză România de implicare în violențele de la 7 aprilie. Ambasadorul român este declarat persona non-grata. Se reintroduce sistemul de vize pentru cetățenii români.
- **2009, 29 iulie** – ca urmare a tentativei nereușite de alegere în Parlament a președintelui, se organizează alegeri parlamentare anticipate. Deși obține cele mai multe voturi (44,69%), PCRM trece în opoziție. Noua coaliție guvernamentală (Alianța pentru Integrare Europeană-AIE) este formată din PLDM (Partidul Liberal Democrat din Moldova), PL (Partidul Liberal), PDM (Partidul Democrat) și Alianța Moldova Noastră.
- **2010, 27 aprilie** – se semnează la București Declarația privind instituirea unui parteneriat strategic între România și Republica Moldova pentru integrarea europeană a Republicii Moldova.
- **2010, 28 noiembrie** – au loc alegeri parlamentare anticipate. Pe primul loc se situează PCRM, urmat de PLDM, PDM, și PL. Are loc refacerea AIE.

- **2013, 28 noiembrie** – în cadrul Summit-ului de la Vilnius, Republica Moldova a parafat Acordul de Asociere cu UE.
- **2013, 5 decembrie** – Curtea Constituțională a Republicii Moldova ia o decizie istorică în disputa privind denumirea limbii vorbite, prin care stabilește că prevederile Declarației de Independență prevalează asupra Constituției și că, în consecință, sintagma de limbă moldovenească poate fi echivalată cu cea de limba română.
- **2014, 27 iunie** – Republica Moldova a semnat Acordul de Asociere la UE.
- **2014, noiembrie** – are loc așa-numitul „furt al miliardului”, operațiune în urma căreia aproape un miliard de dolari a fost scos din 3 bănci moldovenești și transferat în străinătate.
- **2014, 30 noiembrie** – au loc alegeri parlamentare. Pe primul loc se situează PSRM (Partidul Socialiștilor), urmat de PLDM, PCRM, PDM și PL.
- **2016, 13 noiembrie** – candidatul pro-rus Igor Dodon câștigă alegerile prezidențiale directe (prin votul cetățenilor) Maia Sandu s-a situat pe locul doi.
- **2019, 24 februarie** – au loc alegeri parlamentare. Cel mai mare număr de mandate revine PSRM, urmat de PDM, Blocul ACUM și Partidul Șor.
- **2019, 8 iunie** – este formată o coaliție de guvernare între PSRM și Blocul ACUM.
- **2020, 15 noiembrie** – Maia Sandu câștigă alegerile prezidențiale din Republica Moldova.
- **2021, 11 iulie** – au loc alegeri parlamentare anticipate în urma cărora Partidul Acțiune și Solidaritate al președintei Maia Sandu obține majoritatea absolută în Parlament. Celelalte formațiuni care au obținut locuri în legislativ sunt Blocul Electoral al Comuniștilor și Socialiștilor și Partidul Șor.
- **2022, 24 februarie** – Rusia declanșează război împotriva Ucrainei
- **2022, 3 martie** – Republica Moldova depune cererea de aderare la Uniunea Europeană.
- **2022, 23 iunie** – Consiliul European a acordat Republicii Moldova statutul de țară candidată.

- **2023, 10 februarie** – Președintele Republicii Moldova, Maia Sandu, îl numește pe Dorin Recean în funcția de prim-ministru. Se formează un nou guvern.
- **2023, noiembrie** – Comisia Europeană emite o recomandare de deschidere a negocierilor de aderare cu Republica Moldova.
- **2023, decembrie** – liderii UE decid să deschidă negocierile de aderare cu Republica Moldova și invită Consiliul să adopte cadrul de negociere, după finalizarea etapelor relevante prevăzute în raportul Comisiei.
- **2024, martie** – liderii UE invită Consiliul să adopte rapid proiectul de cadru de negociere.
- **2024, 21 iunie** – Consiliul European adoptă cadrul de negociere pentru aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- *Aliatul inamic: descompunerea armatei ruse și pericolul bolșevizării României în memoriile generalilor Monkevitz și Vinogradski: 1917-1918*, selecție de texte, prefață și note de Șerban-Liviu Pavelescu, trad. Alina Pavelescu, Editura Humanitas, București, 2019.
- *Amenințările la adresa securității Republicii Moldova pe termen scurt și mediu*, disponibil la https://infocenter.md/wp-content/uploads/2022/07/STUDIU_Amenin%C8%9B%C4%83ri-pe-termen-mediu-%C8%99i-scurt..pdf , accesat la 17.08.2024
- Arbure, C. Zamfir, *Basarabia în secolul al XIX-lea*, București, 1899.
- Basciani, Alberto, *Dificila unire - Basarabia și România Mare, 1918-1940*, Cartier, Chișinău, 2018.
- Boga, L. T., *Lupta pentru limba românească și ideea unirii*, Chișinău, 1993.
- Boldur, Alexandru V., *Istoria Basarabiei*, Editura Victor Frunză, București, 1992.
- Brătianu, Gheorghe I., *Basarabia. Drepturi naționale și istorice*. Ediție îngrijită și note de Florin Rotaru, Editura Semne, București, 1995
- Burlacu, Valentin, *Unirea Basarabiei cu România și recunoașterea ei internațională*, Editura Academiei Române, București, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, Brăila, 2019.
- Cașu, Kamil, *In the Shadow of History. Romanian-Moldovan Relations*, Warsaw, Centre for Eastern Studies, 2015.
- Cantemir, Dimitrie, *Descrierea Moldovei*. Traducere de Gh. Guțu, introducere de Maria Holban, comentariu istoric de Nicolae

- Stoicescu, studiu cartografic de Vintilă Mihăilescu, Editura Academiei RSR, București, 1973
- Casso, Leon, *Rusia și bazinul dunărean*, Editura Saeculum Vizual, București, 2003.
 - Călugăreanu, Vitalie Plan rusesc de atacare a instituțiilor de stat din Moldova, 13.02.2023, <https://www.dw.com/ro/plan-rusesc-cu-luare-de-ostatici-%C8%99i-atacarea-institu%C8%9Biilor-de-stat-din-moldova/a-64688773>, accesat la 19.09.2024
 - Călugăreanu, Vitalie, *Singur în fața lui Putin cu o neutralitate nefuncțională*, din 23.01.2023, disponibil la <https://www.dw.com/ro/periculos-pentru-moldova-s%C4%83-r%C4%83m%C3%A2i-singur-%C3%AE-n-fa%C8%9Ba-invadatorului-putin-cu-o-neutralitate-care-nu-func%C8%9Bioneaz%C4%83/a-64490078> , accesat la 17.07.2024
 - Cenușă, Dionis, *Soluționarea conflictului transnistrean – trei scenarii pe fundalul intereselor geostrategice ale Moldovei, Ucrainei și Rusiei*, disponibil la https://www.ipn.md/ro/soluționarea-conflictului-transnistrean-trei-scenarii-pe-fundalul-intereselor-ge-7978_1099213.html#ixzz8GZf9sjHX, accesat la 06.08.2024
 - Chifu Iulian, *Basarabia sub ocupația sovietică și tentative contemporane de revenire sub tutela Moscovei*, București, Editura Politeia-SNSPA, 2004.
 - Chirtoagă, Ion, *Estul spațiului românesc în perioada medievală și începutul celei moderne. Studii și documente*, Editura Academiei Române, Editura Istros, București, Brăila, 2018
 - Ciachir, Nicolae, *Basarabia sub stăpânire țaristă (1812 – 1917)*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1992.
 - Cimpoeșu, Dorin, *Moldovenism versus românism*, disponibil la https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/26_38_Moldovenism%20versus%20Romanism%20%28II%29.pdf, accesat 25.07. 2024
 - Cimpoeșu, Dorin, *Scurtă istorie critică a relațiilor bilaterale dintre România și Republica Moldova (1991-2016)*, Plural, Vol. 4, nr. 2, 2016, pp. 156-167.

- Ciobanu, Ștefan, *Basarabia. Populația. Istoria. Cultura* (ediție Cornel Scafeș), Editura Știința, Chișinău, 1992.
- Ciobanu, Ștefan, *Unirea Basarabiei: studiu și documente cu privire la mișcarea națională din Basarabia în anii 1917-1918*, Cartea Românească, București, 1929.
- Ciobanu, Vitalie; Tașcă, Mihai, *Organizarea și desfășurarea Congresului militarilor moldoveni (1917)*, în „Revista de Istorie a Moldovei”, nr. 4 (112)/2017, pp. 16-35.
- Cojocaru E. Gheorghe, „Dezghețul” lui N. Hrușciiov și problema Basarabiei, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2014.
- Cojocaru, Gheorghe E., *Cominternul și originile „moldovenismului”*, Chișinău, Editura Civitas, 2009
- Constantiniu, Florin, Schipor, Ilie, *Trecerea Nistrului 1941. O decizie controversată*, Editura Albatros, București, 1995.
- Corobca, Liliana (editor), *Panorama comunismului în Moldova sovietică*, Iași, Editura Polirom, 2019.
- Cușco, Andrei, Taki, Victor *Basarabia în componența Imperiului Rus 1812 – 1917*, Editura Cartier, Chișinău, 2024.
- Damean, Sorin Liviu, *România și Congresul de Pace de la Berlin (1878)*, Editura Mica Valahie, București, 2005.
- Delegația Uniunii Europene în Republica Moldova, Relațiile cu UE. Uniunea Europeană și Republica Moldova, 2 august 2021, https://www.eeas.europa.eu/moldova/moldova-si-ue_ro?s=223, accesat la 26.06.2024.
- Denize, Eugen, *Problema Basarabiei, de la Ștefan cel Mare la Mihai Viteazul*, Editura Dorul, Aalborg, 2001
- Dobre, Florica, Vasilica Manea, Lenuța Nicolescu, *Armata Română de la Ultimatum la Dictat*, București, Editura Europa Nova, 2000.
- Dorin Cimpoeșu, *Regimul Post-Totalitar din Republica Moldova (1990-2012)*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2012.
- Duroselle, Jean-Baptiste, André Kaspi, *Istoria Relațiilor internaționale 1919-1947*, vol.1, București, Editura Științelor Sociale și Politice, 2006.
- Duțu, Alesandru, *Armata Română de la Prut la Stalingrad și înapoi la Prut (1941-1944)*, Editura Cartdidact, Chișinău, 2020.

- Duțu, Alesandru, Dobre, Florica, Loghin, Leonida, *Armata Română în al Doilea Război Mondial. Dicționar Enciclopedic*, Editura Enciclopedică, București, 1999.
- Duțu, Alesandru, *Între Wehrmacht și Armata Roșie. Relații de comandament româno-germane și româno-sovietice (1941-1944)*, Editura Enciclopedică, București, 2000.
- Duțu, Alesandru, Otu, Petre, *Pe țărmul nord-pontic 17 iulie 1941 – 4 iulie 1942*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999.
- Duțu, Alesandru,, Retegan, Mihai, *România în al Doilea Război Mondial. Eliberarea Basarabiei și a părții de nord a Bucovinei*, Editura Militară, București, 1996.
- Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2013.
- Eminescu, Mihai, *Basarabia, mărgăritarul prețios al țării* (ed. Mihai Cimpoi), Editura Știința, Chișinău, 2019.
- Eremia, Ion, *Relațiile externe ale Țării Moldovei în documente și materiale (1360-1858)*. Ediția a III-a, revăzută și adăugată, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, 2020
- Floareș, Dan, *Fortificațiile Țării Moldovei din secolele XIV-XVII*, Editura Universității „Al.I.Cuza”, Iași, 2005
- Ghibu, Onisifor, *De la Basarabia rusească la Basarabia românească: analiza unui proces istoric*, Cluj, 1926.
- Giurcă, Ion, *Generalul Ernest Broșteanu, eliberator al Basarabiei*, Editura Militară, București, 2020.
- <https://presedinte.md/presa/presedinta-maia-sandu-a-prezenta-proiectul-strategiei-securitatii-nationale>, accesat la 24.09.2024
- Iacobescu, Mihai, *Descătușarea (1985-1991). Perestroika, Revoluția din 1989 și Românii din Imperiul Sovietic*, Iași, Editura Junimea, 2009.
- Iarcuțchi, Ion, Mischevca, Vladimir, , *Pacea de la București (din istoria diplomatică a încheierii tratatului de pace ruo-turc de la 16/28 mai 1812)*, Chișinău, 1992.
- Ion, Constantin, *România, marile puteri și problema Basarabiei*, Editura Enciclopedică, București, 1995.

- Iorga, Nicolae, *Istoria românilor*, vol. X. „Întregitorii”, volum îngrijit de Georgeta Filitti, Gheorghe Buzatu, Editura Enciclopedică, București, 2011.
- Iorga, Nicolae, *Neamul românesc în Basarabia*. Ediție îngrijită, introducere, note și bibliografie de Iordan Datcu,. Editura Fundației Culturale Române, București, 1995
- *Istoria Românilor*, vol. VI, Românii între Europa Clasică și Europa Luminilor (1711 – 1821) coordonatori Paul Cernovodeanu, Nicolae Edroiu, Editura Enciclopedică București, 2003.
- *Istoria Românilor*, vol. VII, tomul 2, *De la Independență la Marea Unire (1878 – 1918)* coordonator Gh. Platon, Editura Enciclopedică București, 2003.
- *Istoria Românilor*, vol. VII, tomul I, *Constituirea României Moderne (1821 – 1878)*, coordonator Dan Berindei, Editura Enciclopedică, București, 2003.
- *Istoria românilor*, vol. VIII, tom 2: „De la independență la Marea Unire, 1878-1918”, coord. Gheorghe Platon, Editura Enciclopedică, București, 2003.
- Kantchev, Georgi, *Russia Aims to Control Southern Ukraine to Secure Entry to Part of Moldova*, din 22.04.2022, disponibil la <https://www.wsj.com/livecoverage/russia-ukraine-latest-news-2022-04-22/card/russia-aims-to-control-southern-ukraine-to-secure-entry-to-part-of-moldova-tPqcN8uCpB3Hd1GyS3Es>, accesat la 26.06.2024
- Leșcu, Anatol, *Armata regulată a Republicii Democratice Moldovenești (iulie 1917-iulie 1918). Structura, componența, personalitățile*, Editura Militară, București, 2022.
- Lupițu, Robert, *De la Chișinău, Ursula von der Leyen dă speranțe viitorului R. Moldova în UE: Inima europeană bate atât de tare aici. Abia aștept să vă salut în calitate de membru cu drepturi depline*, disponibil la <https://www.caleaeuropeana.ro/de-la-chisinau-ursula-von-der-leyen-da-sperante-viitorului-r-moldova-in-ue-inima-europeana-bate-atat-de-tare-aici-abia-astept-sa-va-salut-in-calitate-de-membru-cu-drepturi-depline/> accesat la 12.19.2023

- Mehmet, Mustafa, *Documente turcești privind România 1791 - 1812*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1986.
- Mihai, Florin-Răzvan; Buga, Vasile, *Problema Basarabiei în relațiile româno-sovietice: 1918-2018*, Editura Litera, București, 2020.
- Mihai, Răzvan-Florin, Buga, Vasile (coordonatori), *Problema Basarabiei în relațiile româno-sovietice. 1918-2018*, București, Editura Litera, 2020.
- Ministerul Afacerilor Externe, Relații bilaterale. Republica Moldova, martie 2021, <https://www.mae.ro/bilateral-relations/1676#827>, data accesării 26.06.2024.
- Mischevca, Vlad, *Geneza problemei basarabene -1812*, Editura Academiei Române, Editura Istros, București, Brăila, 2016
- Negru, Elena, *Bătălia pentru limbă și alfabet din RSSM în anul 1989*, https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/114-135_0.pdf, accesat la 02.08.2024.
- Nistor, Ion I., *Istoria Basarabiei*. Ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, Editura Humanitas, București, 1991
- Otu, Petre (Coord.), *Reforma Militară și Societatea în România (1878 –2008), Relaționări externe și determinări naționale*, București, Editura Militară, 2009.
- Otu, Petre, *Factorul militar în procesul de dezmembrare a granițelor țării (iunie-septembrie 1940). Între cedare și rezistență*, Revista de Istorie Militară, nr. 1-2, 2020, pp. 5-19.
- Otu, Petre, *Pace și război în spațiul românesc. Secolul al XX-lea*, Editura Militară, București, 2010.
- Păcurariu, Mircea, *Basarabia. Aspecte din istoria Bisericii și a neamului românesc*, Editura Trinitas a Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993.
- Pârvu, Dumitru Th., *Problema Basarabiei În lumina principiilor actelor juridice internaționale*
- Postelnicul Manolache Drăghici, *Istoria Moldovei pe timp de 500 de ani până în zilele noastre*, Iași 1857, reeditată de Constantin Mihăescu-Gruia, Editura Europa, București, 1999.

- Poștarencu, Dinu, *O istorie a Basarabiei în date și documente (1812 – 1940)*, Chișinău 1998.
- Președintele Rep. Moldova, Maia Sandu: Moscova plănuia să ia puterea la Chișinău, inclusiv prin luări de ostatici, 13.02.2023, disponibil la <https://romania.europalibera.org/a/maia-sandu-moldova-tentativa-lovitura-stat-acuzatii-rusia/32268822.html> , accesat la 12.06.2023
- Retegan, Mihai, *În Balanța Forțelor*, Editura Semne, București, 1997.
- Rusnac, Corneliu, *Ce înseamnă războiul din Ucraina pentru Republica Moldova: între riscul de a deveni următoarea țintă a Rusiei și șansa de a se orienta definitiv către Occident*, disponibil la <https://www.veridica.ro/analize/ce-inseamna-razboiul-din-ucraina-pentru-republica-moldova-intre-riscul-de-a-deveni-urmatoarea-tinta-a-rusiei-si-sansa-de-a-se-orienta-definitiv-catre-occident>, accesat la 26.06.2024
- Russu, Roman, *Conceptul de moldovenism ca exemplu de manipulare istorică în viața politică*, 06.05.2020, disponibil la <https://europunkt.ro/2020/05/06/conceptul-de-moldovenism-ca-exemplu-de-manipulare-istorica-in-viata-politica/>, accesat la 27.08.2024
- Scurtu, Ioan (coordonator), Almaș Dumitru, Goșu Armand, Pavelescu Ion, Gheorghe I. Ioniță, *Istoria Basarabiei. De la începuturi până în 1994*, București, Editura Tempus, 1994.
- *Sfatul țării: documente, ediție de Ion Țurcanu*, vol. 1: Procesele-verbale ale ședințelor în plen, Editura Știința, Chișinău, 2016.
- Solomon, Flavius, *Identitate etnică și minorități în Republica Moldova. O bibliografie*, Iași, 2001. Taki, Victor, *Russia on the Danube. Empire, Elites, and Reform in Moldavia and Wallachia, 1812–1834*, Historical Studies in Eastern Europe and Eurasia, Central European University Press, 2021.
- Stănescu, Marin C., *Armata Română și unirea Basarabiei și Bucovinei cu România, 1917-1919*, Ex Ponto, Constanța, 1999.
- Tocarciuc, Natalia, *Despre instrumentele războiului hibrid rus și măsurile de menținere a securității informaționale în R. Moldova*, 03.02.2023,

<https://nordnews.md/despre-instrumentele-razboiului-hibrid-rus-si-masurile-de-mentinere-a-securitatii-informationale-in-r-moldova/>, accesat la 24.08.2024

- Trașcă, Ottmar, *Relațiile politice și militare româno-germane septembrie 1940 - august 1944*, Cașu, Igor, *Represiuni politice, violență și rezistență în R(A)SSM, 1924-1956*, Chișinău, Editura Cartier Istoric, 2012.
- Tudor, Iorgu, *În vâltoarea revoluției din 1917-1918. Basarabia autonomă și republică*, Editura Favorit, București, 2017.
- Tudor, Iorgu, *Mișcarea cultural-socială în Basarabia după Unire 1918-1944*, Editura Favorit, București, 2017.
- Țurcanu, Ion, *Descrierea Basarabiei. Teritoriul dintre Prut și Nistru în evoluția istorică (din primele secole ale mileniului II până la sfârșitul secolului al XX-lea)*, Editura Cartier, Chișinău, 2011
- *Ziarele românești despre Unirea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei*, coord. Marius Diaconescu, Andrei Florin Sora, vol. I-III, Editura Ars Historica, București, 2018.
- Ибрагимова, Галия, *Эмансипация и новый консенсус. Как война изменила Молдову*, disponibil la <https://carnegieendowment.org/politika/89680>, accesat la 20.06.2023 , accesat la 19/07.2024.

LISTA ILUSTRAȚIILOR

- Hartă a regiunii Dunării de Jos, realizată de Johann Baptist Homann, circa 1716-1724. <https://muzeulvirtual.ro/wp-content/uploads/2020/11/Harta-Danubii-Fluminis-pars-infima...-600x490.jpg>
- Harta Moldovei publicată în traducerea germană a operei lui Dimitrie Cantemir, *Descriptio Moldaviae: Beschreibung der Moldau*, Leipzig, 1771. <https://muzeulvirtual.ro/imagini/harta-moldovei/>
- Hartă a Țărilor Române realizată de Antonio Zatta, Veneția, 1782. <https://muzeulvirtual.ro/imagini/principati-di-moldavia-i-vallachia/>
- Comisia ruso-română de predare și primire a județelor Izmail, Bolgrad și Cahul, 1878. Sursa: Arhivele Naționale ale României
- Teritoriul statului român în urma unirii Basarabiei cu România, 27 martie 1918. Muntenia, Oltenia și Dobrogea se aflau încă sub ocupația Puterilor Centrale. *Atlasul Istoric-Geografic al Neamului Românesc*, ediție îngrijită de colonel Victor Șiaicariu, D. St. Constantinescu, București, 1920, foaia XVII.
- Un grup de revoluționari de la Tatar-Bunar din timpul răzcoalelor de la 1924 https://ro.wikipedia.org/wiki/R%C4%83scoala_de_la_Tatarbunar#/media/Fi%C8%99ier:005.Un_grup_de_revolutionari_de_la_Tatar-Bunar_din_timpul_rascoalelor_de_la_19.jpg
- 3 decembrie 1934, București. Nicolae Titulescu, ministrul român al Afacerilor Străine, alături de Mihail Semionovici Ostrovski,

trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al URSS la București, și soția acestuia (Fundatia Europeană Titulescu – www.titulescu.eu)

- Semnarea Pactului Ribbentrop- Molotov (23 august 1939), sursă: Arhivele Naționale ale României
- Viaceslav Molotov și Joachim von Ribbentrop la semnarea pactului de neagresiune, 23 august 1939, sursă: https://en.wikipedia.org/wiki/Molotov%E2%80%93Ribbentrop_Pact#/media/File:Molotov_with_Ribbentrop.jpg
- Paradă militară sovietică la Chișinău, 28 iunie 1940, sursă: <https://moldova.europalibera.org/a/pactul-hitler---stalin-%C8%99i-ocupa%C8%99Bia-sovietic%C4%83-a-basarabiei/31165365.html>
- Eliberarea Basarabiei, părții de nord a Bucovinei și ținutului Herța (iunie-iulie 1941) <https://timpul.md/articol/26-iulie-1941-eliberarea-basarabiei-si-a-nordului-bucovinei-165762.html>
- Paradă a Armatei române în Chișinău https://gazetadecluj.ro/prof-dr-alesandru-dutu-26-iulie-1941-eliberarea-basarabiei-si-a-nordului-bucovinei/#google_vignette
- Secvențe din timpul deportărilor din Basarabia și Bucovina de Nord https://en.wikipedia.org/wiki/Soviet_deportations_from_Bessarabia_and_Northern_Bukovina#/media/File:Soviet_occupation_of_Bessarabia_and_Northern_Bukovina_07.jpg
- Ivan Bodiul și Nicolae Ceaușescu (în dreapta) celebrând la Chișinău cea de-a 36-a aniversare a RSS Moldovenești, 2 august 1976 https://ro.wikipedia.org/wiki/Republica_Moldova#/media/Fi%C8%99ier:Nicolae_Ceausescu_si_Ivan_Bodiul.jpg
- Legea privind trecerea limbii moldovenești la alfabetul latin, 31 august 1989 https://ro.wikipedia.org/wiki/Marea_Adunare_Na%C8%99Bional%C4%83_de_la_27_august_1989#/media/Fi%C8%99ier:Legea_despre_trecerea_limbii_moldovene%C8%99ti_la_alfabetul_latin.webp
- Cea de-a treia Mare Adunare Națională din 27 august 1991 în urma căreia Parlamentul a adoptat Declarația de Independență a Republicii Moldova (Sursa foto: Vlad Cubreacov via Ziariști

Online. <https://www.ziaristionline.ro/2014/08/27/27-august-1991-declaratia-de-independenta-a-republicii-moldova-ruperea-basarabiei-de-urss-fotodoc/>)

- Imagine din timpul războiului de pe Nistru, sursa: moldova.org
- Protest organizat de partidul ȘOR, Chișinău 2 octombrie 2022 https://ro.wikipedia.org/wiki/Protestele_din_Republica_Moldova_%282022%E2%80%932023%29#/media/Fi%C8%99ier:Protest_organizat_de_Partidul_%C8%98OR,_la_Pre%C8%99edin%C8%9Bia_Republicii_Moldova_-_2_octombrie_2022.png
- Maia Sandu prezintă Consiliului Suprem de Securitate proiectul Strategiei Securității Naționale, 11 octombrie 2023, <https://presedinte.md/rom/presedinte/foto/2023/page:9?url=presedinte%2Ffoto%2F2023>

CONTENTS

Foreword

The territory between the Prut and Dniester Rivers until 1812

Bessarabia under Tsarist rule

The Union of Bessarabia with Romania

The Bessarabian issue in Romanian-Soviet relations during the interwar period

The annexation of Bessarabia by the Soviet Union, June 1940

Bessarabia during World War II

Bessarabia during the Soviet period

Bessarabia after 1991

Ethnic identity issue and the ideology of Moldovenism

The Republic of Moldova nowadays

Conclusion

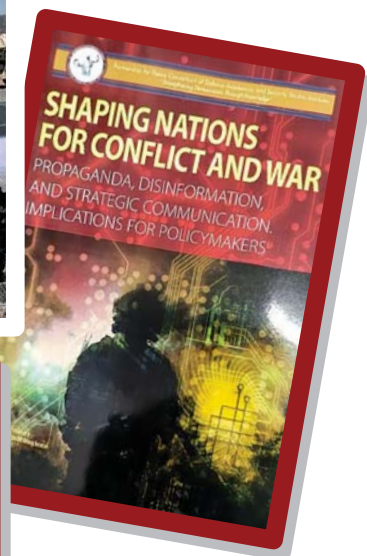
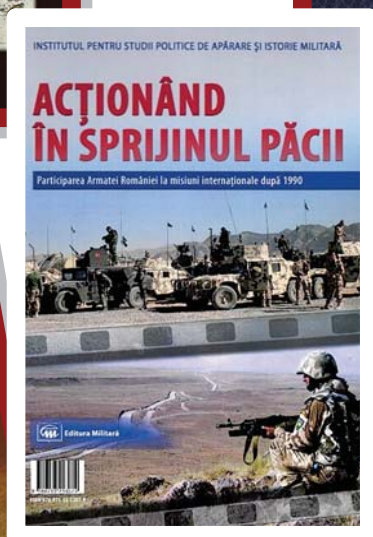
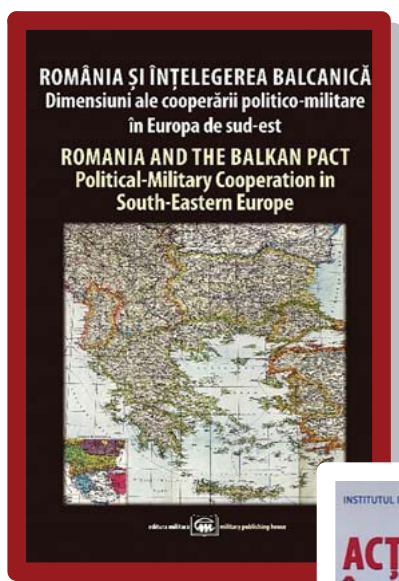
Chronology

Selective Bibliography

List of illustrations

*Operațiile tehnice, editoriale și tiparul au fost executate
la Centrul tehnic-editorial al armatei
sub comanda 2221/2025*

Publicații recente ale ISPAIM

CENTRUL TEHNIC-EDITORIAL AL ARMATEI

BUCUREȘTI, 2024

ISSN: 2972-1806

ISSNL: 2972-1806